

ΠΑΝΔΩΡΑ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΔΙΕ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

ΣΥΝΤΑΚΤΑΙ

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗΣ, Κ. ΠΑΠΑΡΡΗΓΟΠΟΥΛΟΣ, Ν. ΔΡΑΓΟΥΜΗΣ, κλπ.

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ.

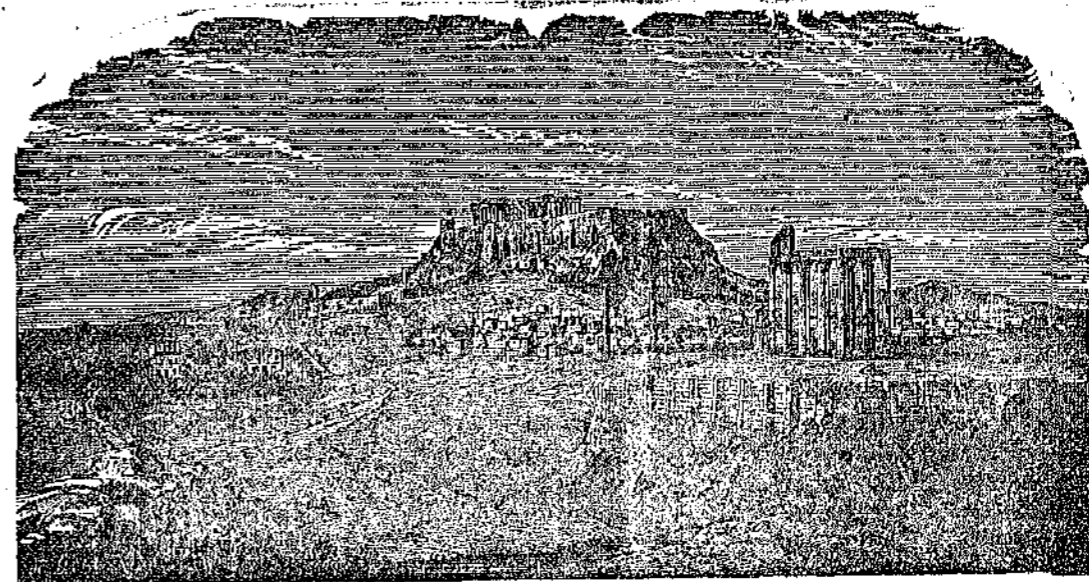
ΑΠΟ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1859 ΜΕΧΡΙΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1860.

ΑΘΗΝΑΙΝ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Σ. ΠΑΥΛΙΔΟΥ.

1860.

ΠΑΝΔΩΡΑ.

1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ, 1859.

ΤΟΜΟΣ Γ'.

ΦΥΛΛΑΔΙΟΝ 225.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΝ ΒΑΛΧΟΙΣ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ

ὑπὸ τοῦ Καθηγητοῦ

Γ. Γ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ.

(Συνήχ. καὶ τίθις. Ἰδιὸς φυλλάδιον. 224.)

—οοο—

Δ'. Περὶ τῶν ἐκ τῆς ἐν Ἀθήλαιαν μεταναστεύσεως μέχρι Ῥόδου τοῦ μέλανος σχήσεως (274—4290).

Ἀπὸ τοῦ 405 μέχρι τοῦ 270 Μ. Χ. οἱ ἐν Δακίᾳ ἀποικοὶ διεπλάσθησαν εἰς ἴδιον ἔθνος διακρινόμενον καὶ διὰ τῆς γλώσσης Ῥωμαϊκῆς οὐσίας, ἥτις ὑπερέσχυσε διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Ῥωμαίων, ἐπιδρῶσαν διὰ τοῦ πολιτεύματος, τῆς διοικήσεως, τῆς στρατιωτικῆς ὀργανώσεως καὶ ἐν γένει διὰ τοῦ τότε πολιτισμοῦ. Ἀλλ' ὁ αὐτοκράτωρ Ἀθήλαιαν, 274 Μ. Χ. ἀπελπίσας διὰ τὰς αὐτὰς βαρβαρικὰς ἐπιδρομὰς, περὶ τῆς διατηρήσεως τῆς ἐπαρχίας ταύτης, ἀνακαλέσας τὸν αὐτόθι στρατὸν μετόπισσε πολλοὺς τῶν ἀποίκων μετὰ πολλῶν ἐκ τῶν ἤδη πιθανῶς ἀφομοιωθέντων παλαιῶν ἐγκατοίκων, τῶν μεταξὺ τῶν ὀρέων μάλιστα καὶ τοῦ κάτω Ἰστρου, εἰς τὴν ἀντίπεραν τοῦ ποταμοῦ τούτου ὄχθην, ἥτοι τὴν Μοισίαν τὴν μεταξὺ Ἀίμου καὶ Ἰστρου καὶ οἱ μὲν ἐν τῇ τραϊανῇ Δακίᾳ μέναντες

ἀπεχώρησαν πρὸς τὰ ὄρη ἢ δ' ἐν Μοισίᾳ Δακίᾳ, Ἀθήλαιαν κληθεῖσα, διηρέετο ἐξῆς εἰς παροχθίαν καὶ μεσόγειον (1). Ἐκ ταύτης δὲ οἱ Ἀθήλαιαν ἀκκορωμαῖοι τὸ μὲν δι' ἐποικήσεων, τὸ δὲ διὰ βιατικῶς μετακινήσεων, διεσπάρησαν πρὸς μεσημβρίαν καὶ κατέφυκον ἐν μέρει τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἠπειρὸν καὶ τὴν Θεσσαλίαν (2). Ἀλλὰ παρατηρητέον, ὅτι κατὰ τὴν μετάβασιν ταύτην, πολλὰ πιθανὸν εἶναι ὅτι οἱ μετοικήσαντες, ἐκ τῶν ἀξιολογιωτέρων ὄντες τῶν ἐχόντων δηλαδὴ, ὡς εἰκόσ, μέζονα περιουσίαν, εἶχον μέζονα καὶ στενωτέρας σχέσεις πρὸς τὰς χώρας, εἰς ἃς μετόικουν. Περὶ ἄλλογον πρὸς τοῦτοις δὲν εἶναι νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι καὶ ἀναμνήσεις μὴ ὅσως ἐξελειφθεῖσαι ἐκ τῆς μνήμης πολλῶν, ἐν διαστήματι ἐνὸς περίπου καὶ ἡμισίου αἰῶνος, ἐκάλου-αὐτοὺς εἰς τὰς χώρας, ἔθεν πολλοὶ εἶχον πρῆτερον ἀποικήσει εἰς τὴν τραϊανῇ Δακίᾳ, καὶ μεθ' ὧν συν-νεδέοντο ἐτι διὰ δεσμῶν συγγενείας. Ὅθεν οἱ τῇ ἑλληνικῇ γερσόνησον οἰκοῦντες Βλάχοι εἶναι οἱ ἐν τῷ λαῷ τούτῳ ἀκραϊονέστεροι Ἕλληνας· διὸ καὶ οὐ μέναντες εἰς τὴν νέαν ταύτην πατρίδα οὐδέποτε γινώσκουμεν ὅτι διακρίθησαν τῶν Ἑλλήνων.

(1) Τὰ ἰσόματα ταῦτα ἰσοφαμίως ἀναφέρονται εἰς τὴν Τραϊανῇ Δακίᾳ ἐν Τετταρτῷ ἐπιπέδῳ ἰσ. οἰκιστῶν . . . Hugueno romanica κτλ. Α. Troben. Laurian. Βιέννη 1840. 8ον.

(2) Τούτοις οἱ γράφει ἐνομαζοῦσιν Κοινοβλάχους· εἶναι δὲ καὶ ἐκ καταγωγῆς, ὡς εἰκόσ, Ἕλληνας καὶ μάλιστα διὰ τὴν πρὸς αὐτοὺς ἐτι μεζονα ἐπιμείξαν τῶν Ἑλλήνων, ὧν οὐτε διακρί-νεται· οὐτε διακρίθησονται αὐτῶν.

υποταλόν. Ἡ δὲ Βλαχία μέχρι τῆς ἐπὶ Βατουχάν ἐπιδρομῆς διηρῆτο εἰς μικρὰς τινὰς χώρας, ὅτε μὲν ἠνωμέναις, ὅτε δὲ κειρωσιμέναις, ὡν κυριωτάτη ἦτο τὸ Βανάτον Σεβερνίου ἢτοι Κραϊώβης.

Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Τατάρων, περὶ τὸ τέλος τοῦ ΙΓ' αἰῶνος, ἐρήμου σχεδὸν οὗτης τῆς Βλαχίας, Ῥάδος ἠμέλει ἡ Βασσαράβια, ἡγεμὼν Φαγαράσιου, ὑπερβὰς τὰ Καρπάθια μετὰ τῶν οἰκείων καὶ πολλῶν ὀπαδῶν, καταλαβὼν τὴν χώραν καὶ διανειμαῖς αὐτὴν εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν μαχητὰς (Βογαράρους), κατέστησεν αἰρετὴν ἡγεμονίαν καὶ ἐξέτεινε τὰς κατακτήσεις αὐτοῦ ὅθεν καὶ ὁ Βάνος Κραϊώβης, οἰκοῦν ἐγένετο αὐτῷ ὑποταλῆς. Μετὰ ἓνα δὲ αἰῶνα, ὁ Δραγόςης Βόγδανος, ἡγεμὼν Μαραμοσίου, μὴ ἀνεχόμενος τὰς κατὰ τὴν ὑπ' αὐτὸν Βλάχων θρησκευτικὰς καταδρομὰς, ἤλθεν (1354) εἰς τὴν τότε μὲν καλουμένην Κομμανίαν, ἔκτοτε δὲ Μολδαυίαν ὀνομασθεῖσαν. Ἀπὸ τῆς ἀφίξεως λοιπὸν τῶν δύο τούτων ἡγεμόνων ἀρχεῖται ἡ ἰδίᾳ ἱστορία τῆς Βλαχίας καὶ Μολδαυίας. Ἀλλ' αὕτη εἶναι δυστυχῶς σαρὰ δυστυχημάτων καὶ ἀγῶνων· διότι τὸ μὲν αἰρετὸν τῆς ἡγεμονίας παρεῖχεν ὡς ἐν Πολωνίᾳ πολλὰς ἀφορμὰς παραχῶν, ἡ δὲ θέσις τῆς χώρας καθίστα αὐτὴν ἐπιδρομικὴν, οὕτως εἰπεῖν, σταθμὸν, ἀδυνάτων πρὸς τοὺς ὄντων τῶν ἡγεμόνων πρὸς τοὺς γείτονας αὐτῶν.

Οἱ τῶν Οὐγγῶν κατὰ τῶν Βλάχων πόλεμοι ἐπαυσαν, ἐπιφανέντων τῶν Τούρκων, καθ' ὃν συνεμάχησαν ἐπὶ Βιάδου. Εἶτα δὲ ὁ Μίρσα προέβη καὶ νικήσας τοὺς Τούρκους ἐκλεβθε, ἀλλ' ὁ σουλτάνος Βαγιαζήτης καταπολεμήσας αὐτὸν κατέστησε τὴν Βλαχίαν φόρου ὑποταλῆ (1393). Οὐχ ἔττον ὅμως μετὰ ταῦτα οἱ Βλάχοι ἐπὶ Βιάδου τοῦ Β' καὶ Δάνου, συμμαχοῦντες τοῖς Οὐγγῶσι, ἐπέλεμψαν τοὺς Τούρκους, ἀλλ' ἐνίκηθησαν ἐν Βάρνη (1444) καὶ Κουσοδόχῃ (1448). Εἶτα Βιάδος ὁ Δ', διὰ τῶν Τούρκων ἐνθρονισθεὶς, ἀνενώπε μετὰ Μωάμεθ Β' τοῦ πορθητοῦ καὶ βαρύτεραν κατέστησε τὴν ἐπὶ τοῦ Βαγιαζήτου συνομολογηθεῖσαν συνθήκην ὅθεν οἱ Τούρκοι ἐκάστοτε μείζονα ἐζήτουν τὸν φόρον. Διὸ οἱ ἡγεμόνες οἱ μὲν αὐξάνοντες τὴν δόσιν περιήρχοντο εἰς θρόνον, ὃν ἐξευτέλιζον, οἱ δ' ἐπὶ τούτῳ κατέφευγον εἰς τοὺς Οὐγγῶσι. Οἱ Βλάχοι λοιπὸν κατέτρυχοντο ὡς καὶ πᾶν ἔθνος ἔξωθεν τὴν δύναμιν ζητεῖον· στάσεις δὲ καὶ φόνοι καὶ πόλεμοι ἐπεπνέοντο τὴν πολυκαθῆν χώραν. Οἱ δ' ἄρπαγες καὶ ἀπηνεῖς ἡγεμόνες, ὡς ὑπὸ τύψεως συνειδότες ἐλαυνόμενοι, πολυπληθεῖς ἀνήγειρον μονὰς καὶ νοοὺς, ὧν βρῖθει ἡ χώρα (1). Ἰδίᾳ τὸ 1521 ἐπειράθησαν οἱ Τούρκοι νὰ καταστήσῃσι σατραπείαν τὴν Βλαχίαν· καὶ τούτου μὲν ἀπέτυχον, ἀντιπρατουόσης καὶ τῆς Οὐγγαρίας, ἠδῆσαν ὅμως τὸν φόρον καὶ βαρύτερον ἐπέβαλον τὸν ζυγὸν, στρατὸν παρὰ τῶν Βλάχων λαμβάνοντες, ἔτι δὲ καὶ τοὺς υἰοὺς τῶν ἡγεμόνων ὡς ἠμάρους. Τέλος ἐν Μοχατσίφ τοῦ

(1) Ὁ Μιχαήλ· Βασσαράβιας, οὗ τῶν χειρῶν ἡγεμόνων, ἀνίγει 1198 τισσαράκοντα.

Σουλτανὸν νικήσαντος τοῦ Οὐγγῶσι (1526), οἱ Βλάχοι ὅλως ἀπελευθέρθησαν ἀπροσάτεστοι. Εἶτα οἱ Τούρκοι, τοὺς αὐτοκράτορας τῆς Γερμανίας πολεμοῦντες, ἐκ Βλαχίας διαβαίνοντες καὶ τὴν χώραν κακοῦντες, κατέλαβον τέλος τὰ φρούρια Βρατίνης, Γιργέβου καὶ Τούρνου, ληστρικὰ κατασταθέντα ἄρμητῆρια. Ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τῆς δεινῆς ἀπελιπίαις, Μιχαήλ τοῦ ἀνδρῆου ἀναφανέντος (1592—1604), οὐ μόνον καταπολεμήθησαν οἱ Τούρκοι, ἀλλὰ καὶ ἡ χώρα αὐτόνομος γενομένη περιέλαβε τὴν τε Μολδαυίαν καὶ τὴν Τρανσυλβανίαν. Τοῦ ἤρωος ὅμως δολοφονηθέντος, εἰς τὴν προτέραν ἡ χώρα ταπεινώσιν ἐπανήλθε.

Αἱ κατὰ τὸ μακρὸν τοῦτο καὶ θορυβῶδες τῶν πέντε αἰῶνων διάστημα σχέσεις μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Βλάχων ἐγένοντο πολυειδεῖς καὶ ἀδιάκαποι, ἐνῶ κατ' ὀλίγον τὸ διὰ τὴν πρὸς τοὺς Βουλγάρους κοινωνίαν εἰσαχθὲν διὰ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ χριστιανισμοῦ στοιχεῖον ἤρχισε νὰ ὑποχωρῇ, μέχρις οὗ περὶ τὰ τέλη τῆς περιόδου ἀντεκατεστάθη καὶ ἐκείνη ὅλη ἡ ἐπιβρῶχὴ διὰ τοῦ ἑλληνισμοῦ (1). Ὅθεν εὐκόλως εἰκάζομεν καὶ τὰς μετὰ τε τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχέσεις, ἐξ ἧς ἐλήφθη μετὰ ταῦτα καὶ ἡ αὐλικὴ διακρίσις, καὶ μετὰ τῶν τὰ παρόλκι τοῦ Βυζαντίου καὶ τὴν Μοισίαν οἰκούντων Ἑλλήνων. Ὅτι δὲ πολλάκις οἱ Βλάχοι ἦσαν πρὸς τοὺς ἄλλοις μεμιγμένοι ἐν τῷ Βυζαντινῷ στρατῷ, τοῦτο προειπόντες ἤδη, ὀλίγα τινὰ παραδείγματα τῶν ἐρεξῆς ἐπισυνάπτομεν σχέσεων. Ὁ υἱὸς τοῦ ἡγεμόνος Μίρσα ἀνετράφη ἐν Κωνσταντινουπόλει παρὰ τῷ αὐτοκράτορι Ἰωάννῃ Παλαιολόγῳ (1423) καὶ ὁ ἀντιπαραγέλων τὸν βλαχικὸν θρόνον, ἐλθὼν αὐτόσε, συνεπόλεμαί τοὺς Τούρκους (2). Μεταξὺ δὲ τῶν πολλῶν ἐπιγαμιῶν, ἀρκούμεθα ὡς ἐν παραδείγματι νὰ σημειώσωμεν τινὰς μόνον αὐτῶν· ὁ Ἰθαγενὴς ἡγεμὼν Ἀλέξανδρος ὁ Δ' (1628—30) ἐνομφεῖθη τὴν Σκαρλάτου Βαγλιτσῆ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτε περιφανῶς οἱ γάμοι ἐτελέσθησαν· ἕτερος δὲ ὁ Σκαρλάτος Ἀλέξανδρος τοῦ ἐξ ἀπορρήτων ἐνομφεῖθη τὴν τοῦ ἡγεμόνος Ἑλένης τὴν Βραγκοθανίδα (1698) (3) κτλ.

Ἐν ἀναφέρωμεν τοὺς χάριν ἐμπορίας ἐκάστοτε ἀποικοῦντας ἐν Βλαχίᾳ Ἑλλήνας, τοὺς κτηματίας καὶ οἰονεὶ πολιτογραφούμενους, τοὺς δὲ ὧν εἰσάγοντο αἱ βιομηχανίαι καὶ αἱ τέχναι ἐκ τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, τοὺς ἐμπορευμένους· διότι μεταξὺ τῶν περὶ τοὺς Βλάχους λαῶν, οὐδεὶς ὡς ἡ ἑλληνικὸς εἶχε τὸ πνεῦμα τῆς ἐμπορίας. Τοῦτο δὲ τὸσον πρόδηλον εἶναι, ὥστε καὶ τινὰ τῶν Ἑλληνικῶν ἐμπορευμάτων, μάλιστα μακεδονικὰ καὶ θεσσαλικὰ, τόσον καὶ πολὺ βραδύτερον ἀνώτερα ἦσαν τῶν γερμανικῶν, ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἰωσήφ, ὥστε οὗτος ἐξέδωκεν αὐστηρὸν ἀπαγορευτικὸν κατ' αὐτῶν διά-

(1) Πολλὰ ἐπιγραφαὶ καὶ κώδικες σώζονται ἐν Βλαχίᾳ ολιγίστι· ἐπὶ δὲ ἐπιγραφαὶ ἀγγλισσαί, αὐθικαὶ ἀλλοτῆ καὶ βλαχικαί.
(2) Φωτ. Β'. 168.
(3) Φωτ. Β'. 237.

ταγμα· καὶ ἔκτοτε Ἕλληνες ἐλθόντες εἰς Αὐστρίαν συνέστησαν ἐργαστάσια, βαμβάκερινῶν πρὸ πάντων ὑφασμάτων καὶ δερμάτων. Ἐπίσης σιωπῶμεν ἐκείνους, οἵτινες ἤρχοντο φεύγοντες τὴν τῶν Τούρκων δουλοσύνην, τοὺς ἐνταῦθα ἐξαγοραζομένους αἰχμαλώτους κτλ. δι' ὧν πάντων ἀφθόνως καὶ λεληθῶτως συνεχίζετο ὁ ἐκπαλι αὐτόσε ροὺς τοῦ ἑλληνισμοῦ, ὃν οὐ μόνον ἀνεῖχοντο, ἀλλὰ καὶ ἠσπάζοντο οἱ Βλάχοι, πολιτιζόμενοι καὶ οὐδὲν ὑπὸ τῶν φιλησῶων ἐκείνων Ἑλλήνων κακὸν πάσχοντες.

Ἀλλὰ πολλοὶ τινες ἤδη τῶν Ἑλλήνων ἀνεστρέφοντο εἰς τὰ πολιτικά τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ὀθωμανῶν. Ἀφοῦ μάλιστα ἡ βαρβαρικὴ τῆς κατακτήσεως δύναμις ἤρχισε ναρκομένη, καὶ οἱ Τούρκοι ἤλθον εἰς πολιτικὴν τινα συνάφειαν μετὰ τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν, μὴ δυνάμενοι οἰκοθῆν νὰ κοινωνήσῃσι πρὸς αὐτὰ, μετεχειρίσθησαν πολλὰς τινὰς Ἑλλήνας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει οἰκούντων, ἐνεκα τῆς πολυειδοῦς αὐτῶν ὑπεροχῆς, διότι ἐκείνοι ἐπὶ παιδείᾳ καὶ συμπεριφορᾷ καὶ πολιτικῇ ἱκανότητι πολὺ τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων προεῖχον. Πολλοὶ μὲν τούτων ἐγένοντο ἄνδρες ἄξιοι τῆς εὐγνωμοσύνης τοῦ ἔθνους καὶ τῶν χριστιανῶν ἐν γένει· ἀλλ' οὐκ ὀλίγοι ἐν τῇ σχολῇ τῆς τυραννίας καὶ τῆς δουλοσύνης ὀλέθρια ἠέουσάντο μαθήματα. Ὅθεν ἤρχισαν διὰ σκευωριῶν νὰ παραβῶνται εἰς τὰ τῆς Βλαχίας πράγματα· ἐρχόμενοι δὲ καὶ πολλοὶ αὐτῶν ἀρπάζοντες καὶ καταχρώμενοι, περιέπλεκον τὰς τῶν Βλάχων σχέσεις, οἵτινες, ὡς εἰκόσ, κατ' αὐτῶν ἠγανάκτου. Ὅθεν ἐπὶ Ῥάδου τοῦ ΙΑ' (1644—1645) ὁ Ἡέρκας συνώμοσε κατὰ τοῦ ἡγεμόνος ἐνεκα τῶν ἀδικῶς κατεχόντων θέσεις Ἑλλήνων (1) ἡ δὲ συνομοσία ἀνευῆθη ἐπὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Δ' (1646—7) καὶ τέλος ὁ μὲν ἄσπιος ἀπέσπασε πολλοὺς αὐτῶν μετὰ τῶν δούλων αὐτῶν, ὁ δὲ ἡγεμὼν ἐξέπεσε τοῦ θρόνου (2). Μετὰ ταῦτα δὲ καὶ ὁ Ῥάδος ἀπέτυχε τοῦ θρόνου, ἀντιπραττόντων τῶν ἐγχωρίων, διότι συνεπήγετο πολλοὺς τινὰς Ἑλλήνας βογαίρους (3). Ἐπὶ Ματθαίου τοῦ Α' (1633—54) πολλῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ ἡγεμονίας γενομένης ραδιοσυργίας, οἱ πρόκριτοι Βλάχοι ἐνεφάνισαν τῷ Σουλτάνῳ δεινὴν κατὰ τῶν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων ἀρχόντων γινομένων καταχρήσεων ἀγωγὴν καὶ ἀπέτυχον (4). Ἐπὶ Ῥάδου τοῦ ΙΓ' (1665—9) ἐξαικόσιοι τῶν ἐγκρίτων Βλάχων ἐνεφανίσθησαν τῷ Σουλτάνῳ ἐν Ἀαρύσῃ διατρίβοντι, καὶ ἐνεχείρισαν αὐτῷ ἀγωγὴν κατὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχόντων, ὑφ' ὧν πολλὰ ἐπασχον (5). Ἀρκοῦσι τὰ βραχέα ταῦτα διὰ νὰ γνωσθῇ ἡ ἀλήθεια, ὅτι ἐν μέσῳ τῶν ἐμπαθῶν τούτων εἰδῶν, αἵτινες ὡς ἐμφύλιοι τινες μάλλον δύνανται νὰ θεωρηθῶσιν, οὐχ ἔττον παρεῖθετο, εἰ καὶ ἐπὶ κακοῖς οἰωνοῖς, ἐν Βλαχίᾳ ὁ ἑλληνισμός. Ἀλλ' ἠδῆσαν δυστυχῶς καὶ

ἡ δικαία τῶν Βλάχων κατὰ τῶν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως ἀντιπάθειά· διότι ποῖος λαὸς ὑποφέρει ἄδρας ξένους ὡς πρὸς τὰ δικαιώματα τοῦ τόπου καὶ σφετεριστὰς τῆς ἐξουσίας του; ὑπέφερον οἱ Ἄθηναῖοι τοὺς Μακεδόνας; Ἄυτη δὲ ἡ ἀντιπάθεια, ἀφορμῆς τυχοῦσα, ἐμελλε ν' ἀποβῇ γενικωτέρα. Μὴ γελᾶτε, ὡ ἐχθροὶ τῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ χριστιανῶν! θέλομεν φρεῖναι πλείοτερον, ἂν ἀναπετάσωμεν τὸν πέπλον τῶν ἐν τῇ Δύσει συγχρόνων αὐλικῶν ραδιοσυργιῶν! Μὴ χαιρεκακῆτε διὰ τὴν διχνοίαν, ἧς τὴν οἰκτράν εἰκόνα δυσπαρέστως ὑπεδείξαμεν· διότι φρικτὴ εἶναι πᾶσα ἀδελφομαχία. Μήπως ἡ πάλαι τῶν ἐν τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ διοικικῶν ἢ ἀριστοκρατικῶν, καὶ ἰωνικῶν ἢ δημοκρατικῶν κομμμάτων, δὲν παρήγαγε σκηνὰς πολλῶ ἀπάνθρωπων τέραι; ἢ πρὸς Ἑλλήνας λαλῶν εἶναι τάχα ἀνάγκη νὰ ἀνακαλέσω τὰς τῆς συγχρόνου ἡμῶν ἱστορίας διχνοίας;

Ἀποστρέφοντες λοιπὸν τὸ βλέμμα ἀπὸ τῶν θλιβερῶν τούτων σκηνῶν μετὰ χαρᾶς ἀναπαύομεν αὐτὸ ἐπὶ τῶν διὰ τῆς κοινῆς ἡμῶν μητρὸς ἐκκλησίας, ἧτοι τῆς ἑλληνικῆς ὀρθοδοξίας, εἰρηνικῶν σχέσεων ἀγάπης. Ἐλέχθη ἤδη ὅτι οἱ Ἕλληνες, διαρκούσης τῆς ἐνταῦθα γοθτικῆς ἐπιδρομῆς, εἶχον χριστιανισμοὺς τοὺς Βλάχους (1). Ἐπὶ Ἰωάννου δὲ Βασσαράβια, τοῦ μὴ ἀναφερομένου μὲν ἐν τοῖς ἐγχωρίοις χρονικοῖς, γνωστοῦ δὲ ὄντος ἐκ τῶν Σεβρικῶν καὶ Οὐγγρικῶν (2), θεοβλαβεῖς τινες μοναχοὶ ὑπὸ τοῦ Πάπα Ἰωάννου πρὸς τὸν Κάρολον Ῥόβερτον, βασιλέα τῆς Οὐγγαρίας, ἀποσταλέντες, ἐπεισαν αὐτὸν, λύσας τὰς ὑπαρχούσας συνθήκας, νὰ πολεμήσῃ τοὺς Βλάχους. Ἀλλ' ὁ Βασσαράβιας ἐν ὀνόματι τῆς πίστεως καὶ τῆς πατρίδος ἀντεπεξέληθον ἐνίκησε τοὺς Οὐγγῶσι. Οἱ δὲ θεοβλαβεῖς μοναχοὶ, οἵτινες ἐπὶ λογιῶν βαίοντες ἤλθον νὰ προσηλυτίσωσι τοὺς Βλάχους, ἀλαθῆντες, διὰ βοσάλων ἐρονεύθησαν ὑπ' αὐτῶν ἀγανακτούντων (3). Ὅθεν πῶσον τὰ τοιαῦτα ὑπὲρ πίστεως δεῖνὰ συνδέον τοὺς Βλάχους μετὰ τῶν ὀμοιοπαθῶν Ἑλλήνων, κρατούντα τὸν ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ ἀδελφικὸν αὐτῶν δεσμόν, οὐδ' ἀνάγκη εἶναι νὰ ὑποδείξωμεν. Οὕτω καὶ ἐν τῇ φλωρεντιανῇ συνόδῳ (1439) παρεκολούθει τῷ πατριάρχῳ καὶ ὁ Οὐγγροβλαχίας Ῥάδος ὁ Δ' (1462—1477), εὐρῶν ἐν Ἀδριανουπόλει τὸν πατριάρχῳ Νήφωνα, ἐνεκα τῆς δυστραπίας τῶν τυράννων ἐξάρπιστον, καὶ μεσιτεύσας παρὰ τῷ Σουλτάνῳ παρέλαθεν αὐτὸν διὰ νὰ διδάξῃ τοὺς λαοὺς αὐτοῦ. Διδάξας λοιπὸν οὕτω καὶ ἀρχόντας καὶ ἡγουμένους καὶ ἱερεῖς εἰσήγαγε καὶ εἰς τὴν αὐτὴν μείζονα τάξιν κτλ. Ὅθεν τὰ περὶ τοῦ εὐσεβοῦς καὶ ζηλιτοῦ τούτου πατριάρχου, διὰ τὰς περιέργους αὐτοῦ περιπετείας, βαθεῖαν κατέλιπον ἐντύπωσιν εἰς τῶν ἀρελῶν ἐκείνων ἀνθρώπων, τὴν φαντασίαν· ὡς καὶ ἡ ἐκ τοῦ Ἀγ. Ὁρους εἰς Βλαχίαν

(1) Ἰδε τοῦ παρόντος λόγου μέρος Δ'.
(2) Munster. 229.
(3) Φωτ. Β'. 15.

μετακομιδή των λειψάνων του πατριάρχου τούτου, επί Νικήμου (1512—24,) όστις κτίσας νέον τῆ Ἁγ. Νήφωμ ἐκάλεσε κατὰ τὰ ἐγκλίμα (1518) εἰς Βλαχίαν τοὺς ἀρχιεπισκόπους καὶ ἡγουμένους τοῦ Ἁγίου όρους καὶ αὐτὸν τὸν πατριάρχη Θεόκλητον μετὰ τεσσάρων περὶ αὐτὸν μητροπολιτῶν (1). Ἐπὶ Κωνσταντίνου Β' τοῦ Βραχκαδάνου (1688—1714) ὁ πατριάρχης Διονύσιος, διατρέθων τότε ἐν Βλαχίᾳ, συνήδρευσε ἐν τῇ τῶν Βογιάρων συνέλευσει περὶ ἐκλογῆς ἡγεμόνος (2).

Ἀλλὰ περὶ τῶν διὰ τῆς ἐκκλησίας σχέσεων τοῦ ἑλληνισμοῦ γενομένου τοῦ λόγου, δὲν πρέπει νὰ παρατρέξωμεν τὰ πάμπολλα ἑλληνικὰ τῆς Βλαχίας μοναστήρια, ἤτοι μετόχια τῶν ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς χώραις Μονῶν, ἅπερ καὶ Βλάχοι καὶ Ἕλληνας ἀφιλοῦσι ἀφιέρουσι. Καὶ σήμερον μὲν δικαίως τὴν θρησκευτικὴν αὐτῶν ἢ κοινωνικὴν ὠφέλειαν δύναται τις ν' ἀρνηθῆ' ἀλλ' ἐν τῇ ἐποχῇ ἐκείνῃ ἦσαν πολλάκις ἰσχυρὰ πίστεις κέντρα, χαλινὸς τῶν ἐξηγριωμένων παθῶν, ἐνίοτε δὲ ἐστὶν γραμμάτων, καὶ ὡς πρὸς τὸν προκείμενον λόγον θεωρούμενα, ἦσαν οὐχ ἧττον πρυτανεῖα ἑλληνισμοῦ, διασώζοντα πρὸς τούτοις τὸ ζῶπυρον τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων, καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὄλῳ ἑλληνικῇ μητροπόλει Οὐγγροβλαφίας εὐσεβῶς τηρούμενον. Τέλος οἱ Βλάχοι, παραλλήλῳ ζῶντες ἐκείνους πρὸς τοὺς ἐν Αὐστρίᾳ ἀδελφοίς, ἐπ' ὧν βαρὺς ἐπέκλιθη ὁ ζυγὸς τῆς παπικῆς ἐκκλησίας, καὶ βλέποντες ἐξ ἐναντίας ἐν Βλαχίᾳ τὸ πνεῦμα ἐκεῖνο τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀνοχῆς, ἃς μὴ λησμονοῦσι, καλῶς προέβλεπον, ὅτι τ' ἀγαθὰ ταῦτα εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὀρθόδοξίαν ὀφείλουσιν ἀνακαλοῦντες δὲ τὰς δεινὰς ἐκείνας ἡμέρας, καθ' ἃς διὰ τῆς βίας καὶ τοῦ δόλου ἐπολεμεῖτο τὸ πολῦτιμον τοῦτο τῶν κοινῶν ἡμῶν πατέρων κληροδότημα, ἃς ἐναισθηθῶντο βελτίωρον τοὺς ἀδελφικὸς δεσμούς, καὶ μετ' ἀποστροφῆς ἃς ἀποσοφῶσι τὰς ἀδελφομάχους τῶν ἐπιβούλων καὶ κοινῶν πολεμίων εἰσηγήσει.

στ'. Περὶ τῶν ἀπὸ Νικολάου Μαυροκορδάτου μέρους τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως σχέσεων (1716—1821).

Νικήθεις τοῦ Καρχηονσταφάκατὰ τὴν πολιορκίαν τῆς Βιέννης (1683), καὶ ἔκτοτε ἀποκλινοῦσης τῆς ἀρχῆς τῶν Ὀθωμανῶν δυνάμεως, ἡ Αὐστρία, ἐπανερχομένη εἰς τὰς Οὐγγρικὰς καὶ Τρανσυλβανικὰς κτήσεις αὐτῆς, ἐγκατέλειπε ἀγνωμόνως τὴν Βλαχίαν. Ὅθεν κατὰ τὰς ἐπὶ τοῦ μεγάλου Πέτρου νίκης, αὐτὴ ἐστράφη πρὸς τὴν Ῥωσίαν· ἀλλὰ τὸ παρὰ τὸν Προῦτον ἀτύχημα ἐπανήγαγε τὴν χώραν εἰς τὴν συνήθη τυραννίαν τῆς Τουρκίας. Αὕτη δὲ ἠδύνατο μὲν ἦδη νὰ ἐγγράψῃ τὴν χώραν ἐπαρχίαν αὐτῆς, ἀλλ' οἱ ἐν Κωνσταντινουπόλει πολιτικοὶ τῶν Ἑλλήνων, οἱ καίτοι τοῦ ζήρους τοῦ Δαμοκλέους ἐπιπυρεμαμένου αὐτοῦ, διέποντες ἦδη διὰ τῆς διε-

(1) Φωτ. Β'. 62—73. 78—84.
(2) Φωτ. Β'. 271.

μηνεῖας τὰς ἐξωτερικὰς τῆς Τουρκίας σχέσεις, οὐ τοι πολυτρόπως φιλοτιμούμενοι καὶ σπουδαρχοῦντες, κατώρθωσαν ν' ἀναγορεύθῃ ὁ ἡγεμὸν ἐκ τινῶν ἐαυτῶν γενῶν. Οὕτω δὲ, ὅσα κακὰ καὶ ἀναπεγένοντο, ξένων τούτων ὄντων πρὸς τε τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον τῆς ἡγεμονίας, βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι αὐτοὶ ἐτήρησαν τὴν βλαχικὴν αὐτονομίαν καὶ περιήψαν τῇ ἡγεμονίᾳ αὐσιώδεις τινὰς προνομίας, εἰς αὐτοὺς καὶ μόνους ὁμολογουμένως ὀφειλομένας. Πρῶτος δὲ Ἕλληνας ἡγεμῶν ἀναγορεύθη Νικόλαος ὁ Μαυροκορδάτος (1716). Οἱ ἡγεμόνες ὅμως ἐλάττωτες ὡς ἐν πλειστηριασμῷ τινι τὴν ἡγεμονίαν λαμβάνοντες καὶ ὑπερτιμῶντες τὴν δόσιν, διὰ νὰ κορέσῃσι τὴν φιλοχρηματικὴν τῶν Τούρκων, ἦγον πρὸς τούτους μετ' ἐαυτῶν πολλοὺς τινὰς, οὐχὶ χρηστοὺς τοὺς πάντας· ὅθεν θέσεις, ἀρχαί, τίτλοι τὰ πάντα πλέον ἢ τὸ πρὶν ὄνια ἀπέβησαν· οὕτω λοιπὸν ἔχουσα ἡ χώρα κατετρέχετο. Ἐν τούτοις ἡ Ῥωσία, σπαύδουσα εἰς ἐξασθένειαν τῆς Τουρκίας, καὶ τρεῖς νικῶσα αὐτήν, παρενέβαλεν ἐν ταῖς συνθήκαις ἄρθρα ὑπὲρ τῆς Βλαχίας· οἱ πόλεμοι ὅμως ἐκείνοι ἐν αὐτῇ τῇ χώρᾳ γινόμενοι ἐβλαπτον πλέον ἢ ὅσον αἱ συνθήκαι ὠφέλουσι. Τέλος ἡ μὲν ἑταιρεία τῶν Φιλικῶν ἐξετέλενετο· ἐπερχομένου δὲ τοῦ αὐδῆμου Ἰψηλάντου, ὁ Βλαδιμηρέσκος ἐκάλεσε τοὺς λαοὺς εἰς ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τῆς ξενικῆς κυβερνήσεως. Ἀλλ' ἐν τῷ μέσῳ τότε τῆς φρικτῆς ἀναρχίας, εἰσβαλόντων τῶν Τούρκων, ὁ μὲν Βλαδιμηρέσκος ἐθανατώθη· ὁ δὲ πρωταθλητὴς Ἰψηλάντης, κακῶς καὶ ἀτάκτως ἐχόντων τῶν περὶ αὐτὸν, ἀφ' οὗ ὁ ἱερὸς Ἰάχρος ἀνδρείως ἐπέσε κατὰ τὸ Δραγασάνιον (20 Ἰουν. 1821), ἀπεχώρησεν εἰς Τρανσυλβανίαν, καὶ ἡ χώρα ὑπὸ τε τῶν σκασιωτῶν καὶ τῶν Τούρκων δεινῶς ἐκακοῦτο. Ἐν τούτοις τῶν ἐν Ἑλλάδι ἠρωικῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν ἡ φήμη διασαλπίζειτο· ἡ δὲ Ῥωσία νέον κατὰ τῶν Τούρκων ἠτοίμαζε πόλεμον. Τότε ἀναγκασθεὶσα ἡ Τουρκία ἀναγόρευσε τέλος ἡγεμόνας, οὐχὶ πάντως ἐξ Ἑλλήνων, τῶν πλείστων προκρίτων ἐν τῇ πανωλεθρία ἑλευθίνως σφαγέντων, ἀλλ' ἐξ ἐγγυητῶν. Τέλος μετὰ τὴν ἐν Νεοκάστρῳ νυμφαλίαν, κηρυχθέντος τοῦ πολέμου, ὁ Ῥωσσοῦς στρατὸς καταλαβὼν τὰς ἡγεμονίας ἔβαινε εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλὰ συνθήκης γενομένης, ὠργανώθησαν τὰ τῶν ἡγεμονῶν διὰ τῶν Ῥώσων.

Κατὰ τὴν ἀπὸ Νικολάου τοῦ Μαυροκορδάτου μέχρι τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως περιόδον τῆς ἑλληνοκρατίας, τοσαύτη ἐγένετο τοῦ ἑλληνισμοῦ ἡ ἐπίδρασις, ὥστε ἀληθῶς δύναται τις νὰ εἴπῃ, ὅτι διὰ τῆς ἐκκλησίας, τῆς διοικήσεως, τῶν γραμμάτων, τῶν πολυκριθμοτάτων ἐποικιήσεων καὶ ἐπιγυμνῶν, ἐγενεῖν ἀληθῆς μετουσίωσης τῶν Βλάχων. Ὅτι δὲ τοῦτο οὕτως ἔχει, μαρτυροῦσιν αὐτὰ τὰ ὀνόματα (παρώνυμα) τῶν Βλάχων. Οὕτως ἐν τῇ πρῶτῳ τῶν ἐτῶν ἐκδεδομένη ἐπιστομῇ ἐπετηρίδι, ἐν ἣ περιέχονται τὰ ὀνόματα τῶν δημοτικῶν ὑπαλλήλων, ἐν ᾧ τότε ἀποσοφείτο ὁ ἑλληνισμὸς, μεταξὺ χιλίων διακοσίων περίπου ὀνομάτων, ἀφαιρουμένων τῶν ἱερτικῶν, περὶ τὰ διακόσια, ἅπερ ἑλληνικὰ ὄντα

δὲν ἐμφαίνουσι πάντως καὶ ἑλληνικὴν καταγωγὴν, λέγονται περὶ τὰ χίλια ὀνόματα, ἐξ ὧν τὰ τριακόσια ἐν, ἦτοι τὸ τρίτον περίπου, ἀνήκουσιν εἰς οἰκογενεῖας ἀδιστάκτως, καθόλου ἢ ἐν μέρει ἑλληνικὰς, ὡς εὐκόλως δύναται μέτροι βεβαιότητος νὰ πεισθῇ ὁ βουλόμενος, ἀν διεξέλθῃ τὸν κατάλογον αὐτῶν (1). Σημειωτέον δὲ, ὅτι μετὰ τὴν ἑλληνικὴν ἐπανάστασιν, παντὸς ἑλληνικοῦ πράγματος καταδιωκομένου, πολλοὶ ἐξεβλάχισαν τὰ ἐκείνων ὀνόματα· διότι ἐν Βλαχίᾳ ὡς καὶ ἐν Ἑλλάδι, μὴ ὑπαρχόντων διαδοχικῶν προνομίων, οἱ πλείστοι εὐκόλως μεταβάλλουσιν ὄνομα. Ὅθεν ὁ ἑλληνισμὸς ἐκ τούτου τῶν Βλάχων εἶναι καὶ μεῖζον ἢ ὅτι φαίνεται, μάλιστα δὲ ἐν ταῖς πόλεσιν. Ἐν αὐταῖς δὲ πρὸ πάντων ἡ ἀλήθεια αὕτη μαρτυρεῖται καὶ ἐκ τῆς φυσιογνωμίας, οὐδόλως παραλλασσοῦσης τῆς τῶν λοιπῶν Ἑλλήνων, ἐνῶ κατὰ τι διεφέρει ἢ τῶν ἐν Τρανσυλβανίᾳ καὶ Βανάτῳ Βλάχων, ἀλλοιοθέντων ὅπως οὖν ὑπ' ἑτέρον στοιχείων. Ἐνταῦθα δὲ ἀνήκει πρὸς τούτους νὰ παρατηρήσωμεν, ὅτι καὶ τῶν ἐν τῇ ἑλληνικῇ χερσονήσῳ ἑλληνοβλάχων ἢ φυσιογνωμίας, διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους, κατ' οὐδὲν τῆς τῶν ἀδελφῶν Ἑλλήνων παραλλάσσει, ὡς οὐδ' οἱ ὑπὲρ τῆς κοινῆς πατρίδος παλμοὶ τῆς καρδίας αὐτῶν. Πέποιθα δὲ καὶ ὅτι πολλοὶ αὐτῶν εἶναι ἀντόχρημα Ἕλληνας, μαθόντες καὶ τὴν γλῶσσαν διὰ τὴν πολ-

λὴν ἐπιμιξίαν. Ἐὶ δὲ καὶ σπανιώτατα συνέπεσε ποτε ἀδελφική τις ἔρις, οἷα ἢ περὶ τῶν δύο περιστερῶν, ἐν τῷ ναῷ τῆς Πέστης, πρὸ πολλῶν ἐξηλαμμένη τῆς μνήμης τῶν συγγρόνων, μήπως ἀμέσως δὲν ἐνόησαν, ὅτι καὶ τοῦτο ἦτο ἔργον ξένων κοινῶν καὶ δυσμενῶν ἐχθρῶν, καὶ αὐτὸν τὸν ναὸν τοῦ Θεοῦ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς εἰρήνης ἀπαισίως ζητούντων νὰ μεταβάλλωσιν εἰς παλαίστραν ἀγενεστάτων παθῶν;

Οἱ δύο λοιπὸν λαοὶ Ἕλληνας καὶ Βλάχοι ἀπετέλουσαν ἐν Βλαχίᾳ ἓν μόνον ἔθνος, τῶν Βλάχων θεωρουμένων τὴν Ἑλλάδα ὡς ἰδίαν ἐκείνων πατρίδα, συστεναζόντων διὰ τὴν στυγεράν δουλοσύνην, ἀναπλαττόντων τὴν ἀνάστασιν, καὶ αὐτὴν τὴν κατ' ἐξόχως ἑλληνικὸν αἰσθημα ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ ἱεροτελεστία. Ὅθεν ἡ λαλομένη γλῶσσα τῶν ἀνωτέρων τάξεων ἦτον ἡ ἑλληνικὴ, ἢ οἱ Βλάχοι τότε ἐλάλουν κατὰ πολλὰ βέλτιον ἢ οἱ πλείστοι τῶν Ἑλλήνων, ὡς πάντες οἱ γραμματικῶς τὰς γλῶσσας μαθηθάνοντες. Ἐν Βλαχίᾳ δὲ ἀνεφάνη καὶ αἰθουσα ἑλληνικὴ, ἐν ᾧ χαριέντως διεπλάττετο ἡ οἰκτικὴ φρασσιολογία ἢ τόσον ἀλλαγῶ τῆς Ἑλλάδος συνεσταλμένη.

Τίς δύναται σήμερον νὰ ἀναιρέσῃ, ὅτι μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων ἡγεμόνων τινὲς, καὶ τῶν ἀρχόντων οὐκ ὀλίγοι ἦσαν, καὶ ἐνίοτε ἐξ ἀνάγκης, ἄρπαγες, δόλοιο, καταχρηστικοὶ τινὲς δὲ αὐτῶν ὡς εἰς πολεμίαν τινὰ χώραν ἐπὶ τῆς Βλαχίας ἐπιτίπτοντες, καταφρονούντες τοὺς ἐγγυητοὺς καὶ ὡς νέφη ἀριθύνων πᾶν βλάστημα τῆς πολυπαθοῦς ἐκείνης γῆς καταθιβερώσκοντες; . . . Ἀλλὰ πέπλος σιγῆς ἀς καλύψῃ τὰ συγγενικά δυστυχήματα! Ἢ φρονῶ τὸ πάθος, ἃς μὴ ἐξεογκῶν τὰ γενόμενα κακὰ· διότι ἡ ἀδέκαστος ἱστορία γράφει τὰ ψαφίσματα αὐτῆς ἐπὶ τοῦ τάφου τῶν γενῶν καὶ οὐχὶ τῶν ἀτόμων, τῶν καὶ χθὲς ἐτι ζώντων, ἅτινα διὰ τοῦ ἰδίου ἐαυτῶν αἵματος ἐπότισαν τὴν ἑλληνικὴν καὶ βλαχικὴν γῆν, ἐνθα κείνται φιλοξενίαν εἰρήνης ἐπιζητούντα, καὶ ὧν τὴν κόριν ἀπαισίως ἀγρία πολιτικῆς χειρὸς ἐπὶ βλάβῃ τῶν ἐθνῶν ἀναμοχλεύσει. Τὴν πολιτικὴν καὶ ἠθικὴν διαφθοράν ὡς λόγον τοῦ μέλλοντος ἀποστρεφόμεθα αἱ νεαὶ γενεαὶ· ἀλλ' ἄρα γὰρ οἱ τῆς ἑλληνοκρατίας ἦσαν οἱ μόνοι αὐτῆς εἰσηγῆται; Ἢ Βλαχικὴ χρονογραφία δὲν ἔσωσε τὰς πρὸς τοὺς Βλάχους ὁμιλίαις τοῦ πατριάρχου Νήφωνος, καὶ ἐν αὐταῖς δὲν φαίνονται δυστυχῶς, διακόσια πενήτηντα ἔτη πρὸ τῆς ἑλληνοκρατίας, τὰ αὐτὰ στίγματα, ὅσα ἢ δουλεῖα ἐγκαίει ἐπὶ τῶν λαῶν;

Ἄλλ' ἀποστρέφοντες τὸ βλέμμα ἀπὸ τῶν ὁμολογουμένων καταχρήσεων τῆς ἑλληνοκρατίας, ἥτις ἄλλως ὡς ξενικὴ ἐπόμενον ἦτο νὰ κατασταθῇ ὀχληρὰ, δικαίον εἶναι νὰ ἀνακαλέσωμεν, ὅπερ προείπομεν, ὅτι ἡ αὐτονομία τῆς χώρας εἰς αὐτὴν ὀφείλεται. Μήπως Ἕλληνας ἡγεμῶν δὲν εἶναι ὁ καταργήσας τὴν γεωργικὴν δουλείαν (Κωνστ. Μαυροκορδάτος 1738); ὁ κατὰ τὸν ΙΖ'. αἰῶνα εἰσαγαγὼν τὴν καλλιέργειαν τοῦ ἀραβοσίτου, οὐσιωδέστατον νῦν

(1) Ἰδὲ Ζαχαρίου Καρχηονσταφάκατὰ βλαχιστὶ ἐκδεδομένην ἐν Βουκουρεστίῳ 1842· ἔκτοτε δὲ οὐδόλως σχεδὸν, ὡς εἰκὴ, ἢ ἀναλογία αὕτη μεταβλήθη. Ἔπειτα τὰ ἑνὶ μέρει Παλαιολόγος (1), Ἀνδρόνικος, Ἰερώνυμος, Χριστόδουλος, Χρυσόστομος, Παλλιαδῆς (6), Παλκμάς, Χριστόδωρος, Δούκας, Νεοτάρης, Σαφινὰς, Κάρπος, Σακράτης (3), Παλέος (3), Ῥωσσοῦς (4), Παργίνος, Ροδόφιλος, Νίσιος, Κωνσταντίνος, Σούτσος, Μαῦρος (4), Μάνος, Ἐργυροπούλος, Μουσαντιώτης, Τυρναβίτης (3), Ἰσιτάκης, Μακεδόνικος (3), Αἰουκίτης, Χιώτης (2), Ἰωνιῶτης, Μαργαρίτης, Δενδρινός, Σταυράκης, Ἡρακλεῖς, Παρχάκης, Ασημαδῆς, Μαυροδῆς (3), Παλιούρας (3), Κωσταφόρος, Μόσχος (2), Ἀνδρικός (3), Φώτος (2), Περγιάκης (2), Παναγιῆς, Ζωσιμῆς (7), Φωτεινός (2), Ἀναγνωστάκης, Νίκας, Γαργαῆς, Σηνῆς (3), Παναγιῆς, Φωτῆς, Μαυροῦς, Παρχάκης (3), Ἀρσενίτης, Παλιός, Ζώτος (5), Βλαστιός (4), Ζαῦχρος (8), Τριαντάφυλλος, Τζαυτάκης, Σακελλάρους (7), Παπῆς, Ολιανόμος (3), Πατσούρας, Φέσφαρης, Πανῆς, Γούσης, Ραζῆς, Ροστέης, Κωνίος, Φοκάς, Ἀσάνης, Παρασκευῆς (2), Πάλλης (2), Βιλαρῆς (3), Χηνῆς, Ἀρμύρας, Καρβέσης (2), Κουτσοβίτης (2), Καρακασίτης, Ἀλτοῦς, Ἀολάνογλος, Παπάκογλος (3), Μπακίκογλος (3), Σαμουράκης (2), Σαρκουιάδης, Χατζίκος (2), Χατζέπουλος (2), Κουρμούκης, Καθιάρης, Κάλφης (3), Καρακίτης (2), Κοντόπουλος (2), Χριστόπουλος (4), Παπαδόπουλος (8), Λεοντόπουλος, Κωστακόπουλος, Σικανόπουλος, Χαβδόπουλος, Ἰατροπούλος, Αιμακηντόπουλος, Ἀλαμπόπουλος, Κυρσοπούλος, Κεκερσιδῆς, Ἰωνιῆς (3), Πωλιῆς (2), Σαργιάδης (3), Ἠλιῆς (8), Ασημαριῆς (4), Ἀθανασιάδης (5), Ἐλευθεριάδης, Ἀλεξανδριῆς (7), Ἰπατιῆς, Φιλιππίδης (4), Βασιλιάδης (4), Πιερῆς (7), Νικολαῖδης (4), Αιμαντιῆς (6), Ἀγγελῆς (3), Γρηγοριάδης (3), Ἀβραμιῆς, Στεφανῆς, Χρυσῆς, Μανουῆς, Γραμματικῆς, Αλκάρδης (8), Ζαφειριάδης, Μελιάδης (2), Κοριακῆς, Ἀναστασιάδης (3), Φωτεινός (2), Μιλιάδης, Οικονομῆς (4), Γρηγοῦρας, Ἀνδριάδης, Ἀντωνιάδης (2), Εὐσταθιάδης, Μασουριῆς, Σιμωνῆς, Φιρικόνης, Ἀριστίας, Ἀρίων, Αἰωνῆς, Φίλιος, Στασβούλης, Φορμῆς, Λεβενδῆς κτλ. κτλ. κτλ.

της χώρας προϊόντος; ο νομοθετικός τῶν Βλάχων (1);

Αλλά μεταξύ τῶν ἀναποσπάστων ἀπὸ τῆς πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς κακῆς καταστάσεως τῶν κυβερνώντων, σφαλιμάτων, μέγιστον βεβαίως ἦτο ἡ καταφρόνησις τοῦ ἐγγυαρίου τοιχεσίου καὶ ἡ διὰ τοῦ ἐλληνισμοῦ οὐχὶ ἀνάπτυξις, ἀλλὰ κατάθλιψις αὐτοῦ· διότι οὗτος ἀντὶ τὴν κατὰ τὴν τροφὴν καὶ παιδαγωγίαν τοῦ πατρῴου ἐξενίζετο, βλαχισμού, ἐξ ἐναντίας δεσπότης αὐτοῦ ἐγένετο. Τὰ ἔθνη ὅμως δὲν φονεύονται, ὡς τὰ ἄτομα, καὶ ταχέως ἀπακρούσονται τὸ ξενικόν, ὅταν ἡ ἐθνικὴ συνείδησις ἐξεγερθῇ· ἀντὶ τοῦ ὁ ἐλληνισμὸς ἐννοεῖ τὴν ἐν Βλαχίᾳ προορισμὸν τοῦ, οἱ μὲν ἡμῶν σήμερον τῶν Βλάχων δεσμοὶ ἤθελον εἶναι ἀδιάρρηκτοι. Ἀλλ' ἡ ἐλληνοκρατία ἐκ προθέσεως τάχα ἦτο ἐπιθετικὴ; ὄχι βεβαίως· ἀνεστῆ οἱ ἐλληνισμὸς καταφυγὴν ἐζητεῖ, εἰς τὰ ἑαυτοῦ δὲ ἀσχολούμενος, τὸσῶ εὐκολώτερον ἐλησμέναι τὰ τῶν Βλάχων, ὅσα καὶ αὐτοὶ οὗτοι ἡμέλουν τὰ ἑαυτῶν. Διότι ἡ γλῶσσα αὐτῶν εἶχε καταστήσει τῆς κατωτέρας τάξεως γλώσσημα, σπανιώτατα δ' ἐκκαλλιεργούντο τὰ βλαχικὰ γράμματα, ὧν ἀπρητίστοι οὐκ ἔστιν ἡ ἀνώτεροι Βλάχοι, μὴ ἀνερχόμενοι ἄλλως ἢ Ἕλληνας εὐκαλῶνται, ἐλευθέρουν τὸ Βλάχος ὡς συνώνυμον τῆς χριστιανικῆς. Ἄλλως τε δύο συνοικισμῶν φιλολογιῶν, ἡ κρείττων, ὡς εἰκόσ, ἐπικρατεῖ τῆς ἥττονος· μήπως σήμερον ἡ γαλλικὴ φιλολογία δὲ ἐπικρατῆ σχεδὸν ὡς ποτε ἡ ἐλληνικὴ τῆς βλαχικῆς. Ὅθεν τοσοῦτων συγγραμμάτων ἐλληνικῶν ἐκπονηθέντων ἐνταῦθα, οὐδεὶς οὐτὲ Ἕλληνα, οὐτὲ Βλάχος ἐφρόντισε λεξικὸν τοῦλάχιστον βλαχικὸν νὰ συντάξῃ ἢ γραμματικὴν (2)· εἰ καὶ εἰς τὴν ἱστορίαν καὶ πολιτειογραφίαν τῆς χώρας ἐνησυχώθησαν ὀπωσοῦν οἱ ἐνταῦθα Ἕλληνας, μείζονα βεβαίως τὴν ἀνάγκην ταύτην αἰσθανόμενοι. Ὅθεν ἐξεδόθησαν πέντε ἱστορικαὶ πραγματεῖαι, ἐξ ὧν ἡ τοῦ Δ. Φωτεινοῦ ἦτον ἡ περιεκτικωτάτη περὶ Βλαχίας συλλογὴ (3).

Οὐδεὶς ὅμως δύναται ν' ἀμαυρώσῃ τὴν ἐπὶ φιλομουσίᾳ δόξαν τῆς Ἑλληνοκρατίας· διότι ἀφοῦ ὁ ἡγε-

μῶν Κωνσταντῖνος Μαυροκορδάτος, περὶ τὸ 1738, συνέστησεν ἐν Βλαχίᾳ ἐλληνικὰ σχολεῖα, συμπαραλαβὼν καὶ τὴν τότε ἀτελεῖ Βλαχικὴν, τὰ ἐλληνικὰ γράμματα ἐγκλιματισθέντα ἤρχισαν διὰ μεγαλοπρεποῦς προστάσις ν' ἀμυγάζονται. Μεταξὺ δὲ τῶν σχολαρχησάντων καὶ διδασκάντων ἐν Βουκουρεστίαις, Ἀλεξάνδρου, Θεοδώρου, Νεοφύτου τοῦ Κουσοκαλυβίτου, Κωνσταντῆ, Λάμπρου, Βαρδαλάχου, Δούκα, Βενιαμίν, Γενναδίου κτλ. περιέχονται σεβαστὰ τῆς ἔθνης ὀνόματα, ἀνδρῶν ζηλωτῶν, ἀνηκόντων εἰς τὴν γενεάν τῶν ἀγίων ἐκείνων διδασκάλων τῶν μετ' ἀφοσιώσεως ὡς ἱερῶσύνην ἀσκούτων τὴν διδασκαλίαν, τῶν ἐν συμπαγεῖ τινι ἐνόητι συναπτόντων πλίστιν, πατριδὰ, παιδεῖαν. Ἀλλὰ τὰ περὶ τῶν ἐν Βουκουρεστίαις καὶ Ἰασιῶν μεγάλων ἐκείνων ἐστιῶν ἐλληνικῆς παιδείας, εὐσεβείας καὶ φιλογενείας, εἶναι ἰδίως πραγματεῖαι ἔργον· ὅθεν ἐν παρόδῳ μόνον δυνάμεθα ν' ἀσπασθῶμεν τὴν σεβασμιαν μορφήν τοῦ Λάμπρου Φωτιάδου, ὅστις, ἀπαλλαγείς τῆς γραμματικῆς ἐρεσχηλίας, ἐνεργῶς καθίστα τὰ ἐν τοῖς προγονικοῖς βιβλίοις αἰσθήματα, ἐγέννησε τὸν ἱερὸν λόγον, καὶ παρεσκύασε γενεάν ὅλην διδασκάλων πολλαχῶς τὴν πατριδὰ εὐεργετησάντων. Καὶ αὐτοὶ οἱ ἀδελφοὶ ἡμῶν Βλάχοι, πρὸς τοὺς παρόντας ἀποβλέποντες διδασκάλους, μετὰ σεβασμῶν καὶ πόθου πρὸς τὰς σεμνὰς ἐκεῖνας ὄψεις ἀτενίζουσι τὰ βλέμματα. Ἄς οἴχησῃ ἡ ἐπιπολαιότης καὶ ἡμιμάθεια! διότι τὰς μεθόδους τῆς ἐποχῆς ὑπὲρ τὸ δέον κακίζουσα φωρᾶται ἀγνοοῦσα, ὅτι νόμος τῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς εἶναι ἡ κίνησις, ἡ μεταβολή, ἡ πρόοδος.

Τὸ πλῆθος τῶν δι' ἡγεμονικῶν καὶ ἀρχοντικῶν συνδρομῶν ἐκδεδωμένων ἐν Ἑνετίᾳ, Βιέννῃ, Λειψίᾳ, καὶ ἀλλαχοῦ ἐλληνικῶν βιβλίων, ὧν πολλὰ μεγάλα καὶ ἀξιόλογα· τὸ πλῆθος τῶν νέων τῶν δι' ὁμοίαν συνδρομῶν ἐν Βλαχίᾳ καὶ ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Βυρῶνῃ κηιδευθέντων, σαφῶς μαρτυροῦσι τὴν ἐνταῦθα μεγίστην τοῦ ἐλληνισμοῦ κίνησιν (4) καὶ διεγείρουσι τὴν εὐγνωμοσύνην τῶν Ἑλλήνων διὰ τὴν φιλοξενίαν, ἧς ἔτυχον αὐτοὶ τε καὶ τὰ ἐλληνικὰ γράμματα.

Τυπογραφεῖα Ἑλληνικὰ ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 17 αἰῶνος συνεστάθησαν ἐν Ἰασιῶν καὶ μετὰ ταῦτα ἐν Βουκουρεστίαις, ἐν οἷς ἐξεδόθησαν ὑπὲρ τὰ πενήκοντα μεγάλα Ἑλληνικὰ συγγράμματα, ὧν πολλὰ εἰς φύλλον· ἐκ τούτων δὲ τεσσαράκοντα δύο ἐκκλησιαστικὰ (2). Μὴ καταφρονῆτε, ὧ νεώτεροι, τὴν

(1) Ἑλληνικὴ δὲ ἦτον, ὅσα ἐν Βουκουρεστίᾳ καὶ Ἰασιῶν κηιστάνοτο Ἑλληνικὰ δρᾶματα.

(2) Ἐκ τοῦ ὑπὸ τοῦ Κ. Παπαδοῦ Βριτοῦ ἀξιολόγου βιβλιοκαταλόγου ἐξάγεται, ὅτι ἐξεδόθησαν Ἑλληνικὰ συγγράμματα:

Ἐν Ἰασιῶν	1639-1746	καὶ	1814-1820	ἐκατ.	13	φύλ.	8.
Ἐν Βουκουρεστ.					18	"	3.
Ἐν Σουαρόβω					7	"	0.
Ἐν Ῥεμνίᾳ					2	"	0.
Ἐν Τερζοβίστω					3	"	0.

Τὸ ἔλρον 48 ἦτον " 42 " 6 εἰς φύλλ. 14, εἰς 4ον 10 καὶ εἰς 8ον 45· τούτοις προσέθηκα δύο παραλειφθέντα· ὑποπέτω δὲ ἔτι ὀλίγον ἀνακαλυφθῆ καὶ ἄλλα.

(1) Καρυστᾶ νομοθεσία ἐν Βιέννῃ 1818. 8ον.
(2) Π'. «Γραμματικὴ βλαχικὴ ὑπὸ Μιχ. Μπογιατζῆ ἐν Βιέννῃ 1818» εἶναι τῆς ἐν Μακεδονίᾳ βλαχικῆς διαλέκτου.
(3) Περιγραφή τῆς Βλαχίας κ.τ.λ. (εἶναι πολιτειογραφία, μετὰ τὰς ἐκ τῶν γαλλ.) ὑπὸ Ἰω. Λαζάρου ἐκ τῆς τυπογραφίας τῆς Ζεσοδόχου πηγῆς (ἐν Κωνσταντινουπόλει) 1789 μ. 4ον — Ἱστορία τῆς Βλαχίας (ἐπίσης πολιτειογραφικὴ, ἐκδεδωμένη ὑπὸ) Τουνοσελῆ Βιέννῃ 1806 8ον. — Ἱστορία τῆς Ῥουμανίας κτλ. ἐκ Λειψίας 1816. 8ον καὶ — Γεωγραφία τῆς Ῥουμανίας αὐτῆσθι [συγγραφεὺς εἶναι ὁ Δ. Δημητριάδης Φιλιππίδης, ὅστις ἐπισσε τὴν ἐξακολούθησεν διὰ τὴν σφιδρὰν ἐπίκρισιν τοῦ Λογίου Ἐρμού (ἴδε Παπαδοῦ Βριτοῦ κατάλογον)]. — Ἱστορία τῆς πάλαι Δακίας κ.τ.λ. ὑπὸ ἀνωσίου Φωτεινοῦ εἰς τόμ. 3 Βιέννῃ 1818. Ἡ ἱστορία αὕτη, μετρία κατὰ τὴν κριτικὴν, τὰ γενικὰ γεγονότα καὶ τὴν οὐνταξιν εἶναι περιεκτικώτερα καὶ τῆς ἐν Βλαχίᾳ μετὰ ταῦτα βλαχιστὴ ἐκδόσεως ὑπὸ Λαφὸν καὶ τῆς τοῦ Μολδαίου Κ. Κορζαλιτισάνου, ἐν Παρισίοις.

περὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ λεπτολόγον σπουδῆν τῶν ἡμετέρων πατέρων· διότι δεινῶς μὲν ἐν τῇ ὀρθοδοξίᾳ ἡ ἐθνότης ἡμῶν κατετρέχετο, ἐκεῖνοι δὲ ὡς γενναῖοί τινες μαχῆται διὰ τῶν ὅπλων τοῦ αἰῶνος ἐσοῶν τὴν πατριδὰ.

Πολλὰ τῶν ἐν Βλαχίᾳ ἐκπονηθέντων βιβλίων τοιαῦτα εἶναι, ὡς τε δυσκόλως εὐρίσκονται ἀντάξια ἐν τῇ ἐφεξῆς ἐλληνικῇ φιλολογίᾳ· ἱκανὸν εἶναι νὰ ὀνομάσωμεν τὸ περὶ καθήκοντων Νικολάου τοῦ Μαυροκορδάτου (1) ἐν Βουκουρεστίαις καὶ ἐκδοθῆν, τοῦ νεωτέρου Ἀνακρέοντος Χριστοπούλου τὰ λυρικά, τοῦ νέου Τυρταίου Ῥήγα τοῦ Φεραίου τὰ ψαμματα, ἐκδοθέντα ἐν Ἰασιῶν (2), Ζηνοβίου Πάπ, μαθητοῦ τοῦ Λάμπρου, τὴν μετρικὴν κ.τ.λ. Ἠγεμόνες τότε δὲν ἀπηξίου τὴν συγγραφὴν· οἷος ὁ μνημονευθεὶς Νικόλαος Μαυροκορδάτος, ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ ποιητῆς Βόσπορον ἐν Βορυσθένι κ.τ.λ. Οἱ δὲ Βλάχοι, πρὸς τοὺς Ἕλληνας ἀμιλλώμενοι, ὡς τῆς αὐτῆς μητρὸς Ἑλλάδος τέκνα, σπουδαία συνέτασσον πονήματα· οὕτως ὁ ἡγεμονόπαις Κωνσταντῖνος ὁ Βραγκοβάνος ἐξέδωκε παραλλήλους βίους τοῦ Πλουτάρχου εἰς τὴν νεωτέραν ἐλληνικὴν μετενεχθέντας· ὁ Νίτσος τὴν πρώτην ἐλληνορωσικὴν γραμματικὴν κ.τ.λ. Ἀλλὰ δὲν δυνάμεθα νὰ καταπαύσωμεν τὸν περὶ τούτων λόγον, πρὶν ἢ ἀνακαλέσωμεν ἐπ' εὐγνωμοσύνη τοῖς τε Βλάχοις καὶ Ἕλλησι τὰς θείας ἐκεῖνας μορφὰς τῶν μητροπολιτῶν Οὐγγαροβλαχίας Δοσιθέου, Γρηγορίου κλ. οἵτινες ὑπὸ τοῦ ἀληθοῦς τῆς ὀρθοδόξιας πνεύματος ὀρμώμενοι ζηλωταὶ καὶ θερμοὶ ἀνεδειχθῆσαν προστάται τῶν τε ἱερῶν καὶ τῶν ἐλληνικῶν γραμμάτων.

Z'. Περὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως μέχρι τοῦ νῦν σχέσεων. Ἐπίλογος.

Κατὰ τὴν ἐλληνικὴν ἐπανάστασιν οὐ μόνον ἀδελφικὰ ἐκ Βλαχίας καὶ πολυεπεῖς συνδρομαὶ ἐπέμφθησαν· οὐ μόνον πολλοὶ αἰχμάλωτοι ἐξηγοράσθησαν, ἀλλὰ καὶ τῶν Βλάχων τὸ αἷμα ἐπότισε τὸ δένδρον τῆς ἐλληνικῆς ἐλευθερίας, ἐνῶ οἱ πρόκριτοι αὐτῶν, φυγοπατρίδες ἕνεκα τῶν ἐν Βλαχίᾳ ἡμετέρων συμβάντων, μεγάλα ὑπέστησαν δυστυχήματα. Οὐδεμίαν λοιπὸν ἐλληνικὴν καρδίαν δύναται ποτε νὰ γείνη ἐπιλήσιμων τῆς ἀδελφικῆς φιλοξενίας, ἧς οἱ ἡμέτεροι πατέρες ἔτυχον, ἐν χώρᾳ ἀδελφῆ σῶζοντες τὴν κιβωτὸν τῆς ἐλληνικῆς παιδείας καὶ τὰς περὶ πατριδος ἐλπίδας.

Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐλληνικὴν κυρίως ἐπαναστάσιν, τὴν πανωλεθρίαν τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπιστήμων ἐλληνικῶν γενῶν, καὶ τὴν ἐγκατάστασιν ἐγγλω-

ρίων ἡγεμόνων, μεταβληθειῶν τῶν τε ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν τῆς ἡγεμονίας σχέσεων, ἐγένετο δεινὴ κατὰ τοῦ ἐλληνισμοῦ ἀντιδρασίς· διότι κατὰ τὴν μεταβολὰς ὑπερακοντιζέται πολλὰ καὶ ἰσχυρῶς. Πρὸς δυσμενῆς ξένη πολιτικὴ ἐνησημανίζετο παριστώσα τὸν ἐλληνισμὸν ὡς ἀντίπαλον τῆς βλαχικῆς ἐθνότητος. Τότε αἱ κηκοπραγίαι τῆς Ἑλληνοκρατίας ἐξετέθησαν χαιρεκάνκως καὶ κηκοβούλας ὑπ' ἔψιν τῶν Βλάχων, οἵτινες ἀπατιθέντες ἠσχύνθησαν καὶ τὴν γλῶσσαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τῶν Εὐαγγελίων νὰ γνωσκῶσιν. Ἐπειρόθησαν μὲν τινες νὰ κατασκευάσωσι νόθον τινα σλαβικὴν ἐθνότητα, ἀλλ' ἀποτυγῶντες ἠνέχθησαν ζηλοτύπον τινα Ῥωμανικὴν καὶ εἰσενεδοτικὴν ἐθνότητά, ἀσχετον πρὸς πᾶσαν ἀδελφὴν ἑλλην ἐθνότητά· καὶ δολίως μεμονωμένον εἰς τὸ χάος τοῦ ἀνατολικοῦ κόσμου. Ἡ βλαχικὴ φιλολογία κυρίως ἀπὸ τῆς ἐπὶ Σερβάνου (1679 — 87) βλαχικῆς μεταφρασεῖς τῶν ἱερῶν γραφῶν, ἦν ἐχθρὰ τις τῶν Βλάχων δύναμις εὖρε τρόπον ἀόρατος νὰ νοθεύσῃ (4), ἀρξάμενη διὰ τῶν ἀδελφῶν Γραικιανῶν καὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τούτου τοῦ αἰῶνος διὰ τοῦ διδασκάλου Λαζάρου, καὶ τοῖ ἀποβαλοῦσα τὸ στήριγμα τῆς ἐλληνικῆς καὶ πρωτοπέρας οὔσα, οὐχ' ἦτον ἕμως διὰ τῆς φιλογενείας, εὐφυίας καὶ ἱκανότητος τοῦ ἀναμορφωτοῦ αὐτῆς Ἰω. Πλιάδου, τῆς γλώσσας ἀπὸ ἀλλογενεῖας πολλῆς βαρβαρότητος (2), οὐκ ὀλίγα παρήγαγε προϊόντα λόγου καὶ ἐπαίνου ἄξια. Ἀλλ' ἡ βλαχικὴ ἐκπαίδευσις δι' ἑλλειψιν παραδόσεων ἐπλανήθη, οὐχὶ ἀνευ πνεύματος ξενικῆς ἐπιβουλῆς ὀργανισθέντων τῶν μέσων σχολείων, τῶν δὲ ἐπὶ Α. Γκιναυσταθέντων δημοτικῶν, μετ' αὐτὸν καταλυθέντων. Τὴν δ' ἐλληνικὴν γλῶσσαν ἀντικατέστησεν ἡ γαλλικὴ, ἐξ ἧς πολλὰ καὶ ἐλήθη οὐχὶ τὸ κράτιστον· ὅθεν δὲν ἔρεπει ν' ἀπορῆ τις, ἐν ἡ μέχρις ὑπερβολῆς διάδοσις ἐπιπολαίων καὶ εὐκόλου ἠθικῆς μωτιστορημάτων παράγει ἀποτελέσματα διαφορώτατα ἢ ἡ τῶν Ἑλλήνων συγγραφέων, οὗς οἱ γενοντότεροι, νέοι ὄντες, ἐσπούδαζον· καὶ ἂν μεταξὺ τῶν νεωτέρων σπανιώτερον ἀπαντᾶται ἡ ἐμψύχθεια, ἡ ὀρμώτης καὶ ἡ περὶ τὸ βαθέως ἀπέτεσθαι δύναμις τῶν πρεσβυτέρων. Ὅπως ὁ χαρακτῆρ τῶν Βλάχων οὐσιωδῶς ἠλλοιώθη· τὴν δὲ μεταβολὴν ταύτην καὶ αὐτὴ τῆς μητροπόλεως αὐτῶν παριστᾶ ἡ κοινωνία· διότι ἡ ἀριστοκρατία, ἧτις εἰς ἐποχὰς κινδύνων εἶναι πολλὰ καὶ ἡ μόνη τῆς ἐθνότητος ἀγχυρα ἀμερίμωτος ὑπὸ τῆς ἀσωτείας ἐποντίσθη· ἀλλ' ὡς ἐν Ἑλλάδι τῆς πανωλεθρίας ἐξελειφούσης καὶ φαναριώτας

(1) Ἡ μετὰφρασις ἐγένετο λεληθῶτος ἐκ τῆς εἰς χρῆσιν τῶν ἐν Αὐστρίᾳ Οὐνιτῶν ἐκδόσεως τῆς Βουλγατίας· ὁ δὲ πολλαχῶς τὴν πατριδὰ αὐτοῦ ἐμεγαλύνετο καὶ ἄλλοι ἐν Βλάχοις φιλόλογοι Ἰω. Πλιάδης, μεταφράζων οὖν ἐκ τῶν Ἑλληνικῶν κειμένων τὰς γραφὰς, ἀνεκάλυψε καὶ καθήγγισεν εἰς τὴν ὀρθοδόξιαν τὴν παραγενόμενη δόξιν (ἴδε Εὐαγγελικὴ κήρυξ, ἔτος Π'. ἀρ. 11 Νεῖμ. 1888).
(2) Δικαίως ἡ γλῶσσα ἀνατρέχῃ σήμερον εἰς τὰς λατινικὰς πηγὰς καὶ ἰδίως διὰ τῆς ἰταλικῆς· ἀλλ' ἔσπερ ἀρκετοὶν εἰς πᾶσαν ἀντιδρασίαν, τὴν καθαριστικὴν σύστησιν, τοῦ μὲν νὰ ἐπω καὶ τοῖ εἶναι προβαίνει πολλὰ καὶ μέχρις ὑπερβολῆς.
(3) Ῥήγα Βελαστίνῃ ὕμνοι καὶ ὄδαί, ἐν Ἰασιῶν, 1814 13ον.

και καπετάνους και κοτζαβάσας, ήγειρετο ή μέση τάξις των λογίων, των εμπόρων και της νέας γενεάς, και επλήρωσεν τὸ κενόν· οὕτω δὲν συνέβη ἐν Βλαχίᾳ, ἐπειδὴ τὴν ἀριστοκρατίαν ἀπορρέουσιν δὲν εἶναι ἐτοίμη νὰ διαδεχθῆ ἡ μέση τάξις· ὅθεν αἱ μὲν ἐθνικαὶ ἰδέαι δὲν ἀποτελοῦσιν ἐτι σύστημα, αἱ δὲ ἀφθόνης εἰσαγόμεναι δυτικαὶ δὲν εὐρίσκουσι στήριγμα. Καὶ ἡ Βλαχία σήμερον εἶναι τι ἀόριστον, οὔτε ἀνατολὴ οὔσα, οὔτε δύσις· ὥστε ἡ διαλυτικὴ πολέμιος πολιτικὴ κατεσκευάσεν εὐρὴ ἐνεργείας στάδιον.

Οὐδέποτε ὅμως ἐξέλιπον ἐν Βλαχίᾳ οὔτε ἐκ τῆς πρεσβυτέρας γενεᾶς γενναῖοι τινες και νοήμονες, οἵτινες και τοὶ κατακρίνοντες τὴν παρελθούσαν ἐπέμβουσι των Ἑλλήνων, ποθοῦσιν ὅμως τὴν δικαίαν ἐπιρροὴν τοῦ Ἑλληνισμοῦ, οὔτε ἐκ των νέας γενεᾶς· ἱκανὸν εἶναι νὰ ὀνομάσωμεν τὴν ὑπὸ τὸ ψευδώνυμον Δώρας Διστρίας καλυπτομένην περιφανῆ συγγραφέα, ἥς ἡ καρδία, ἑλληνικῆς οὔσα καταγωγῆς, πάλαι ὑπὲρ τῆς πατρίδος των πατέρων της, και ὁ χαριέστατος κάλαμος ὑπὲρ αὐτῆς συνηγορεῖ ἐν τῇ Δύσει· ὁ δὲ ἐμβριθὴς νοῦς ἀναπλάττει τὴν ἐν τῇ ἀδελφικῇ ἐνάσει πολιτικὴν των ἐν τῇ ἀνατολῇ χριστιανῶν εὐδαιμονίαν, και τὸν Κ. Πιλάδην, ὅστις διὰ γλαφυρῶν ποιημάτων ἠσπάσθη τὴν πρώτην ἐν Βλαχίᾳ Ἑλληνικὴν σημαίαν· μακρὸν δὲ διανύων φιλολογικὸν και πολιτικὸν στάδιον ἐφθασεν ἡδὴ ὅθεν ὠρμήθη, εἰς τὸν μετὰ τῆς Ἑλλάδος δεσμόν· και ἀγγελος ἀγάπης ἔλθων ἐνταῦθα πρὸ οὐ πολλοῦ, ὡς ἀπὸ μικρᾶς ὁδοπορίας, υἱικῶς τὴν Ἑλλάδα ἠσπάσθη, ἐτι δὲ και ἄλλους πολλούς, ὅσους ἡ πλάνη δὲν ἠδυνήθη νὰ ἐκτραχίλισσῃ και ἡ πολιτικὴ νὰ διαφθέρῃ.

Ἐνῶ δὲ και ἐν τῇ μέσῃ τῆς ἐπιγιγνομένης ἀντιδράσεως ἐνεργοῦσιν ἐτι ὡς εἰκὸς ἐκ τοῦ παρελθόντος, αἱ ἐπιρροαὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, αὐτὸς παρίσταται ἐν τῇ χώρᾳ και ὑπὸ πολυκλίθμων κατοίκων και παροίκων Ἑλλήνων, οἵτινες δύνανται νὰ περιληφθῶσιν εἰς τὰς ἐξῆς τέσσαρας τάξεις·

α. Τὰ λείψανα τῆς ἑλληνοκρατίας ἐντε τῇ ἀριστοκρατίᾳ και ἐν τῇ λαῷ. Ἐκ τούτων οἱ μὲν κτηματῆται ὄντες δραστηρίως αὐξάνουσι τὴν ἑαυτῶν περιουσίαν, ὥστε μέρος των γεωργικῶν προσόδων τῆς χώρας εἶναι εἰς χεῖρας αὐτῶν (1)· οἱ δὲ διάφορα μετέρχονται ἔργα. Ἐκ τούτων οἱ μὲν πρὸ ὀλίγου ἀφομοιωθέντες τοῖς Βλάχοις εἶναι οὐχὶ σπανίως δεινοὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ διώκται, ὡς συμβαίνει εἰς πάντας τοὺς ἐξομώτας· οἱ δὲ τηροῦντες διακεκριμένον τὸν Ἑλληνικὸν χαρακτῆρα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἦττον, δὲν εἶναι πολλὰ προσφιλεῖς εἰς τοὺς ἐγχωρίους ὡς παριστῶντες μισητὸν τι παρελθόν· ἄλλως τε, ξένων ὡς πρὸς τὸ ἔθνος ὄντων αὐτῶν, τινὲς διεκρίθησαν ὑπηρετοῦντες ξένῃν τινὰ πολιτικὴν.

(1) Ὁ ἐν Γαλατσίᾳ φιλογενὴς πρόξενος Στ. Γκιώνης, ὁ βέλτιον, παντὸς ἄλλου τὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ συμφέροντα ἐνοῶν και προάγων και οὐκ ἕλγος· θυσίας ὑπὲρ αὐτοῦ καταβαλὼν, συνέταξε πῆλικα τῆς ἐν Μολδαβίᾳ κτηματικῆς περιουσίας των Ἑλλήνων και τῆς προσδοκῆς αὐτῆς αὐξήσεως ἐν ἐμβριθεῖ τινι ὑπομνήματι, οὗ τὴν δημοσίευσιν εὐλοκρῶς ἐχόρησθη.

β'. Οὐκ ὀλίγοι εἶναι οἱ Ἑλληνες κληρικοὶ οἱ διαχειριζόμενοι τὰ κτήματα· των ἐν τῇ Λγ. ὄρει, τῷ Λγ. Τάφῳ και ἀλλαχοῦ Μονῶν· ταῦτα δὲ ἀποτελοῦσι μέγα μέρος τῆς ὅλης κτηματικῆς περιουσίας τῆς Βλαχίας· εἰ δὲ και πολλοὶ των Ἑλλήνων ἡγουμένων, ἄνδρες εὐσεβεῖς και φιλογενεῖς, εἶναι ἱκανοὶ νὰ διατηρήσωσι τὴν σεμνὴν τῆς ἐκκλησίας παράδοσιν, οὐχ ἦττον ὅμως και πολλοὶ αὐτῶν οὕτω διαχειρίζονται τὴν πολυτελῆ ἐκείνην περιουσίαν, ὥστε οὔτε αἱ ἀρχικαὶ μοναὶ ὠφελοῦνται, οὔτε τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος, οὔτε ἡ Βλαχία· ἄλλως τε και τινες διὰ τοῦ παραδείγματος δὲν ἐμπνέουσι τὸ ἱεροπρεπὲς ἐκεῖνο αἶσθημα, ὅπερ πρέπει νὰ διακρίνῃ τὸν ὀρθόδοξον κληρικόν. Ἡ Βλαχικὴ λοιπὸν πολιτικὴ τείνει εἰς τὸ ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τοῦ Ἑλληνικοῦ κλήρου τὴν μεγίστην ταύτην και ἀχρηστον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ περιουσίαν· ἡ δὲ ξένη πολιτικὴ ἐπεμβάσα περιέπλεξε τὸ ζήτημα διὰ ν' αὐξήσῃ τὴν διχόνοιαν, ὅτε μὲν τοὺς κληρικοὺς προστατεύουσα, ὅτε δὲ ἀπειλοῦσα αὐτούς, ὅπως διατελώσι πειθῆναι. Βεβαίως οὔτε των εὐσεβῶς θανόντων πατέρων τὰς διαθήκας οἱ Βλάχοι δίκαιον ἔχουσι νὰ καταλύσωσιν, ἀν κατὰ τὴν διάνοιαν ἐκείνων, και γενναῖόν τι διὰ τῆς περιουσίας ταύτης πρὸς τὴν ὅλην ὀρθοδοξίαν δὲν καταρτίσωσιν, οὔτε περὶ τῆς ἀχρησίας τσσαύτης προσόδου ν' ἀμεριμνήσωσιν. Ἀλλὰ καιρὸς εἶναι, αἱ μὲν Μοναὶ νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι διὰ νὰ ἔχωσι λόγον τινὰ ὑπάρξεως πρέπει νὰ λάβωσι πρακτικὴν τινὰ και βιωφελῆ τάσιν· ποῦ εἶναι τὰ σχολεῖά των, ἐν οἷς διαπλάττονται πνευματικοὶ, κατηχηταὶ, ἱεροκήρυκες, ἀγιογράφοι; ποῦ αἱ βιβλιοθήκαι, τὰ τυπογραφεῖα, αἱ βηρσκευτικαὶ ἐφημερίδες των; ποῦ τὰ νοσοκομεῖα και τὰ πτωχοτροφεῖα; εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐννοήσωσιν, ὅτι κατὰ τὸν νοῦν των διαθηκῶν και χάριν εὐγνωμοσύνης ὀφείλουσι νὰ συντελώσωσιν εὐχαρίστως και εἰς τὰ ἐντόπια πράγματα· οἱ δὲ Βλάχοι καταρτίζοντες προσηκόντως τὰ των βλαχικῶν Μονῶν και παράδειγμα αὐτὰς καθιστῶντες, ἄς ἐπιμένωσιν ἐπ' ἀγαθῷ εἰς τὴν πολυειδῆ βελτίωσιν τῆς διαχειρίσεως και τῆς των ἑλληνικῶν περιουσίας.

γ'. Ἄλλην ἑλληνικὴν τάξιν ἀποτελοῦσιν οἱ ἀγρονόμοι (βαντάσαι), οἵτινες μισθούμενοι τὰ ἀρχοντικὰ ἢ μοναστηρικὰ κτήματα, ἀφ' ἑαυτῶν ἢ δι' ἐμπόρων ἐξάγουσι τὰ προϊόντα· οἱ πλείστοι δὲ τούτων ἦσαν Ἑλληνες και ἡδὴ οὐκ ὀλίγοι τὸ ἔργον ταῦτα μετέρχονται. Πολλοὶ αὐτῶν βεβαίως, τιμῶς ἐργαζόμενοι πύξῃσαν δικαίαν περιουσίαν, ἦν καλῶς διαχειριζόμενοι διακρίνονται ἐπὶ φιλογενεῖα. Ἀλλὰ και οὐκ ὀλίγοι διὰ κερδοσκοπίαν τείνουσιν εἰς τὸ νὰ πιεζώσι, τὸν Βλάχον χωρικόν, πρὸς τοῦτο συμμάχους ἔχοντες πολλούς των Βογαϊρῶν, ὧν τὰ δικαίωματα και προνόμια ἐμίσθωσαν· διότι ὅσον ὁ χωρικός πιεζεται, τόσον κατὰ τὰς ἐσφαλμένες των ἐν τῷ παρόντι μόνον ζώντων ἰδέας, και ἡ ἀγρονομικὴ και ἐπομένως ἡ ἀρχοντικὴ πρόσδοδος αὐξάνεται· ὥστε ὁ ἀγρονομικός τύπος κατεσκευάσθη ἀγενῆς τις και δυστυχῶς συνεζευγμένος μετὰ τινος ἑλληνικοῦ εἶδους ἐν τῇ φαντασίᾳ των πολλῶν Βλάχων· διὸ παλ-

λάκις ὁ ἀγρονόμος εἶναι ἀδικον θῦμα παθῶν και προλήψεων, οὐχὶ σπανίως κατατρεχόμενος. Τούτων οὕτως ἐχόντων, οἱ πλείστοι ἀγρονόμοι εἶναι μισητοὶ οὐ μόνον διὰ τὰς κατὰ των γεωργῶν κακώσεις, ἀλλὰ και διὰ τὴν συμμαχίαν αὐτῶν μετὰ τοῦ βογαϊρικοῦ κόμματος, ὅπερ ἡ νέα γενεὰ τῆς πρόσδοδος ἀποσοβεῖ.

Ὅτως αἱ τρεῖς προηγούμεναι τάξεις των Ἑλλήνων, διὰ τὰς περιστάσεις, οὔτε εἰς τὸν σύνδεσμον των πρὸς τοὺς Βλάχους συνετέλεσαν, οὔτε λαμπρότερον ἐγγυῶνται τὸ μέλλον· ἐξ ἐναντίας πολὺ μέρος αὐτῶν φθινθεὶ και τοῦτο θέλει πιθανῶς ἐκλίπει, ἀναπτυσσομένων των ἐσωτερικῶν δυνάμεων τοῦ ἔθνους. Δὲν συγκατελέξαμεν δὲ εἰς οὐδεμίαν των τάξεων τούτων μέγα πλῆθος μικρῶν ἐμπόρων, βιομηχανῶν και ἄλλων πορισμοῦ χάριν κατοικούντων ἢ παρεπιδηρούντων ἐκ διαφόρων ἑλληνικῶν χωρῶν.

δ'. Ἀλλ' ἡ των Ἑλλήνων τάξις εἰς ἣν ὁ πατρις σεμνυνομένη μετ' ἐλπίδων ἀτενίζει, ἦν οἱ Βλάχοι αὐτοὶ πρέπει ἀδελφικῶς ἀγαπῶντες νὰ συντρέχωσιν, εἶναι οἱ των τὰς παροχθίας πόλεις οἰκούντων ἐμπόρων, ὧν κυριώταται ἡ Βραϊλα και τὸ Γαλάτσιον, ἑλληνικαὶ κυρίως εἰσὲν ἐμπορικαὶ ἀποικίαι· οἱ δὲ ἐκατέρωθεν τοῦ κάτω Ἰστρου ἐμπορευόμενοι Ἑλληνες εἶναι ὄχι ἐλάττους των ἐξακισμυρίων, ἐξαισῶς περὶ τοὺς ἐσχάτους τούτους χρόνους αὐξήθέντος τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν. Ὅθεν ἐνῶ ἡ Βραϊλα π. χ. ἦτο περὶ τὸ 1830 ἐρείπιον τουρκικοῦ φρουρίου, ἡδὴ ὁ Ἑλληὺν αὐτόθι ἢ ἐν Γαλατσίᾳ διατρίβων δύναται νὰ φαντασθῆ ἑαυτὸν ἐν τῇ πατρίδι, ἀκούων ἐν ταῖς ἀγυαῖς και αὐτῶν των ὀπωροπωλῶν τὰς ἑλληνικὰς φωνὰς, και αὐτοὺς ἐπὶ τοὺς παροικούντας Ἰουδαίους ἑλληνιστὶ λαλοῦντας και βλέπων λαὸν ὀλόκληρον Ἑλλήνων ναυτῶν, και τὴν ἡμετέραν σημαίαν πάσης ἄλλης ἀσυγκρίτως κοινότεραν (1). Οἱ αὐτόθι Ἑλληνες ἀκραφνεότερον τηροῦντες τὸν ἑλλητισμὸν οὐδέλοιοι σχεδὸν εἰς τὰ των ἐγγχωρίων παραβύθονται. Ἀλλ' εἶναι λίαν ἐνεργητικοὶ εἰς τὴν Βλαχίαν, διότι ἔνεκα των μεγάλων αὐτῶν ἐμπορικῶν σχέσεων, εὐκόλυνουσι τὴν ἐξαγωγήν των βλαχικῶν προϊόντων, ὑπερτιμώντες αὐτὰ και εἰσάγουσιν πλοῦτον πολὺν, ὃν οἱ ἐγχωριοὶ, οὐδὲ βροπῆν, οὐδὲ μέσα εἰς ἐμπορίαν ἔχοντες δὲν ἠδύναντο νὰ παρασκευάσωσιν· ὅθεν και ἡ κατ' αὐτῶν καταφορά μετρία οὔσα ἐκλείπει.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἡ νέα γενεὰ των Βλάχων παντάπασιν ἀγνοεῖ τὴν νέαν γενεάν των Ἑλλήνων, διότι αἱ ἐν Βλαχίᾳ σχέσεις ἀνήκουσιν ὅλαι εἰς τὸ παρελθόν, δὲν εἶναι ἀπηλλαγμένα και πικρίας τινὸς και προλήψεων. Αἱ δὲ ἐν Ἑλλάδι λίαν συνεσταλμένοι εἶναι, εἰ και πολλὸ σπανιώτερον, ἀπηχημάτα, ἐπίσης προληπτικῶν φωνῶν ἐκ τοῦ παρελθόντος. Ἀλλ' αἱ νέαι γενεαὶ πρέπει νὰ ἐνστερνίζονται τὰ πάθη των γερόντων, ἐνῶ ἡ ἀλλοτριότης αὐτῆ εἶναι λίαν εἰς ἀμφοτέρα τὰ ἔθνη ἐπιβλαβής·

(1) "Ides annuaire de la principauté de la Valachie 1841 ἐν Βουκουρεστίῳ ἀναγνώσκω, εἶναι δι' ἔργον Voldom. Wahrenberg· αἱ ἐν αὐτῷ σημειώσεις εἶναι ἀκριβεῖς· ἀλλ' ἕκαστε κατὰ πολὺ πῆλσον· τὸ ἑλληνικὸν ἐμπόριον.

Τοῦ δ' ἐμοῦ ἔργου συντελουμένου ἡδὴ, πρὸς μόνον τὴν ἀλήθειαν ἀποβλέπων δὲν ἀμβλυοῦμαι πρὸς πῆν πολλὴν αὐτοῦ δυσχερίαν, οὔτε πρὸς τὴν ἀτέλειαν αὐτοῦ, οὔτε πρὸς τὴν δυσμένειάν τιναν τὴν ἀλήθειαν φοβουμένων και Ἑλλήνων και Βλάχων. Ἀλλὰ βεβαίως ὦν, ὅτι εὐλικρινῶς ἐπεζήτησα τὴν ἐφ' ὅσον δύναμαι ἐκτέλεσιν καθήκοντος πρὸς τε τὴν Ἑλλάδα και τὴν Βλαχίαν, θαρρόντως ἐπικαλοῦμαι τὴν εὐνοίαν των ἐν ἑκατέρᾳ τῇ χώρᾳ εὐφρονούντων.

Οὐδὲν ἔθνος βεβαίως εἶναι ἰδιογενές, ἀπὸ τινων ἐξ ἀρχῆς πρωτοπλαστῶν αὐτοχθόνων, ἀνευ τινὸς ἐπιμιξίας, καταγόμενον, ὡς τὰ ἰδιόφυλα ἄλογα και ἄγρια των ζῶων· διότι τούτω ἤθελεν εἶσθαι δυστυχέστατον τῷ ἀνθρωπίνῳ γένει, καὶ ὁ ἑπιμιξία παρίσταται οὐσιώδης προνοίας νόμος. Ἀλλ' εἰ και των πλείστων ἔθνων τὰς ἀρχικὰς ἐπιμιξίας ἀγνοοῦμεν, κατὰ τὸ μᾶλλον ὅμως και ἦττον, πάντα δι' ἐπιμιξίας ἐγένοντο, μᾶλλον ἢ ἦττον ἐπικρατοῦντας στοιχείου τινὸς προμορφωθέντος τινὸς λαοῦ· ὅθεν ἡ καταγωγή ἀφορᾷ κυρίως τὴν διάρκεστάτην και βεβαιοστάτην των ἐπιμιξιών. Τούτων οὕτως ἐχόντων, πιθανωτάτη εἶναι ἡ ἀρχικὴ συμφυλία των Δακοθρακῶν πρὸς τοὺς Ἑλληνοπελαγοῦς και ἐπομένως ἡ μεταξὺ Ἑλλήνων και Βλάχων ἀρχικὴ ὁμοφυλία· βεβαιοτάτη ἡ ἐσσεῖς μεταξὺ αὐτῶν ἐπιμιξία· δι' ἐπισήμων μάλιστα ἐπιγραφῶν ἀποδεικνύεται ἡ ἀβξῆσις ταύτης ἐπὶ τῆς βυζαντινῆς αὐτῆς καταστάσεως και ἀποικίσεως· ἐτι δὲ ἡ ἐπὶ τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους μάλιστα διὰ τοῦ χριστιανισμοῦ, και τέλος ἡ διὰ τῆς ἑλληνοκρατίας ἀφθόνης ἐγγώνευσις ἑλληνικῆς φυλῆς ἐν τῷ Βλαχικῷ λαῷ. Ἐκ τούτου λοιπὸν δὲν ἀποδεικνύεται μὲν, ὅτι οἱ Βλάχοι εἶναι κατ' εὐθείαν ἀπόγονοι των Δωριέων Σπαρτιατῶν ἢ των Ἰώνων Ἀθηναίων· ἀλλ' ὁ ἑλλητισμὸς πλὴν τῆς ἀρχικῆς συγγενείας, πρὸ δισχισίων και ἐπέκεινα ἐτών, διὰ τασούτων πόρων φυσικῶς εἰσεχώρησα νεις τοὺς Βλάχους, ὥστε εἶναι τὸ κατὰ φύσιν ἐπικρατέστατον φυλετικὸν στοιχεῖον, διότι ἐκάστου ὄντος Βλάχου, μάλιστα ἐν ταῖς πόλεσι γονεὺς τις ἢ πρόγονος ἦτο πάντως Ἑλληὺν, κατὰ τὴν εὐρύτεραν τοῦ ὀνόματος συνεδαχῆν, ὡς ὁ ἑλλητισμὸς ἠθικῶς ἐγένετο ἐν Βλαχίᾳ και τὸ ἐπικρατέστερον πολιτιστικὸν στοιχεῖον τῆς κοινωνίας.

Ὅτι δὲ ἐνῶ οἱ μεσημβρινοὶ Γάλλοι εὐγνωμότως ἀνακαλοῦσι τὰ ἔθνη του ἐν αὐτοῖς διὰ των Φωκαϊκῶν ἀποικιῶν εἰσαχθέντος ἑλλητισμοῦ, ὡς και οἱ κάτω Ἴταλοὶ και οἱ Σικελοὶ τὰ ἐν αὐτοῖς, πολλοὶ Βλάχοι ἐξ ἐναντίας ἀπαναλίνονται αὐτὸν, τοῦτο οὐδὲν ἀποδεικνύει ἄλλο, ἢ ἑλλειψιν ἱστορίας παρὰ τοῖς οὔτω διακειμένοις, μάλιστα δὲ παρουσίαν πολιτικῶν προλήψεων και παθῶν. Οὕτω π. χ. πολλοὶ ἐν Ὀλυμπιάδι, ἐνῶ οἱ Ὀλλανδοὶ μάλισ πρὸ δύο αἰώνων ἀπεσπάσθησαν τῆς Γερμανίας, δὲν νομίζουσιν ὅτι ἰδιόν τι αὐτοχθονικὸν ἔθνος ἀποτελοῦσιν, ἀρνούμενοι ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὴν γερμανικὴν ὁμοειδίαν, σεμνυνομένοι δὲ ἑαυτοὺς Βαταύους δὲν ἀποκαλοῦσιν, και τοὶ οὐ μόνον γλώσσα, ἱστορία, θεσμοί, ἀλλὰ και αὐτῇ των

γεροντοτέρων ή μήνην επιψεύδει την αξίωσιν (1);
 Είδη δὲ πρὸς τὰς νέας γενεάς ἀποτεινῶν τὸν λό-
 γον, ἡμᾶς, ὡ βλαχικὴ νοσολογία, χρῆσται τῆς πατρι-
 δος ἐλπίδες, ἡμᾶς πρότρέπω, ἀποσκορακίζοντες τὰ
 τῶν πατέρων πάθη, νὰ μὴ ἀμβλυωπῆτε πρὸς τὸν ἐν
 τοῦ διχασμοῦ τῶν ἐν Τουρκίᾳ χριστιανῶν ἔθνῶν
 κίνδυνον. Μὴ περιλαμβάνητε εἰς τὸ αὐτὸ ψήφισμα
 τῆς καταδίκης, τινῶν Ἑλλήνων τοὺς πατέρας ὑμῶν
 ἀδικησάντων, πάντας ἀνεξαιρέτως τοὺς Ἕλληνας,
 καὶ αὐτὴν ἐτι τὴν ἀδελφὴν ἡμῶν νέαν γενεάν τὴν
 ἀγνοοῦσαν τῶν πατέρων αὐτῆς τὰ ἀδικήματα, ἀπερ-
 ἡμῖν θολῶς ἢ κακοβουλία ἐξώγκωσε. Χάρην δετινῶν
 γανομένων κακῶν, μὴ λησμονήτε καὶ ὅτι ὑμῖν πε-
 ριῆθε καλόν, καὶ αὐτῆς τῆς ἐπ' ἀγαθῷ ἡδὴ ἀνεγει-
 ρομένης αὐτονομίας ὑμῶν τὴν τήρησιν. Ἐννοήσατε,
 ὅτι ἂν πλεονα ἦναι σήμερον φῶτα ἐν Βλαχίᾳ ἢ ἐν
 τῇ γείτονι Βουλγαρίᾳ, τοῦτο εἰς μόνον τὸν δαφιλέ-
 στερον ὑμῖν εἰσχωρήσαντα ἑλληνισμόν ὀφείλεται.
 Φρονήσατε λοιπὸν τὸναντία τοῖς κοινοῖς ἡμῖν ἐχ-
 θροῖς, συνειδότες, ὅτι οἱ ἐν Τουρκίᾳ ὀρθόδοξοι λαοὶ
 ἕκαστος ἰδίᾳ οὐδὲν δύναται οὔτε ἐν τῷ παρόντι νὰ
 πράξῃ, οὔτε ἐν τῷ μέλλοντι νὰ παρασκευάσῃ ἀξιο-
 λογον διότι οὐδὲν ἄλλο παραλίσι αὐτοὺς, ὅσον ἢ
 ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασις καὶ διχόνοια, ἢν δι' αὐτὸ
 τοῦτο ἐκ παντὸς τρόπου οἱ πολέμοι μηχανῶνται.
 Ὅθεν, κατὰ τοὺς κρίσιμους τοῦτους τῆς ἀναβολῆς
 καιροῦς, ἐμπαίζοντες τὰς βουλὰς αὐτῶν, τῶν δεσμιῶν
 τῆς συγγενείας, τῆς μνήμης τῶν κοινῶν παθημάτων,
 τῆς ἐν ὀρθοδοξίᾳ ἀρρήτου ἐνότητος ἀντεχόμενοι, ὡς
 ἀπαρτιθόμενοι ἀλλήλους, μετὰ σταθερᾶς ἐλπίδος, πα-
 ρασκευάζοντες καὶ προποδκωντές τὸ μέλλον.
 Ἦμεῖς δὲ Ἑλλήνων παῖδες, οἱ κατὰ τὰς θέλας βου-
 λὰς παραστηθόμενοι εἰς τὰς μεγάλας τῆς πατρι-
 δος τύχας, ὡς οἱ πατέρες ἡμῶν στεναίνοντες ὠνειρο-
 πόλου, αἰσθάνητε τὸ μέγεθος τῶν καιρῶν καὶ συν-
 τόνως δι' ὀρθῆς παιδείας καὶ ἀρετῆς πρὸς αὐτοὺς
 παρασκευάζεσθε ὑπερέβητε δὲ σήμερον κατὰ διά-
 νοίαν τὸν ὑψικέρυφον Αἴμον καὶ ἀσπασθήτε τοὺς
 ἐπέκεινα αὐτοῦ ἀδελφοὺς εἶπατε αὐτοῖς, ὅτι κατα-
 γθόντου πολιτικῆς δυνάμεις ἡγωνίσθη ἄχρι τοῦδε νὰ
 διαβρῆξῃ τοὺς ἀδελφικοὺς ἡμῶν δεσμοὺς, καὶ δωρεὰν
 ἐσυκοφαντήθησαν οἱ Ἕλληνες, δωρεὰν παρεξηγήθη
 τὸ γλυκὺ ὄνειρον, τὸ περιεκτικὸν ἐκεῖνο πρὸ γράμμα
 τοῦ πρωτομάρτυρος τῆς ἀνατολικῆς ἐλευθερίας Βή-
 γα· ἂν δὲ τὰ ἐν αὐτῷ ἔθνη, διὰ τὸ παρελθὸν μεγα-
 λειον, τὴν παρακαταθήκην τῆς ὀρθοδοξίας, τὰ μαρ-
 τυρικά παθήματα, τὴν θέσιν, τὴν ταχυτέραν ἐξέ-
 γερσιν τῆς ἐθνικῆς συνειδήσεως, παρεχώρησαν τὴν
 πρωτοβουλίαν τοῖς προκινδυνεύουσιν Ἕλλησιν, οὗτοι
 γελοῦντες πρὸς ἐωλάτινα ὄνειροπολήματα, οὐδέποτε
 ἐπεβλήθησαν ἐλλώττας, ἀλλ' ἀδελφοὺς ἐπὶ τοῖς ἴσοις
 σαφῶς δὲ γινώσκουσιν, ὅτι σήμερον ὁ ἑλληνισμὸς
 οὔτε θέλει, οὔτε δύναται νὰ φονεύσῃ τὰς ἀδελφὰς
 ἐνότητάς, ἐννοῶν, ὅτι τοῦτο οὐ μόνον ἀδύνατον

εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἀδικον διότι ἂν δι' οἰκογενειακὰς
 τινὰς π. χ. περιπετείας δύο τοῦ αὐτοῦ πατρὸς τέκνα
 τύχῳσιν ἐτερόγλωσσα, παύει ἐνεκα τοῦτου ἡ ἀδελ-
 φότης αὐτῶν; Πορεύθητε λοιπὸν, ὡ νεανίσκοι, ἀ-
 πόστολοι ἀγάπης καὶ ἀδελφότητος· ἀναγγεῖλατε
 τοῖς ὑπὲρ τὸν Αἴμον καὶ παρὰ τὸν Ἴστρον ἡμετέροις
 ἀδελφοῖς, ὅτι ἡμεῖς μετὰ τῶν νέων τῆς Ἑλλάδος γό-
 νων πανηγυρίζετε σήμερον τὴν ἀδελφότητα ἡμῶν
 καὶ φράξατε τὰ σαπρὰ στόματα τοῦ μίσους καὶ τῆς
 διχονοίας, ὅσα δυσμενεῖς ἐχθροὶ ὡς νευροσπαστων
 ἀνοίγουσι, καὶ διαλύσατε τὰ μιάσματα, ἀπὸ ὅσα
 σπλάγγων κακίας ἐξερέγονται· ἢ δὲ πατρις εὐ-
 γνώμων ἀόρατον σὰς πέμπει ἀσκασιμόν, πάντας ὑ-
 μᾶς εἰς τὰς αὐτὰς μητρικὰς περιβάλλουσα ἀγκάλας.

ΔΙΠΤΗΜΑ.

(Χινίχ. καὶ τέλος ἴδι φυλ. 223).

Γ.

Μίαν ὥραν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου πλοιάριον
 ἀπάραν ἀπὸ τὸν καλαμώνα Ἀγίου Νικολάου τοῦ
 Κοπανᾶ, ὀλίγα λεπτά τῆς ὥρας ἀπέχοντος τῆς
 πόλεως, καὶ φέρον τρεῖς στρατιώτας, ἡλαύνετο ὑπὸ
 δύο ῥωμαλέων κωπηλατῶν, ὧν ὁ μὲν ἦτο πεντη-
 κοντούτης ὁ δὲ τριακοντούτης· τὸ πλοιάριον τρέ-
 χον ὡς δελφίν ἐπὶ τῆς ἀταρῶνος λίμνης, ἐπὶ τῆς
 ἐπιφανείας τῆς ἧποίας κατωπρίζετο οὐρανὸς ἀστε-
 ροῖς, διήλθε μετὰ τὸ νησίον καὶ τῆς πηγῆς
 Τραμπάδοβας, διευθυνόμενον πρὸς τὸν Πόρον. Ὅταν
 δ' ἐφθάσε κατέναντι τῆς μονῆς Δουραχάνης ὀνομα-
 ζομένης.

— Ἄς σταματήσωμεν ἐδῶ, εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς,
 διὰ νὰ σκεφθῶμεν καὶ νὰ ἐτοιμάσωμεν τὸ σχέ-
 διόν μας.

— Βέβαια, εἶπε καὶ ὁ Σταῦρος· οἱ δῆμοι εἶ-
 ναι δύο καὶ πρέπει νὰ τοὺς μοιρασθῶμεν· ἐγὼ καὶ ὁ
 ἀδελφός μου θὰ πέρωμεν εἰς τὸ μερίδιόν μας τὸν
 Χούσον καὶ σὺ, Ὀδυσσεῦ, τὸν Μόστον.

— Ἄν ἐπιθυμῶ νὰ πειράξω τὴν φιλοτιμίαν
 σας, ἀπεκρίθη ὁ Ὀδυσσεύς, πάρετε σεῖς τὸν ῥωμα-
 λέστερον. Καὶ εἶναι δίκαιον, διότι εἴσατε δύο.

— Καπετὰν Θεοδωράκη, ἐφώναζεν ὁ πρεσβύτε-
 ρος τῶν κωπηλατῶν, λοιπὸν μ' ἐγέλασες, τί ἐσυμφω-
 γήσαμεν; μὰ τὸν Θεόν! ἀναποδογυρίζω τὸ πλοιά-
 ριον καὶ καταβαίνομεν ὅλοι ὡς μολύβδιον εἰς τὸν πά-
 τον τῆς λίμνης.

— Ἄν σ' ἐγέλασα, μπάρμπα Χρήστο, ἄρῃσε
 νὰ λέγουν ὁ Ὀδυσσεύς καὶ ὁ Σταῦρος.—Καὶ οἱ δύο
 κωπηλάται ἐστέναξαν ὡς μυκώμενοι ταῦροι.

— Ἐγὼ θὰ στείλω εἰς τὸν διάβολον αὐτὰ τὰ
 σκυλιά, ἐγὼ, ἀνέκραζεν ὁ Γερο-Χρήστος, ὡς βούδ

μυκώμενος, ἐγὼ, κανεὶς ἄλλος δὲν θὰ θάλλῃ χέρι
 ἐπάνω τῶν, γὰρ μὰ τὴν πίστι μου.

— Ἄν μὲ λέγεις, Θεοδωράκη εἶπεν ὁ Ὀδυσσεύς,
 τί τρέχει μ' αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον; εἶναι μεθυμένος;

— Ὀχι, Κύριε, δὲν εἶμαι μεθυμένος. ἀπεκρίθη
 ὁ κωπηλάτης, εἶμαι πληγωμένος κατὰ καρδίαν. Αὐτὰ
 τὰ σκυλιά πρὸ δύο ἡμερῶν ἐσοῦσθισαν τὸν μικρό-
 τερόν μου υἱὸν καὶ δὲν ἔχω εἰμὴ μόνον αὐτὸν ἀποῦ
 βλέπετε. Ἄ! φρίττω, ἐθυμούμενος τὸ μαρτύριον
 ὑποῦ τοῦ ἕκαμαν, ὅταν ἐσπάραζε τὸ ἄθλιον τέκνον
 μου, αὐτοὶ οἱ δαίμονες ἐγλοῦσαν καπνίζοντες.

— Λοιπὸν, ἦτον υἱός σου ὁ δυστυχῆς νέος, τὸν
 ὅποιον προχθὲς ἐπαλοῦσασαν; ἠρώτησεν ὁ Ὀδυ-
 σεύς· καὶ δὲν μὲ λέγεις διὰ τί;

— ἔχουν διατὶ οἱ τύρανοι; ἔτσι ἤθελαν. Ὁ Βε-
 λῆ Πασὰς τὸν εἶχεν ἰδεῖ, ἦτον ὠραῖος ὡς κόρη, ἤθε-
 λε νὰ τὸν πάρῃ εἰς τὸ σεράγι του, καὶ διὰ τοῦτο
 μετςχειρίσθη καὶ ἀπειλὰς καὶ ὑποσχέσεις. Ὁ νέος ὅμως
 ἀπεκρίθη ὅτι προτιμᾷ νὰ τὸν παλοῦσῶσιν· τότε ὁ
 ἀπάναθρος τύρανος ἐξετέλεσε τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ
 υἱοῦ μου· τὸν ἐκράξε μίαν ἡμέραν ἐμπροσθέν του
 καὶ τὸν εἶπε· — Δημητράκη, ἐγὼ θὰ σὲ κάμω
 μπέν, μόνον νὰ ἔλθῃς εἰς τὸ σεράγι. — Εἶναι
 ἀδύνατον, τὸν ἀπεκρίθη τὸ κωπηλοῦρον τὸ παιδί
 μου. — Μὰ θὰ σὲ ψήσω, τὸν εἶπεν ὁ ἀλιτήριος.

— Κάμε με δ, τιθέλεις, τὸν ἀπεκρίθη. — Τὴν ἐπιου-
 σαν ἔστειλε, τὸν συνέλαβε καὶ διέταξε τοὺς δύο
 κωπηλαμένους δημίους, τοὺς ὁποίους μετ' ὄλιγον
 θὰ στείλω εἰς τὰ τάρταρα τῆς κολάσεως, καὶ τὸν
 ἐσοῦσθισαν ὡς πρόβατον, μὲ τὴν πρόφασιν ὅτι δια-
 βαίνοντα ἀπὸ τὸ σεράγι τὸν ἐρρίψαν ἀπὸ τὸ παρά-
 θυρον μίαν δέσμην ἄνθη, καὶ ὅτι ἔχει ἀνταπόκρισιν
 μὲ τὸ χαρέμι. Ἀφήσατέ με, παιδιά μου, νὰ ἐκδικη-
 θῶ, ἐπρόσθεσε μὲ σπασμωδικὴν φωνὴν ὁ γέρον!

Γεωργάκη, ἐφώναζεν εἰς τὸν υἱὸν του, λάβε αὐτὸ
 τὸ σχοινί καὶ νὰ κάμῃς, ὅπως σὲ εἶπα.

— ἔχει δίκαιον, ἠκούσθησαν εἰποῦσαι δύο φωναί,
 ἡ φωνὴ τοῦ Ὀδυσσεῦς καὶ ἡ τοῦ Σταύρου.

— Σεῖς, φίλοι μου, σταθεῖτε θεαταί, εἶπεν ὁ
 Θεόδωρος εἰς τὸν Ὀδυσσεῦ καὶ τὸν Σταῦρον. Ἀ-
 φητέ μας, ἡμεῖς εἰμεθα σύμφωνοι. Σεῖς ἤθετε ἀπὸ
 καλοσύνης σας, θέλετε δὲ μόνον μᾶς βοηθήσει ἐν
 ὥρᾳ ἀνάγκης.

Ἐν μελανὸν σημεῖον ἐξετύπωσεν ἀπὸ τὸν Πό-
 ρον μετὰ τῶν καλαμώνων, καὶ μετ' ὄλιγον ἐφάνη
 ὀλόκληρος ἡ λέμβος· ἐπειτα ἠκούετο ὁ κτύπος τῶν
 κωπῶν, καὶ τὰ δύο πλοιάρια προσήγγισαν.

— Τίς εἶν' ἐκεῖ; ἐφώναζεν ὁ εἰς τῶν δημίων ἀπὸ
 τὴν λέμβον.

— Ὁ Θεόδωρος καὶ ὁ Σταῦρος Γριβαῖοι καὶ ὁ
 Ὀδυσσεύς Ἀνδρουτίζας, ἀπήντησεν ὁ Θεόδωρος. Τὴν
 ἐπήρατε τὴν κόρη; Μᾶς ἔστειλεν ὁ ἀφέντης νὰ σὰς
 εἰπάμεν νὰ μὴν τὴν πηγαίνετε εἰς τὸ σεράγι, διότι
 τὸ ἔμαθαν εἰς τὸ χαρέμι καὶ ὠρκίσθησαν αἱ γυναί-
 κες νὰ τὴν πνίξουν· ἀλλὰ νὰ τὴν ὑπάγετε εἰς τὸ
 πέραμα· καὶ νὰ τὴν παραδώσετε εἰς τὴν ἐπιστά-
 τριαν τοῦ κονακιοῦ καὶ κυτάξτε καλά, μᾶς εἶπε
 νὰ σὰς εἰποῦμε, διότι πάγει τὸ κεφάλι σας. Ἀπόψε

νὰ κοιμηθῆτε ἐκεῖ ἔξω ἀπὸ τὴν θύραν καὶ νὰ φυ-
 λάγετε ὅλην τὴν νύκτα.

— Ἄν παρήγγειλε τουλάχιστον νὰ ἔλθετε καὶ
 σεῖς μαζί μας, νὰ μᾶς κάμτε συντροφιά; ἠρώτη-
 σεν ὁ Χούσος.

— Ὁ Πασὰς μᾶς παρήγγειλε νὰ γυρίσωμεν ὀπί-
 σω καὶ νὰ τοῦ φέρωμεν εἰδώσιν. Μᾶς ἔδωκε καὶ ἕνα
 παλαγάνι νὰ τὴν σκεπάσετε, ὅταν θὰ τὴν ἐβγάλετε
 ἔξω διὰ νὰ μὴ γνωρισθῇ.

— Πλησιάσατε νὰ τὸ πέρωμεν, εἶπεν ὁ Χούσος.
 Τὰ δύο πλοιάρια ἐπλησίασαν.

— Κράτει, Χούσα, τὰ πλοιάρια, νὰ μὴ μακρου-
 θοῦν, εἶπεν ὁ Θεόδωρος· φέρε, Σταῦρο, τὸ ταλαγάνι.

— Γεωργάκη, ἐφώναζε μὲ σπασμωδικὴν φωνὴν
 ὁ Γερο-Χρήστος, τὸ κουπί σου σήκωσε νὰ μὴ σπάσῃ.
 Καὶ ἐν ῥοπῇ ὀφθαλμοῦ δύο κώπαι ὑψώθησαν
 καὶ κατεβίβασθησαν συγχρόνως ἀμφότεραι κατὰ
 προμελετημένην συμφωνίαν ἐπὶ τῶν κεφαλῶν τῶν
 δημίων μετὰ τοσαύτης βίας, ὥστε ἀμφότεροι κατέ-
 πεσαν ἐντὸς τῆς λέμβου.

— Πήδησε μέσα, Γεωργάκη, ἐκράξεν ὁ πατήρ...
 τὸ σχοινί σου! δέσε τὰς χεῖρας τοῦ σκυλιοῦ, καὶ ἐγὼ
 κάμνω εἰς τὸν ἐδικόν μου τὸ ἴδιον. Τὸν ἔδεσες;

— Καί, ἠκούσθη ὑπόκωφος φωνή.

— Εἰς τὴν λίμνην.

— Καὶ συγχρόνως ὑψώθησαν εἰς τὸν ἀέρα οἱ
 δύο δῆμοι, κτύπος βαρῦς ἠκούσθη, δύο μελανὰ
 σημεῖα ἐφάνησαν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς ἀφρισσῆς
 λίμνης, καὶ ἀμέσως ἐγένοντο ἄφαντα.

Ὁ Γερο-Χρήστος ἔδραμε πρὸς τὴν κόρη, ἦτις
 ἀναίσθητος ἐκεῖτο ὑπὲρ εἰς τὴν πρύμναν τῆς λέμ-
 βου, καὶ λαβὼν ὕδωρ διὰ τῆς πλάτης του, κα-
 τέβρεχε τὸ πρόσωπόν της.

— Δέσπω, Δέσπω, τί ἔχεις; μὴ φοβῆσαι, παιδί
 μου, ἐγὼ εἶμαι ὁ Χρήστος, ἤλαμην νὰ σ' ἐλευθε-
 ρώσωμεν.

Ἡ Δέσπω ἀκούσασα τὴν φωνὴν τοῦ Γερο-Χρήστου
 ἐξηγέρθη ὡς παράφορος.

— Κομπάρε! σὺ εἶσαι; ἢ πῶς εὐρέθης ἐδῶ;
 τί ἐγειναι αὐτοὶ οἱ ἄγριοι δαίμονες ὑποῦ μὲ ἤρπα-
 σαν; ὁ πατήρ μου, ὁ καυμένος ὁ πατήρ μου...
 Καὶ ἔπεσε πάλιν εἰς λιποθυμίαν.

Ὁ Γερο-Χρήστος τῆς κατέβρεξε πάλιν τὸ πρό-
 σωπον, καὶ ἐπαναγαγὼν αὐτὴν εἰς τὰς αἰσθήσεις
 της, τὴν ἤρπασεν εἰς τὰς ἀγκάλας του ὡς παιδίον,
 καὶ τὴν μετεβίβασεν εἰς τὸ πλοιάριόν του, παρα-
 δούς αὐτὴν εἰς τὸν υἱὸν του.

— Μὰ δὲν μὲ λέγεις, κομπάρε, πῶς εὐρέθης
 ἐδῶ, πῶς; . . . ἔλεγεν ἀκόμη ἡ κόρη.

— Ἵστερα τὰ μαγθάνεις ἔλα, εἶπεν ὁ Γεωρ-
 γάκης, ὕστερα, τὰρα εἶναι καιρὸς σωτηρίας.

Ὁ Γερο-Χρήστος ἔμεινεν εἰς τὴν λέμβον, ἔδε-
 σε δυνάτᾳ τοῦς κώπας ἐπὶ τῶν ἐδωλίων, ἠνάωζε
 μὲ τρυπάνιον χροδὸν δύο ὀπὰς καὶ ἐπάδησεν εἰς τὸ
 πλοιάριον.

— Τί διάβολο ἕκαμνες τόσον ὥραν, Γερο-Χρήστο;
 εἶπεν ὁ Θεόδωρος.

— Ἐξομολογοῦσα τὴν λέμβον, τὴν ἠνοῖξα δύο

(1) Schütte ἐν τῇ περὶ Πηλασγ. καὶ Ἑλλν. σημειώσει ἐν τῇ
 de la politique et du commerce κλ. τοῦ Πορην. Paris 1844.
 γαλ. μεταφρ. τόμ. VII. σελ. 54.

τρανά μάτια, διὰ τὰ βλέψη καλὰ τὸν πάτον, καὶ τὴν παρήγγεια νὰ κατέβῃ ἴσια ἴσια, νὰ πλακώσῃ τοὺς καττραμένους δημίους. Πᾶρε τὸ τρυπάνι, Γεωργάκη, ξεμάκρυνε τὸ πλοιάριον νὰ μὴ μᾶς παρασύρῃ τὸ νερόν.

Μόλις ἀπεμακρύνθη τὸ πλοιάριον καὶ ῥόγγος ἤ-δατος ἤκούσθη· ἡ λέμβος πληρωθεῖσα ἐκλονίσθη, εἶτα χωρήσασα εἰς δύο τῆς λίμνης τὰ ὕδατα ἐβυθίσθη, ἀνοίξασα ἀμαυρὸν χάσμα· ἀλλ' ἀμέσως ἠκούσθη ὁ πάταγος τῶν συγκρουσθέντων ὑδάτων, τὸ χάσμα ἠνώθη καὶ κατὰλευκος ἀφρός ἐκάλυψε τὸν ἀπάλσιον τάφον τῶν δημίων. Τὸ πλοιάριον ἐδονίσθη μικρὸν, ἀλλ' εἶχεν ἀπομακρυνθῆ ἀρκούντως.

— Ἐμπρὸς τώρα, εἶπεν ὁ Θεόδωρος, εἰς τὸ Στραῦμι. Δός μου, μπάρπα Χρήστο, τὸ κουπί σου, ἐγὼ κωπιλατῶ, σὺ πᾶρε τὸ δέμα τὰ φορέματα, δός τα εἰς τὴν Δέσπω καὶ βοήθησέ την νὰ ἐνδύθῃ.

Μετ' ὀλίγον ἡ Δέσπω ἐγένεεν ὠραῖον παλληκαρόπουλον μὲ τὰς πιστόλας καὶ μὲ τὸ γαταγάριον εἰς τὴν μέσην.

— Αἱ! φίλοι μου, εἶπεν ἡ Δέσπω, νὰ εἶχε τύχην ὁ τύραννος νὰ παρουσιαζόμην ἔμπροσθέν του ὅπως εἶμαι τώρα!

— Καὶ τί θὰ ἔκαμνες; ἠρώτησεν ὁ Γερο-Χρήστος.

— Τί θὰ ἔκαμνα; θὰ σπόριζα τὴν κεφαλὴν του μ' αὐτὴν τὴν κουμπούραν. — Καὶ ἔβαλε χαριέντως τὴν ὠραῖαν τῆς χεῖρα ἐπὶ τοῦ κοπᾶνου τῆς πιστόλας.

Ὁ δὲ Σταῦρος καὶ ὁ Ὀδυσσεύς, πιστοὶ εἰς τὴν ὑπόσχεσίν των ἐσιώπων. Τὸ πλοιάριον ἐφθάσεν εἰς τὸ Στραῦμι, μόλις δὲ ἤγγισε τὴν ἄκρην τῆς λίμνης καὶ φωνὴ ἤκούσθη ἴσια. Καὶ τέσσαρα παλληκάρια ἐνοπία ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν ἐφάνησαν πλησίον.

— Κώστα, ἐφώνηζεν ὁ Θεόδωρος.

— Ἐδῶ Καπετάνιε, ὄλοι ἐδῶ, ἔτοιμοι.

— Καὶ ἡ Δέσπω, εἶπεν ὁ Γερο-Χρήστος, χωρὶς ζῶων θὰ ὑπόγη;

— Δὲν ἠξέουρες, κουμπάρε, ἀπεκρίθη ἡ Δέσπω, ὅτι αἱ θυγατέρες τῆς Ηπειροῦ ἀναβαίνουν τοὺς βράχους ὡς ἔλαφοι; Ἄν θέλῃς στοιχημάτισε ὅτι εἶναι καλὰ τὰ παλληκάρια τοῦτα νὰ μὴ ξεπεράσουν εἰς τὸ τρέξιμον. Καὶ ἐπὶ ἤδησεν εἰς τὴν ξηρὰν ὡς ὁ Ἰούλιος Καίσαρ, βταν ἀπεβιβάσθη εἰς τὴν μεγάλην Βρετανίαν.

— Ἀπὸ τοὺς Λιγυιάδες, ἐφώνηζεν ὁ Θεόδωρος, νὰ ξεμερωθῆτε εἰς τὸ Μίετσοβον.

Καὶ οἱ πέντε ἐνοπιοὶ ἐγένοντο εἰς τὴν στιγμὴν ἀφαντοί, πετώντες ὡς ἀετοὶ εἰς τὸν ἀνήφορον.

— Αἱ γλήγορα, μπάρπα Χρήστο, ἐκεῖ ἔπου μᾶς ἐπῆρες.

Δ.

Τὸ σεράγιον τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ κατέχει ἀπασαν τὴν ἀκρόπολιν τοῦ φρουρίου, διαχωριζομένου ἐκ τῆς πόλεως διὰ χάνδακος πλήρους ὕδατος, ὅστις συνέχεται μετὰ τῆς λίμνης, ἐξ ἧς καὶ διοχετεύεται.

Ἡ κατοικία αὕτη τοῦ νέου Φαλαρίδος, ἠκοδομημένη κατὰ τὴν ἀσιατικὴν τῆξιν εἶναι σχήματος ἀκανονίστου, οὐδένα ῥυθμὸν φέροντος ἀρχιτεκτονικῆς, ὁμοιάζει δ' ἐξωτερικῶς συνοικίαν μᾶλλον ἢ μέγαρον. Πρὸ αὐτῆς ὑπάρχει πλατεία ἀρκετὰ εὐρύχωρος, καὶ ἐπὶ τῆς βορρειαανατολικῆς αὐτῆς γωνίας ἐγείρεται μικρὸν θαλάττον τσαμίον. Ἐν τῷ ἐσωτερικῷ ὑπάρχει πολυτέλεια ἀνευ μεγαλείου, καὶ παρὰ τῇ πολυτελείᾳ τὸ πνιχρόν. Πρὸ χρυσογραφημένων διαματίων ὑπάρχουσι πρόδομοι εὐτελεῖς, σκοτεινοὶ καὶ στενοί, ὧν αἱ θύραι ἐγένοντο διὰ πυγμαίους οἰκήτορας, τὰ δὲ παράθυρα τοσοῦτον μικρά, ὥστε καὶ αὐτὸ τὸ πλῆθος των δὲν ἐξαρκεῖ πρὸς εἰσαγωγὴν τοῦ ἀναγκαίου φωτός. Περιπατῶν τις εἰς αἴθουσαν ἀναγκάζεται διὰ βαθυδίων νὰ εἰσέλθῃ εἰς παρακείμενον δωμάτιον. Ἀλλ' ἡ ἀνώμαλος αὕτη φωλεὰ τοῦ τυράννου, ἔχει ἀποψιν θαυμασίων, ὑπέρχεται τῆς πόλεως, δεσπόζει τὴν λίμνην καὶ ἔχει ὀρίζοντα μέγιστον.

Δύο ὥρας μετὰ τὸ μεσονύκτιον τὰ σεράγιον ἅπαν ἦτον εἰς κίνησιν θορυβώδη· φανοὶ κατέβαινον πρὸς τὴν θύραν τῆς λίμνης καὶ ἀνέβαινον, πυρὰ ἀνήφθησαν εἰς τὴν βόρειον ἀκρὰν τοῦ φρουρίου, ἡ λάμψις τῶν ὀπῶων ἀπαυγαζομένη ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς λίμνης, ἐσχημάτιζε στήλας ἐπιμήκειας χρυσοῦ στίλβοντος. Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ὄλωσεν τεθορυβημένος ἐκραύγαζεν, ἠπέλει καὶ ἐλύσσα ἐξ ὀργῆς, οἱ δὲ ὑπηρέται καὶ σωματοφύλακες του ἴσταντο ἔντρομοι.

Οἱ δὲ δύο ἀδελφοὶ Γριβαῖοι ἐν τῷ εἰς τὴν συνοικίαν τῆς Κραβατίαις καταλύματι των ὑπνωττων νήδυμον ὑπνον μετὰ πρᾶξιν ἀγαθὴν καθησυχάζουσαν τὴν συνείδησιν, καὶ πληροῦσαν τῆς πράξαντας αὐτὴν ἀνεκκαλήθον εὐφροσύνης, γνωστῆς μόνον εἰς εὐεργετικὰς ψυχάς. Ἡ θύρα ἐκρούσθη διὰ βαρέων κροταλισμῶν· ὁ δὲ Σταῦρος κοιμώμενος ἐντὸς δωματίου παρὰ τὴν ὁδὸν ἠγέρθη καὶ προκύψας ἐκ τοῦ παραθύρου ἠρώτησε·

— Ποῖος εἶν' ἐκεῖ; ποῖος κτυπᾷ;

— Ἐγὼ εἶμαι, ἀπεκρίθη ἀνθρωπος Ἰστανίμνος πρὸ τῆς θύρας καὶ ἐν τῷ σκάτει φαινόμενος ὡς σκιά.

— Ἐσὺ, εἶπεν ὁ Σταῦρος, ἀλλὰ ποῖος;

— Δὲν μὲ γνωρίζεις, καπετάν Σταῦρε; εἶμαι ὁ Κώστας, εἰς τῶν ἱπποκόμων τοῦ αὐθέντός· ἄνοιξε.

— Εὐθύς, ἀπεκρίθη ὁ Σταῦρος.

Καὶ μετὰ μικρὸν ὁ ἱπποκόμος εὐρέθη ἐνώπιόν του.

— Νὰ πάρῃς, καπετάν Σταῦρε, εἶπεν ὁ ἱπποκόμος, τὸν ἀδελφόν σου, καὶ νὰ ἔλθετε ἀμέσως εἰς τὸ σεράγι.

— Ποῖος σ' ἐστειλεν; ἠρώτησεν ὁ Σταῦρος.

— Μ' ἐστειλεν ὁ Σιλικτάρ Πόδας, καὶ μὲ εἶπε νὰ σᾶς εἰπῶ, ὅτι σᾶς θέλει ὁ Βεζύρης· τὸ σεράγι εἶναι ἀνω κάτω, ὁ Πασᾶς ἀφρίζει ἀπὸ τὸν θυμὸν του.

Ὁ Σταῦρος ἀχρίασε κατὰ τύχην ὅμως τὸ φῶς τοῦ λύχνου ὃν ὀπισθέντου, ἀπέκρυπτε τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου του ἀπὸ τὰς ὕψεις τοῦ ἱπποκόμου.

— Καπετάν Σταῦρο, ἐπρόσθεσεν ὁ ἱπποκόμος, διάτρεξε νὰ μοῦ βράσουν ἓνα καφφέ.

— Μετὰ χαρᾶς, ἀπήντησεν ὁ Σταῦρος.

Παιδιά, βράστε καφφέ τοῦ Κώστα· ὕπαγε, Κώστα μου, εἰς τὸ καφφέ ὄτσάκι.

Ὁ Σταῦρος ἀφοῦ ἀπεσύρθη ὁ ἱπποκόμος, ἦλθεν εἰς τὸν κοιτῶνα τοῦ ἀδελφοῦ του, ἔκυψεν ἐπὶ τῆς κλίνης του, καί·

— Σήκω, Θεοδωράκη, εἶπε σιγαλά, σήκω. Καὶ τὸν ἐκίνησεν ἐλαφρὰ διὰ τῆς χειρὸς.

Ὁ Θεόδωρος ἠγέρθη, ἐκάθησεν ἐπὶ τῆς κλίνης ἔτριψε τοὺς ὀφθαλμούς καὶ ἀναβλέψας εἰς τὸ πρόσωπον τὸν Σταῦρον ἠρώτησε;

— Τί μὲ ξυπνᾷς τέτοιαν ὥραν; τί θέλεις;

— Σήκω, χαντακωμένε, τὸν ἀπεκρίθη, μᾶς ἐπρόδοσαν.

— Ποῖος; διατί; εἶπέ με πῶς τὸ ἠξέουρες;

— Ἐστάλη ὁ ἱπποκόμος Κώστας νὰ μᾶς προσκαλέσῃ ἐκ μέρους τοῦ Σιλικτάρ-Πόδας νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸ σεράγι, ἔπου μᾶς θέλει ὁ Πασᾶς. Ὁ Κώστας μὲ εἶπεν ἀκόμη ὅτι ὁ Πασᾶς εἶναι θυμωμένος προμερὰ καὶ φοβερίζει ὄλον τὸν κόσμον. Τί ἄλλο μᾶς θέλεις; βέβαια ἔμαθεν ὅτι ἡμεῖς ἐφυγατίσαμεν τὴν Δέσπω καὶ θέλει νὰ μᾶς τιμωρήσῃ.

— Δὲν εἶναι τίποτε, ἀδελφὲ Σταῦρε, ἀπ' αὐτά. ὁ Πασᾶς μᾶς ζητεῖ διὰ ὑπηρεσίαν· ἂν μᾶς ἐπρόδιδαν θὰ ἔστειλεν Ἀλβανούς ἐνόπλους νὰ μᾶς πιάσουν· δὲν ἔστειλε τὸν Κώστα νὰ μᾶς δώσῃ εἰδήσιν νὰ φύγωμεν. Δὲν ἠξέουρες ὁ Πασᾶς, ὅτι καὶ νὰ φύγωμεν ἠμποροῦμεν καὶ νὰ μὴ μᾶς εἰρη ποτέ;

— Τώρα μ' ἔβαλες εἰς τὸν νοῦν ἓνα πρᾶγμα, εἶπεν ὁ Σταῦρος.

— Σὺν τί;

— Νὰ φύγωμεν καὶ νὰ τὸ κόψωμεν ἕως τὸ πρῶτον εἰς τὴν Σαμαρίνα, καὶ ἐκεῖθεν νὰ ὑπάγωμεν εἰς τὸν Ὀλυμπον.

— Ἐτοιμάσου νὰ ὑπάγωμεν μίαν, ἀπεκρίθη ὁ Θεόδωρος περιφρονητικῶς, μὴ συλλογίζεσαι τίποτε ἀπ' αὐτά.

— Ἀκόμη ἐδῶ εἶσθε; ἤκούσθη ἔξωθεν τοῦ προδρόμου ἡ φωνὴ τοῦ Κώστα.

— Καὶ σὺ πῶς ἐστράφη; πάλιν ἐδῶ; ἠρώτησεν ὁ Σταῦρος.

— Ἀφῆσα τὴν καπνοσακούλαν μου, ἀπεκρίθη ὁ Κώστας· ἐγὼ ἐνόμιζα ὅτι ἐπῆγατε, ἦλθα πρῶτος ἐδῶ καὶ σεῖς ἐμείνατε οἱ τελευταῖοι. Ὁ Καραϊσκάκης, ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Σταυράκης, ὄλοι ἐπῆγαν. Ἐμένα μὲ εἶπαν πρῶτα νὰ ὑπάγω εἰς αὐτοὺς καὶ ἐγὼ ἦλθα πρῶτα εἰς ἐσᾶς.

— Δὲν σὲ εἶπα, Σταῦρε, νὰ ἐτοιμασθῆς ἀμέσως; ἰδοὺ πᾶς ἀργήσαμεν· σὺ δὲν μ' ἀκοῦς, μόνον θέλεις πάντα τὰ δικάσου.

— Ναί, ναί, ἄς πηγαίνωμεν, ἀπήντησεν ὁ Σταῦρος· ὅταν ἔχη κανεὶς τὴν μύγαν τὸ σκιάδι...

Ε.

Μετὰ ἡμίσειαν ὥραν οἱ ἀδελφοὶ Γριβαῖοι, ὁ Κα-

ραϊσκάκης, ὁ Ὀδυσσεύς, ὁ Σταυράκης μετ' ὄλων τῶν τζαρκατοῖδων (ἰδηγῶν) καὶ τῶν ὀπλαρχηγῶ ἴσταντο ἀπέναντι τοῦ παραργισμένου Βεζύρη, χωρίζοντες σπασμωδικῶς διὰ τῶν δακτύλων του ὅτε μὲν τὸ γένειον, ὅτε δὲ τὸν μύστακα.

— Ὡρὲ Θεοδωράκη, εἶπεν ὁ Ἀλῆ Πασᾶς μὲ τεταραγμένην καὶ τρέμουσαν ὑπὸ τοῦ θυμοῦ φωνήν· νὰ πηγαῖνεις εἰς τὸ Γότσια καὶ νὰ μοῦ φέρῃς, ὥρὲ τὸ Νάσο-Τέγο· καὶ σεῖς τ' ἄλλα, ὥρὲ Πύρο μου, νὰ χαλέψητε ὄλη τὴ χώρα νὰ δῆτε ποῦ τὸ τρύπωσαν τὸ τσοῦπα.

— Ποῖα τσοῦπα, ἠρώτησεν ὁ Καραϊσκάκης, νὰ χαλέψωμεν;

— Ἐν τῷ μετξὺ τούτῃ ἐνεφανίσθη αἰφνίς ὁ Πασόμπης.

— Τί χαλεύεις τοῦ κακοῦ; Πασᾶ μου, εἶπε μὲ ὕφος οἰκτεῖον καὶ τολμηρὸν· τί χολιῆς ἀδικα; κανεὶς δὲν σὲ πταίει· αὐτοὶ οἱ μασκαράδες ἐπνίγησαν μόνον τοὺς καὶ ἐπνίξαν καὶ τὴν τσοῦπα. Τί τὸν θέλεις τὸν Γερο-Τέγο; δὲν τὸν φθάνει ἡ πίκρα του ποῦ ἔχασε τὴν τσοῦπᾶ του, μόνον θέλεις νὰ τὸν κουβαλήσῃς κ' ἐδῶ;

— Καὶ πῶς τὸ ξέρεις, ὥρὲ Πύρο μου; ἠρώτησε μὲ θυμὸν ὁ Πασᾶς.

— Δὲν μ' ἐστειλες ἡ ὑψηλότης σου μὲ τὸ μεγάλο τὸ καῖσι νὰ χαλέψῃ τί ἔγιναν οἱ καλοὶ σου χουσμεικάρει (ὑπηρεταί); πῆγα σ' τὸν Πύρο· νὰ τί ἔμαθα ἀπὸ τοὺς χαντοῖδες (ξενοδόχους). Αὐτοὶ ἐφθασαν ἐκεῖ εἰς τὰς ἑπτὰ ὥρας τῆς ἡμέρας, τοὺς ἐξήγησαν ψάρια τηγανητὰ καὶ ἐφαγαν· εἶχαν μαζὺ τοὺς καὶ ἓνα παβοῦρι (ἀγγεῖον κασσινερίαν ὡς πλόσκα) ῥακὶ ἕως μίαν ὀκάν' τὸ κατέβασαν ὄλον, ἔπειτα ἀνεχώρησαν εἰς τὴν μίαν ὥραν τῆς νυκτός, ἐγύρισαν κουτούκια, εἶχαν μαζὺ τοὺς καὶ μίαν γυναῖκα, τοὺς ἐξήγησαν ῥακὶ, οἱ ξενοδόχοι τοὺς εἶπαν ὅτι δὲν ἔχουν, ὁ Κούσος ἔβγαλε τὸ πιστόλι νὰ τοὺς σκοτώσῃ. Τότε ἀναγκάσθησαν καὶ τοὺς ἔδιωκαν, καὶ ἀφοῦ ἔπιαν, ἐγέμισαν καὶ τὸ παβοῦρι, ἐπῆραν καὶ τὴν γυναῖκα καὶ ἐφυγαν. Εἶναι τώρα ἀμφιβολία ὅτε ἐγύρισε τὸ καῖσι καὶ ἐπνίγησαν καὶ ἐπνίξαν καὶ τὴν καυμένην τὴν τσοῦπα; Τέτοιοι χουσμεικάρει, τέτοιο χουσμῆτι σ' ἔκαμαν ἦταν αὐτοὶ ἀξιοὶ νὰ ἀικονομήσουν καῖσι;

Ὁ Ἀλῆ Πασᾶς ἤθελε τιμωρήσει πάντα ἄλλον ὀμιλοῦντα πρὸς αὐτὸν τοσοῦτον ἀποτόμως, ἀλλ' ὁ Πασόμπης ἦτον καὶ γαμβρὸς του ἐξ ἀδελφῆς, καὶ πιστότατος εἰς αὐτὸν. Διὸ καὶ μετὰ τὴν ἡμίλιαν ταύτην ἐνευσε διὰ τῆς χειρὸς καὶ ἐξῆλθον πάντες.

Μετὰ δύο ἔτη περιορισμένος ὁ Ἀλῆ Πασᾶς εἰς ἐν κελλίον τῆς ἐν τῷ νησίῳ Πιονῆς τοῦ ἁγίου Παντελεήμονος ὑπὸ τοῦ Σερασκιέρ Χουστῆρ Πασᾶ, τοῦ πολιάρχου αὐτὸν κατὰ διαταγὴν τοῦ Σουλτάνου ἐν τῷ φρουρίῳ Ἰωαννίνων, ἀνεγίνωσκε τὴν ἀκόλουθον ἐπιστολήν·

« Ἄγριε τύραννε! Ὁ Θεὸς μὲ ἐλευθέρωσεν ἀπὸ τὰς χεῖράς σου ἐν τῇ ἀπάτῃ αὐτοῦ προνοῖα, καὶ ἔσωσε τὴν τιμὴν μου. Ἀλλ' ὁ αὐτὸς Θεὸς ἐδικαίωσεν ἔφερε καὶ τὸ

» πέρας τῶν κακουργημάτων σου. Βμετρήθησαν αὖ
 » ἡμέραι σου, καὶ εἰς τὰς χεῖρας τοῦ δημοῦ θέλεις
 » παραδώσει τὴν αἰμοδόρον καὶ ἀγρίαν ψυχὴν σου.
 » Ἐν Κερύρα, τὴν 6 Ἰαννουαρίου 1822.
 » Δέσπω Τέγου.»

Ἐκράτει εἰσέτι εἰς χεῖράς του ὁ Ἀλῆ Πασῆς
 τὴν ἐπιστολήν, ὅτε παρουσιάσθη ἐνώπιόν του ὁ
 Χουσεὴν Πασῆς μετὰ πολλῶν ἐνόπλιων φέρων εἰς
 χεῖράς του βασιλικὸν διάταγμα.—Ἰποτάξου εἰς τὸν
 κύριόν σου, ἀνεφώνησε. Δύο πιστόλια ἐκένωθησαν
 συγχρόνως ὑπὸ τῶν χειρῶν τοῦ Ἀλῆ, καὶ ὁ Χουσεὴν
 Πασῆς, ὡς καὶ ἕτερος παριστάμενος στρατιώτης,
 ἔπεσαν νεκροί. Τουφεκισμοὶ ἐβλήθησαν ἀμφότερω-
 θεν, ὁ Ἀλῆς ἐπληρώθη εἰς τὴν χεῖρα διὰ μαχαίρας,
 καὶ τὸ βέον ἀφθόνας αἷμα, ἐξαντλήσαν τὰς δυνά-
 μεις του, τὸν ἠνάγκασε νὰ εἰσέλθῃ καὶ νὰ κλεισθῇ
 εἰς τὸ κελλίον, ἀπὸ τῶ κατώγαυον τοῦ ἰσίου πυρο-
 βολοῦμένου ἐπληρώθη θανασίμως, διαπερασθεῖς τῆς
 κοιλίας του διὰ βολῆς τουφεκίου. Τὴν κεφαλὴν του
 μετ' ὀλίγων εἰδὼν ὑψωθεῖσαν ὑπὸ τῆς χειρὸς τοῦ δη-
 μίου, καὶ φωνὴ χαρῆς ἀντήχησεν ἀπὸ περᾶτων ἕως
 περᾶτων τῶν Ἰωαννίνων.

K. ΡΑΜΦΟΣ.

ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΛΛΩΣΙΣ

ΤΗΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ

ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν ἔτει 1453.

Κατὰ τὰς ἀρχαῖκὰς πηγὰς συγγραφεῖσα ὑπὸ

A. A. ΜΟΡΜΑΝΝΟΥ.

(Συντ. τῶν φυλλῶν 219, 220, 221, 222 καὶ 223.)

—οοο—

ΤΑ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΛΛΩΣΙΝ.

Ὀλίγα ὑπολείπονται εἰσέτι πρὸς συμπλήρωσιν
 τῆς φρικτῆς ταύτης διηγήσεως. Βλαθὸν περὶ με-
 σημέριον ὁ Σουλτάνος ἔτι δλόκληρος ἢ πόλις ἐκυ-
 ρισθῆ, εἰσῆλθεν ἐν αὐτῇ διὰ τῆς πύλης τῆς Ἀδρια-
 νουπόλεως συνοδεύομενος παρὰ τῶν ὑπουργῶν καὶ
 αὐλικῶν αὐτοῦ, ἐπορεύθη εἰς τὴν Ἁγίαν Σοφίαν,
 καὶ καταβάς ἐκ τοῦ ἵππου εἰσῆλθεν εἰς αὐτήν. Τὴν
 δὲ προσοχὴν αὐτοῦ ἐφείλισε πρὸ πάντων Τούρ-
 κός τις, ὅστις ὑπὸ καταστρεπτικῶν δαίμονος κατε-
 γόμενος κατεσύντριψε διὰ πολέμους τὸ μαρμαρίνον
 ἐδάφος τῆς ἐκκλησίας διὸ ἐρωτήσας αὐτὸν τὴν
 αἰτίαν, ἤκουσεν ὅτι ἐπραττε τοῦτο α τῆς πίστεως ἐνε-
 κα. » Παροργισθεὶς τότε ὁ Σουλτάνος διὰ τὴν βανδαλι-
 κὴν πράξιν, ἐπάταξεν αὐτὸν διὰ τοῦ ζήφους εἰπὼν
 » Ἀρκεὶ ὑμῖν ὁ Ἰησαυρὸς καὶ ἡ αἰχμαλωσία, αὶ δὲ
 οἰκοδομαὶ τῆς πόλεως ἐμαὶ τυγχάνουσιν. » Ὁ Τούρ-

κὸς ἐσέβθη ἡμίθνης ἐκ τῶν ποδῶν ἐκτὸς τοῦ ναοῦ
 καὶ ἐβρίβθη ἐπὶ τῆς ὁδοῦ (α). Εἶτα προσέταξέ τινα τῶν
 παρόντων ν' ἀναβῇ ἐπὶ τοῦ ἀμβωνος ἵνα ἀπαγγεῖλῃ
 τὸ σύμβολον τῆς μωαμεθανικῆς πίστεως, καὶ κα-
 λέσῃ τοὺς πιστοὺς εἰς προσευχὴν μετὰ μεσημβρίου.
 Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἴδιος ἀναβάς ἐπὶ τῆς ἁγίας τραπέζης
 προσευχῆθη. Οὕτω ἀπὸ τῆς ὥρας ἐκείνης ἡ Ἁγία
 Σοφία μετεβλήθη ἀπὸ χριστιανικῆς ἐκκλησίας εἰς
 ὀθωμανικὸν τέμενος (β).

Μετὰ τὸ τέλος τῆς προσευχῆς προσέταξεν ἵνα
 προσαγγώσιν αὐτῷ τὸν Λουκᾶν Νοταρᾶν, πρὸς ὃν
 εἰλόνητο εἶπε· «Καλῶς ἐποίησατε τοῦ μὴ παραδοῦναι
 τὴν πόλιν, ἵνα πόση ζημίαι ἐγεγόνει, πόσις θιθεῖται,
 πόση αἰχμαλωσία. » Ὁ δὲ μέγας δούξ ἀπεκρίνατο·
 » Κύριε, οὐκ εἶχονμεν τόσην ἡμεῖς ἐξουσίαν τοῦ δι-
 δόναι σε τὴν πόλιν, οὐδὲ βασιλεὺς αὐτός, ἀλλῶς
 ὅτι καὶ τινες τῶν σῶν ἐδουλόμων τὸν βασιλεῖα ἐν
 λόγοις γράφοντες μὴ φοβοῦ, οὐ γὰρ ἰσχύσει ἐφ' ὑ-
 μῶν. » Ὁ Σουλτάνος ἐνόησεν ὅτι ἠνίκετο τὸν
 Καλλὶ Πασῆν, περὶ οὗ εἶχε πρὸ πολλοῦ συλλάβει
 ὑπονοίας. Ὅτε δὲ ὁ Νοταρᾶς ἀνέφερε τὸ ὄνομα τοῦ
 αυτοκράτορος, ὁ Σουλτάνος ἠρώτησεν ἐν ἀπέδρα σὺν
 ταῖς ναυσίν· ὁ δὲ Μέγας Δούξ ἀπεκρίνατο· «Ὅτι οὐκ
 οἶδεν· ἦν γὰρ αὐτὸς ἐν τῇ βασιλικῇ πύλῃ τότε ὅτε
 οἱ Τούρκοι συνήντησαν εἰσελθόντες ἐν τῇ πύλῃ τῆς
 Χάρσου τῇ βασιλεῖ. » Τότε μετεπέμψατο δύο στρα-
 τιώτας ἐκ τοῦ στρατοπέδου, ὧν ὁ ἕτερος εἶπε·
 » Κύριε, ἐγὼ τοῦτον ἀπέκτεινα, βιαζόμενος εὐν τοῦ
 εἰσελθεῖν καὶ ἀρπάσαι σὺν τοῖς σὺν ἐμοὶ ἕασα αὐ-
 τὸν νεκρὸν καταλείψας. Τούταντιον ὁ ἕτερος στρα-
 τιώτης διίσχυριζέτο ὅτι αὐτὸς κατὰ πρῶτον ἐπλή-
 γωσε τὸν αυτοκράτορα. Τότε ἐπέμψθησαν καὶ οἱ
 δύο ἵνα φέρωσι τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. Φαίνεται ὅ-
 μως ὅτι δὲν ἦσαν βέβαιοι περὶ τοῦπραχθέντος,
 διὸ ἐπὶ πολλὸν χρόνον ἐρευνήσαντες μεταξὺ τῶν νε-
 κρῶν, καὶ ἀποπλύναντες πολλῶν κεφαλᾶς, μό-
 λης ἀνεύρον τὸ πτώμα τοῦ αυτοκράτορος, ἕπερ ἐ-
 γγάρισαν ἐκ τῶν πεδίλων ἐφ' ὧν ἦσαν κεντημένοι
 χρυσοὶ ἀεταὶ ὡς ἕθος ὑπῆρχε τοῖς βασιλεῦσιν. Ὅτε

(α) Ὁ Τούρκος οὗτος συντρίβων διὰ τοῦ πελίκου τὴν μαρ-
 μαρινὴν πλάκα οὐδέμῃ εἶχεν ἀφῆλειαν, ἀλλ' ἐπραττει ὑπείκοι
 εἰς τὴν πρὸς καταστροφὴν βεβῆν ἢν εἰρήγειρεν ἐν αὐτῷ κτηνώδης
 ἐθνομανία. Ἡ κλίσις αὕτη φαίνεται φῶσι ἐντάρχειον ἐν τῇ
 τουρκικῇ φυλῇ. Πολλὰς ἐν τῇ μικρῇ ἡσίᾳ εἶδον ἰδίαις ὀφθαλ-
 μοῖς πλείστα ἀνάγλυφα καταστρεφόμενα ὑπὸ συρφετοῦς ἔχλου,
 ἄλλως λίαν ἐκτροπῆ, διὰ πελίκου, πριόνων καὶ ἄλλων ὀργάνων.
 καὶ τοι οὐδὲν ἀπὸ τῆς καταστροφῆς αὐτῶν ἔχοντος ὄφελος. Ἐ-
 ρωτοῦμαι δὲ παρ' ἐμοῦ διατὶ κατέστρεψον τοῦτα ἀπεκρίνοντο
 πάντοτε· «μποῦ τασάρ βιὲ γιανράς (οἱ λίθοι οὗτοι δὲν ἀφῆ-
 λθουσιν). Ὁ δούκας δεηγόμενος τὸ ἀνωτέω συμθεθικός, καὶ εἰ-
 κάζων ἐκ τούτου ὅτι καὶ ὁ Σουλτάνος εἶχε μετάνοσιν διὰ τὴν
 πλουσίαν λείαν ἢν κατέλιπε τοῖς στρατιώταις, φαίνεται ὅτι οὐδέ-
 λως ἐνόησε, καὶ τοι πολλὰ ἔτη τῆς ζωῆ· αὐτοῦ διεσθῆν ἐν τῇ
 διηρησῖα τῶν φιλοκαρημάτων Ἰαννουαίων, τ ν μεγαλόφωνα χα-
 ρακτῆρα τοῦ εὐλαστρατοῦς Σουλτάνου, ὅστις πᾶν ἄλλο ἤσθαι-
 το παρὰ ζηλοτυπίαν ἐναντίον τῶν στρατιωτῶν αὐοῦ ἕνεκα τῆς
 ἀφθόνης λείας.

(β) Δούκ. σελ. 298, 299. — Ἐξαρτί, Ταχ'ιχ σὺλ Τεβαρὶχ
 σελ. 114.

δὲ ἐκνήθηον φέροντες τὴν κεφαλὴν ὁ Σουλτάνος
 ἠρώτησε τὸν Νοταρᾶν ἢν ἦν πρῶτον τοῦ αυτοκρά-
 τορος. Καὶ ἀναγνωρίσαντος τοῦ Μ. Δούκους αὐτὴν,
 προσέταξεν ἵνα ταύτην μὲν προτιλήσῃσι μετ' ἑ-
 τῆς ἐσπέρας ἐν τῷ κίονι τοῦ Λυγουστείου, τὸ
 δὲ πτώμα κηδεύσῃσι μετὰ βασιλικῆς προπύλης (α).
 Ὁ τάφος αὐτοῦ ἐκ λίθου ἀνευ ἐπιγραφῆς κεῖται,
 παρὰ τὸ Βεσᾶ Μείδανι καὶ τὸ τέμενος Βεσᾶ ἐν τῇ
 γωνίᾳ οἰκίας κατοικοῦμένης ὑπὸ ὑποδμηματοποιῶν
 σκυτοτόμων καὶ ἄλλων χειρωνακτῶν, ὑπὸ σκιὰν
 ἰτέξας περικεκυκλωμένης ὑπὸ κλάδων ἀγρίας ἀμπέ-
 λου καὶ βροσθῶν. Καὶ νῦν ἐτι ἀναπτέται κατ' ἐσπέ-
 ραν ἐπ' αὐτοῦ ἀπλοὺς λιχνος, οὗτινος τὸ ἐλαίον
 χορηγεῖ ἡ κυβέρνησις. Ὁ Μωαμεθ διεξήγαγε τὰ
 πάντα μετὰ μεγίστης πολιτικῆς συνέσεως. Διὰ
 τῆς ἀναζήτησεως τοῦ νεκροῦ, διὰ τῆς ἐναγνώρι-
 σεως αὐτοῦ παρὰ τοῦ πρώτου ὑπουργοῦ, διὰ τῆς
 ἐκθέσεως τῆς κεφαλῆς τοῦ αυτοκράτορος ἐν τῷ
 Λυγουστείῳ, καὶ διὰ τῆς ἐπιστομῆς κηδεύσεως τοῦ
 λειψάνου, σκοπὸν μόνον εἶχε νὰ καταστήσῃ πισί-
 γνωστον ὅτι ὁ αυτοκράτωρ ἀληθῶς ἀπέθανε καὶ ὅτι
 αὐτὸς ἦν ὁ διάδοχος τοῦ θρόνου. Τὴν ἐσπέραν κα-
 τελεσάθη ἡ κεφαλὴ ἐκ τοῦ κίονος καὶ ἐμπλησθεῖσα
 ἀγύρου ἐπέμψθη εἰς Ἀσίαν ὡς σύμβολον τῆς νίκης.
 Ἡ εἰδήσις αὕτη ἦν μόνος ὁ Δούκας ἐκ τῶν ἱστοριο-
 γράφων ἀναφῶσι, φαίνεται ἡμῖν ἀμφίβολος, καὶ
 μᾶλλον πιστεύομεν ὅτι οὐδέποτε ἡ κεφαλὴ ἐξῆλθη
 ἐκτὸς τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τὸν δὲ Νοταρᾶν παρηγόρησεν ὁ Σουλτάνος δι' ἐν-
 θαρρῶντικῶν λόγων, καὶ δούς ἐλάτω τῶν περὶ ἐκεῖ-
 νον ἀνά χιλιά ἀσπρα εἶπεν αὐτῷ· «τὴν πόλιν ταύτην
 σοὶ μέλλω παρακαταθέσθαι τοῦ ἔχειν τὴν ἀπασάν
 αὐτῆς φροντίδα, καὶ ποιήσω σε εἰς κρείττοτον
 δούξαν παρ' ἢν εἶχες ἐν τῷ καιρῷ τοῦ βασιλεῦς
 καὶ μὴ ἀθύμει. » Καὶ ἀφήκεν αὐτὸν ἐλεύθερον ἵνα
 μεταβῇ εἰς τὸν ἴδιον οἶκον. Κατὰ τὴν συνδιάλε-
 ξιν ταύτην ἐξετάσας ὁ Σουλτάνος κατέγραψε τὰ
 ὄνόματα τῶν ὑπαλλήλων τῆς κυβερνήσεως καὶ τῶν
 ἀνακτόρων, καὶ ἀναζήτησας αὐτοὺς ἐν τῷ στρα-
 τοπέδῳ καὶ ἐν τῷ στόλῳ ἐξηγόρασε πάντας δούξ
 χιλιά ἀσπρα δι' ἕκαστον (β).

Τὴν ἐπομένην ἡμέραν (30 Μαΐου) ἠπεύσαν ὁ
 Σουλτάνος εἰσῆλθον ἐν τῇ πόλει καὶ ἐπὶ ἀρθεύθη εἰς τὸν
 οἶκον τοῦ Μεγάλου Δουκῆ. Ὁ Νοταρᾶς ἐξῆλθεν εἰς
 προὔπαντήσιν καὶ προσκυνήσας αὐτὸν ὠδήγησεν ἐν-
 τὸς τῆς οἰκίας. Ὁ δὲ Σουλτάνος εἰσελθὼν ἐπληρώσας
 πρὸς τὴν γυναῖκα τοῦ Δουκῆ, ἣτις ἀσθενοῦσα ἦν
 κλινήρης καὶ ἐλάει· αὐτῇ τὰδε· «Χαίρε, ὡ μῆτερ,
 μὴ λυποῦ ἐπεὶ τοῖς συμβεβαθίκοσι, τὸ βέλημα τοῦ κυ-

(α) Δούκ. σελ. 300.—Φραντζ. σελ. 291.

(β) Δούκ. σελ. 302. Ὁ Χάμιερ λέγει ὅτι ὁ Νοταρᾶς αὐτὸς
 ἔδωκε τῷ Σουλτάνῳ τὸν κατέλαβεν τῶν ἀνακτόρων. Ἄλλ' ὁ Δού-
 κας δὲν ἀναφέρει τῆς οὐσίας λέγει μόνον ὅτι ὁ Σουλτάνος κατέ-
 γραφιν αὐτῶν· αὐτὸ δὲ οὐδεὶς ἀποχρῶν δούξ οὐδέμῃ ἵνα μεταβῆ-
 ριν τοῦτου ἐνεκα τὴν Νοταρᾶν προσκαρτοῦσε τὴν ἀνακτόρων ὑπὸ
 τὸν καλῶν. Καὶ ὁ Σουλτάνος δὲ αὐτὸς ἐλάει κατὰ τὴν γυναῖκα
 ἐκείνην· ἐλάει· πρὶν τὴν λυποῦν δὲ εἶναι ἐτι τὴν ἀπασάν πα-
 ραδοθεῖς εἰς κρατικὴν ἐκτὸς αὐτοῦ ἰερίου.

ρίου γενέσθαι, ἐγὼ ἐτι πλείονα παρ' ὧν ἀπέλειπας
 τοῦ δύναι σοι, μόνον ὑγίαιεν (α).

Συγχρόνως παρουσιάσθησαν αὐτῷ οἱ δύο παῖδες
 τοῦ Μεγάλου Δουκῆ. Εἶτα ἐξῆλθεν ἵνα παραδούσῃ
 ἐντὸς τῆς πόλεως. Καὶ ἐν μὲν ταῖς ὁδοῖς ἐπιγρά-
 ρει νεκρικὴ σιγή, ἐντὸς τῶν οἰκῶν οὐμὸς εὐτυχῶ
 εἰσέτι ὁ δαίμων τῆς ἀρπαγῆς, διότι πολλοὶ ἀνε-
 πόν καὶ τὰ τελευταῖα λείψανα, καὶ πολλὰς
 ὁ εἰς ἐφόνευ τὸν ἄλλον μὴ βέλιον νὰ διαμερισθῇ
 μετ' αὐτοῦ τὴν λείαν. Ὁ δὲ Σουλτάνος ἀπερχόμε-
 νος εἰς τὸ στρατόπεδον αὐτοῦ διήλθεν ἐμπρόσθεν
 τῶν αυτοκρατορικῶν ἀνακτόρων· καὶ ἰδὼν τὰς
 στοὰς ἐρήμους ἀνεμνήσθη τῶν ἐξῆς στίχων Τούρ-
 κου τῆος ποιητοῦ.

τὴν αὐλικὴν τῶν Καρσῶν αὶ ἀράγει βα φρουρήσαν,
 » Καὶ αὐτὶ πάντες φυλάξαν
 » Τὸς κρημῶσι τυττακέρκων
 » Τὸν Ἐρρασημπ οἱ βέλοι ἀπαλοῖς ὦ ἀντήχησαν.»

Μέχρι τῆς σήμερον ἐτι τὰς αυτοκρατορίας στοὰς
 κατοικοῦσι ἀράγαι, νυκτικῶρες καὶ τινες οἰκο-
 γένηται Ἰουδαῖον, αἵτινες ὁδηγοῦσι τοὺς ξένους ἐπὶ
 εὐτελεῖ ἀντιμισθία εἰς τὸ γείσιον τῶν ἀνακτό-
 ρων, ἐξ οὗ ἕνα λαμπρὰ διαδέχεται τὴν δεὰν ρυπα-
 ρῶν καὶ ἐπαιτούντων παιδῶν, ἡ γυναικῶν διαπλη-
 κτιζομένων. Οἱ περὶ τῶν ἀνακτόρων τοῦ Ἐρρασι-
 γαπ λεγόμενοι στίχοι ἐφαρμόζονται. Καθ' ἅλα ἐπὶ
 τοῦ στρατοῦ τῶν Σουλτάνων κειμένου ἐν τῇ ἱστῶ-
 λογίᾳ κορυφῆ τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Οἱ Τούρ-
 κοί, αἵτινες τὴν 29 Μαΐου 1453 τροπαίουχοι εἰσε-
 λασιν ἐντὸς τοῦ Βυζαντίου καὶ τετραπόσια ὀλό-
 κληρον ἐτι δεσπόζουσιν αὐτό, παρημέμασθη ἤδη, ὡστε
 δύναται εἶς καὶ πάλιν νὰ εἴπῃ περὶ τῶν στοῶν τοῦ
 στρατοῦ, αἵτινες πολλῶν τραγικῶν σκηνῶν ὑπε-
 ἔαν μάρτυρες.

(β) Πάντη διαφερόντως διαγράφει τὴν συνήντησιν ταύτην ὁ
 Φραντζῆς. Ὁ Χάμιερ ἀθέλει νὰ συμβαθίσῃ τὴν διηγήσιν
 περὶ τὴν τοῦ Δουκῆ. Οἱ τῆς τοῦ Lobanoff ἑκείνου ἱστορίας
 λουβδαντικῆς περιγραφῆσαν ἐτίλως τὰς μαρτυρίας τοῦ συγχρο-
 νου ἱστορικοῦ. Ἡ περιγραφή τοῦ Φραντζῆ τοῦτου διαφέρει
 τῆς περὶ τὸν Δούκα, ὅσοι συμπληρῶνται εἰς εἰς ἐκ τῶν δύο (ὡν
 οὐδέτερος ἠγέρει αὐτοῦτος ἀπατάται ἀσφαλῶς ἕμμι δυνάμη-
 θα νὰ ἀπαφανθῶμεν τίνος ἡ διηγήσις ἵνα ἀληθεστέρα, διότι
 ἀμφοτέρω εἶσι τὰ καλλίστα φιλαλέκεις ἱστορικοί, οὐδέποτε ἔ
 ἴποι τῶν πραγμάτων ψευδομένη. Ἀλλοῦ γίνομαι ὅμως δι' ἀφῆ-
 νος ἡ πᾶσι τοῦ Δουκῆ περιγραφή τῆς ἐπισκέψεως τοῦ Σουλ-
 τάνου παρὰ τὸ Νοταρᾶ συνήθι πρὸς τὰ προηγούμενα, μετὰ
 αὐτῶν συμβάντων, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἶσι ἐτι ἐπὶ τῶν Φραντζῆ ἀ-
 ναφερομένων συμβολίων αὐτῶν ὁ Σουλτάνος ἐπιπέσει τὸν Νο-
 ταρᾶν δὲ λόγους ἕμμις ἀνυπόκριτος, ὡλλόμεν προσημνῶν
 τὴν διηγήσιν τοῦ Δουκῆ. Ἐπειδὴ καλλίστα ὁ Νοταρᾶς, καὶ τοι
 καλλίστα ὑποπίσας εἰς σφάλματα διετέλει ἕμμις πάντοτε ὧν ἀ-
 γνῶσις πολιτῆς, καὶ οὐ μόνον τὴν εἶσιν ἐν ἡ ἔταχθ ὑπερ τῆς καὶ
 ἄλλοις ἀνδρείως ὑπερασπίσθη, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔχθρον ἐρωμῆν εἰς φυ-
 λῆν, τότε δὲ μόνον ἀπῆλθεν οἶκον εἰς ἐπιστάθην ἢν πρὸς πᾶσι
 τῶν ἀντιπασασις ἦν πρὸς μαρτίαν, οὐδεὶς δύνεται νὰ κατηγο-
 ρῆσῃ αὐτὸν διότι δὲν πέσει νεκρὸς ἐν τῶ παδίᾳ τῆς μάχης· ἐτι
 δὲν ἔφροσθε τὸν ὀνάκων ἀπέδιξις τοῦτο τελευτῶν.

• Τῶν Σουλτάνων τὴν αὐλαίαν αἱ ἀρχαίαι δεξιερύμου,
 • Καὶ ἀντὶ φωνῆς φιλῶν
 • Τὸς κρημνὸς νυκτιφοροῦν
 • Τοῦ Ἐρρασιῶντες οἱ δόλοι ἀπεισιῶς ὁ ἀνηχησούν.»

Ὁ Σουλτάνος ἐγγὺς τῶν ἀνακτόρων εὐρισκόμενος προσέταξε νὰ προετοιμάσῃσι μέγα συμπόσιον. Καὶ μεθυσθεὶς ἐκέλευε τὸν Κιτλάρ ἠγᾶν καὶ εἶπαν αὐτῷ· « Ἄπελθε ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ μεγάλου Δουκῆς, καὶ εἰπέ αὐτῷ, ὅρῃσι ὁ ἡγεμὼν ἵνα στείλῃς τὸν υἱὸν σου τὸν νεώτερον ἐν τῷ συμπόσιῳ. » Ὁ νέος οὗτος ἦν εὐειδὴς τὸ δέκατον τέταρτον ἔτος τῆς ηλικίας ἄγων. Ὁ δὲ πατὴρ αὐτοῦ ἀκούσας τὸ πρόσταγμα τοῦ Σουλτάνου ἀπεκρίνατο· « Οὐκ ἔστι τοῦτο ἐν τῇ ἡμετέρᾳ διαγωγῇ τοῦ παραλοῦναι τὸ ἐμὸν παιδίον οὐκ εἰς χερσὶν τοῦ μισθῆναι παρ' αὐτοῦ, κρεῖττον δὲ ἢ μοι τοῦ στείλαι δῆμιον καὶ λαβεῖν τὴν κεφαλὴν μου ἀπ' ἐμοῦ. » Ὁ εὐνούχος συνεβούλευσεν αὐτῷ νὰ διώσῃ τὸ παιδίον ἵνα μὴ ἐπιδύρῃ τὴν ὀργὴν τοῦ Σουλτάνου, ἀλλ' ὁ Νοταρᾶς ἀπεκρίνατο· « Εἰ βούλει λαβεῖν αὐτὸ καὶ ἀπελθεῖν, λαθὼν ἔπελθε, τὸ δὲ ἐγὼ σοὶ τοῦτο διδόναι οὐκ εἰς θέλημά τι οὐ γενήσεται πόποτε. » Τοιαύτην ἀπάντησιν λαθὼν ὁ εὐνούχος ἀπήνεγκε τῷ Σουλτάνῳ, ὅστις πλησθεὶς ὀργῆς εἶπεν αὐτῷ· « Ἄδθε τὴν δῆμιον σὺν σοί, καὶ στραφεὶς ἄγε μοι τὸ παιδίον, ὃ δὲ δῆμιος ἀγαγέτω τὸν Δουκᾶ καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ. » Ὁ Νοταρᾶς ἠπάσαστο τὴν γυναῖκα καὶ τὰ τέκνα, καὶ ἀκολουθούμενος παρὰ τοῦ προσκυτέρου υἱοῦ καὶ τοῦ γαμβροῦ Καντακουζηνοῦ ἐπορεύθη σὺν τῷ δῆμιῳ. Ὁ ἀρχιευνούχος εἰσήγαγε τὸ παιδίον πρὸς τὸν Σουλτάνον, καὶ ἔδειξε τοὺς λοιποὺς ἐν τῇ πόλει τοῦ παλατίου Ἰστανμένους. Ὁ δὲ Σουλτάνος προσέταξε ν' ἀποκεφαλίσωσιν αὐτούς. Ἀκούσας ὁ προσκυτέρος υἱὸς τὸ πρόσταγμα ἤρξατο νὰ θρῆνη· ἀλλ' ὁ πατὴρ ἐνεθάρρυνεν αὐτὸν λέγων· « Τέκνα, εἶδατε τὴν χθὲς ἡμέραν ἐν μιᾷ καιροῦ βοήθῃ τὰ ἡμέτερα πάντα φρουδᾶ γεγονότα, ὁ πλοῦτος ἡμῶν ὁ ἀκέναντος, ἡ δόξα ἡ θαυμαστόν, ἦν ἐσχόμεν ἐν τῇ μεγαλοπόλει ταύτῃ, καὶ δι' αὐτῆς ἐν πάσῃ τῇ γῆ, ἦν οἰκοῦσι χριστιανοί. Νυνὶ δὲ τῇ ἡρᾷ ταύτῃ οὐκ ἐνελεῖπετο ἄλλο εἰς ἡμᾶς πλὴν ἡ παρούσα αὐτῆς ζωὴ ἔσται δὲ ἡμῖν αὐτὴ οὐκ ἀτελείητος, ἀφέποτε γὰρ θνήσκειμεθα, καὶ ταῦτα πᾶς; Ἰστεροῦμενοι τῶν ἀγαθῶν ἢν ἀλέσασιν, τῆς δόξης, τῆς τιμῆς, τῆς αὐθεντίας, παρὰ πάντων ὀνειδιζόμενοι καταφρονοῦμενοι καὶ ταλαιπωρούμενοι, ἀχρις οὐ ἐλλοι ἐφ' ἡμᾶς καὶ ὁ θάνατος, λαθὼν ἐκ τῶν ὠδῶ ἀτίμους. Πού ὁ ἡμέτερος βασιλεὺς; οὐκ ἐσπᾶγη χθὲς; πού ὁ ἐμὸς συμπέντερος καὶ σὸς πατὴρ ὁ μέγας δουλοπικρός; πού ὁ Παλαιολόγος καὶ Πρωτοστάτωρ σὺν σοὶ δὴμῶν υἱοῦ αὐτοῦ; Οὐκ ἐσπᾶγησαν χθὲς ἐν τῷ πολέμῳ, εἶθε καὶ ἡμεῖς ἀπεθάνομεν σὺν αὐτοῖς. Πλὴν καὶ αὕτη ἡ ἡρᾷ ἰκανὴ ἔσται, μὴ πλημμελήσομεν πλέον. Τίς γὰρ οἶδε τὰ ὄπλα τοῦ διαβόλου, εἰ καὶ βραδύνοντες πληγνόμενοι παρὰ τῶν ἰσθμίων βελόνῶν αὐτοῦ; νῦν τὸ στάδιον ἔταμον. Ἐν ὀνόματι τοῦ σταυρωθέντος ὑπὲρ ἡμῶν καὶ θανόντος καὶ ἀναστάντος ἀποθάνομεν καὶ ἡμεῖς, ἵνα σὺν αὐτῷ ἀπολαύ-

σωμεν τῶν ἀγαθῶν αὐτοῦ. » Διὰ τοιούτων λόγων ἐνθαρρύνσας τοὺς νέους ἐστράφη πρὸς τὸν δῆμιον καὶ εἶπε· « Ποῆσον τὸ κελευσθέν σοι ἀρξάμενος ἀπὸ τῶν νέων. » Ἐν ᾧ δὲ ὁ δῆμιος ἀπέτεμνε τὰς κεφαλὰς τῶν νέων ὁ Νοταρᾶς ἔλεγε τὸ· « Εὐχαριστῶ σοί, Κύριε, » καὶ τὸ· « Δίκαιος εἶ! Κύριε. » Εἶτα ἀποσταθεὶς πρὸς αὐτὸν καὶ δεῖξας παρακείμενον παρεκλήσασιν εἶπεν· « Ἀδελφέ, δὸς μοι ὀλίγην ἀνοχὴν τοῦ εἰσελθεῖν καὶ προσεῦξασθαι. » Καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς προσευχῆς αὐτοῦ ἀπεκεφαλίσθη ὡσαύτως. Λαθὼν δὲ ὁ δῆμιος τὰς κεφαλὰς ἔδειξε τῷ Σουλτάνῳ καταλιπὼν τὰ σώματα ἄταφα. Ὁ Νοταρᾶς ἐπέστησεν ἵνα ἴδῃ πραγματοποιηθῆναι ὅτι ἀλλοτε πῆχτο λέγων· « Κραιττέροδόν ἔστιν εἶδέναι ἐν μέσῃ τῇ πόλει φακιδίον βασιλεῦσον Τοῦρκων ἢ καλύπτραν λατινικὴν. » Δι' ὅ δὲ δικαίως δύνανται τις μετ' αὐτοῦ νὰ εἴπῃ· « Δίκαιος εἶ! Κύριε. » (α).

Ὁ Σουλτάνος ἰδὼν τὰς κεφαλὰς τῶν φονευθέντων ἐξηγιώθη, μεθῶν δὲ καὶ παραρῶντες ὑπὸ τῶν προτροπῶν ἀλλοδαποῦ τινος (Γάλλου), οὐκ ἔτι ἀεὶ ἠθυγάτηρ ἦν ἐν τῷ γυναικῶνιτῆ αὐτοῦ, προσέταξε τὴν σφαγὴν πάντων τῶν μεγιστάνων, ὃς τὴν προτραίαν ἐξηγόρασεν ἐκ τῆς αἰγματοσωσίας· ἀλλὰ τοὺς εὐειδέεις παῖδας καὶ τὰ θυγατέρας ἐλάμβανε κατ' ἐκλογὴν ὁ Κισλάρ. Ἀγῆς διὰ τὸ γαρῆμιον. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐφρονεῖσιν ὅ τε ἑνετάς πρόξενος Ἰερώνυμος Μινότος μετὰ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Γεωργίου, καὶ ὁ τῆς Ἰσπανίας Πέτρος Ἰουλιανὸς μετὰ τῶν δῶν αὐτοῦ υἱῶν. Πληθὺς ἑνετῶν αἰγματοσωσθέντων ἐξηγοράσθησαν μετὰ ταῦτα εὐκαίριας δόσεις δι' ἀδρανῶν λότρων (6). Τρεῖς ἐλοκλήρους ἡμέρας διήρκεσεν ἡ λεηλασία τῆς πόλεως, καὶ τὰ πληρώματα τοῦ στόλου καὶ οἱ στρατιῶται ἐπανήλθον ἐκ τῶν ἰδίων ἀφθονῶν κομιζόμενοι λείαν. Τὴν δὲ τετάρτην ἔδωκεν ὁ Σουλτάνος τὰς ἀναγκίας πρὸς ταῦτα, σὺν οὐκισμῶν τῆς νέας πρωτεύουσας τοῦ ὀθωμανικοῦ κράτους, καὶ ἐπεξήρθε τὴν διοργάνωσιν αὐτῆς ἀρξάμενος ἀπὸ τῆς ἐκλογῆς Πατριάρχου τῆς ἀνατολικῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀπὸ τῆς μεταβολῆς τῶν ὀρασιότερων ἐκκλησιῶν εἰς ὀθωμανικὰ τιμῆν, συνομολογήσας μετὰ τῶν ἐν Παλατῇ συνθηκῆν (διότι οἱ ἐν αὐτῷ παρεδόθησαν τὴν 30 Μαΐου ἐπὶ τῷ ὄριον τοῦτο), καὶ προστάξας τὴν οἰκοδομὴν νέων ἀνακτόρων καὶ τὴν ἀνακαίνισιν τῶν τειχῶν. Ἀλλὰ τὰ καθέκαστα τούτων παραλείπω ὡς ἀλλότρια τῇ παρούσῃ συγγραφῇ.

Ἐπὶ λόγος.

Συνήθως οἱ ἱστοριογράφοι προτάττουςι κατὰ τὴν περιγραφὴν τῆς πτώσεως τῆς βυζαντινῆς αυτοκρατορίας σκέψεις κινούσας ἡμᾶς εἰς οἶκτον διὰ τὴν δικαίαν ταύτην συμφορὰν ἀπονεμόντας δὲ ἐν περὶ ὅψι ἐπαίνουσ τινὰς εἰς τοὺς προμάχους τῆς πόλεως.

(α) ἀμκ. σελ. 303—306.—Φραντζ. σελ. 298, 293.—Καλλικανδ. σελ. 457.
 (6) Φραντζ. σελ. 293.—Ν. Βέρβερ, σελ. 61—Καλλικανδ. σελ.—457. Διονύσιος. Χίος σελ. 98, 101.

δημολογοῦσιν ἐπὶ τέλους μετὰ φιλαυτίας τινὸς ἕμια δὲ καὶ εὐκρεστέως, ὅτι ἕνεκα τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῶν ἐκεῖθεν φυγαδευθέντων Ἑλλήνων, διεδόθησαν καθ' ὅλην τὴν Βυρώπῃν τὰ φῶτα καὶ ἡ παιδεία.

Ὅπως πολλακίς εὐφῶς ἀπέδειξεν ὁ Φαλαμεργε, αἱ σκέψεις αὗται εἰσὶν ἐντελῶς ἐσφαλμένοι. Οἱ συγγραφεῖς οὗτοι συγχέοντες τοὺς ἱστοριογράφους τῆς αυτοκρατορίας μετὰ τῶν πολιτῶν αὐτῆς, θεωροῦντες τὰς σκέψεις ἐκείνων ὡς περιστάσας τὸ γενικὸν φρόνημα, καὶ τέλος κρίνοντες κατὰ τὸν ἐπικρατοῦντα ἐν τῇ ἑσπερίᾳ Βυρώπῃ τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι ἐφθασαν εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ἡ Κωνσταντινούπολις ἦν ἀξία τῆς συμφορᾶς ταύτης. Πολλὰ καὶ ἐν ἐκτάσει ἀναφέρουσι τὰς ἐν τῇ αὐτῇ ἐπικρατούσας θρησκευτικὰς ἔριδας, τὰς ἀπανθρώπους καταδιώξεις τῶν ἠττηθέντων αἰρετικῶν ἀποστατῶν καὶ ἐχθρῶν, τὴν διάσφωρὸν τοῦ κυβερνητικοῦ συστήματος καὶ τὰς καταχρήσεις τῶν εὐνούχων, τὸ σχίσμα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ παντοῖα ἄλλα· πλὴν λησμονοῦσιν ὅτι θρησκευτικαὶ ἔριδες ὑπῆρχον οὐ μόνον ἐν τῷ Βυζαντίῳ, ἀλλὰ καθ' ὅλην τὴν Βυρώπῃν, ὅτι ἡ ἱστορία μνημονοῦσι ἐπονεϊδίως οὐ μόνον τῶν βυζαντινῶν ὠμοσθητῶν ἐναντίον τῶν ἠττηθέντων αἰρετικῶν ἀποστατῶν καὶ ἐχθρῶν, ἀλλὰ καὶ ὅλων τῶν εὐρωπαϊκῶν ἐθνῶν τοῦ μεσαιῶνος, ὅτι ἡ διασφωρὰ τῶν κυβερνήτων καὶ αἱ καταχρήσεις τῶν εὐνούχων δὲν ἀνεπτύχθησαν κατὰ πρῶτον ἐν Βυζαντίῳ, ἀλλ' ἦσαν ἡ κληρονομία ἢ παρελάσαν οἱ Βυζαντινοὶ παρὰ τῶν Ῥωμαίων αυτοκρατόρων· ἀυθόλω δὲ πρέπει νὰ μεμφόμεθα τὴν ἀνατολικὴν ἐκκλησίαν ὡς γενομένην αἰτίαν τοῦ σχίσματος, διότι αὕτη διαφυλάττει μέχρι τῆς σήμερον ἐπὶ ἀμετάβλητον τὸ σύμβολον τῆς πίστεως τῶν ἀποστόλων καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου. Τέλος λησμονοῦσιν ὅτι ἡ ὑπαρξίς καὶ ἡ πτώσις τῶν ἐθνῶν ἐκ πάσης ἄλλης αἰτίας προέρχεται ἢ ἐκ θεολογικῶν ἐριδῶν, ἢ διασφωρᾶς τῶν τῶν δημοσίων διαχειριζομένων, ἢ καὶ ὠμότητος ἐναντίον τῶν ἠττηθέντων, διότι τὰς κακίας ταύτας ἀπαντῶμεν ἐπίσης περὶ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς ἐπικρατείαις, αἴτινες μέχρι τῆς σήμερον διετηρήθησαν ἀκμαῖαι καὶ ἰσχυραί. Ἡ βυζαντινὴ αυτοκρατορία ἔσχε τὴν αὐτὴν τύχην ἢ καὶ τὸ κράτος τῶν Καλιφῶν ἐν τῇ Ἀνατολῇ, καὶ ἡ ἀγία Ῥωμαϊκὴ αυτοκρατορία ἐν τῇ Δύσει. Οἱ αυτοκράτορες τοῦ Βυζαντίου δὲν ἐνόησαν ὅτι ἔπρεπε νὰ τείνωσι πάντοτε διὰ τῆς συγκεντρώσεως τοῦ διοικητικοῦ συστήματος καὶ τῆς συνταυτίσεως τῶν συμφερόντων πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν δεσμῶν οἵτινες συνέδεον τὰς διασφωρὰς αὐτῶν χώρας πρὸς ἀλλήλας, ὅτι ἔπρεπε παντὶ τρόπῳ νὰ καταπολεμηθῇ τὴν ἐκκεντρον ἐκείνην τάσιν τῶν ἐπαρχιῶν. Πλὴν ὁ συνδεσμὸς χωρῶν ἐκ φύσεως διακεχωρισμένων εἶναι ἀδύνατον νὰ διαρκῆσθαι αἰώνως, διότι αὕτη ἡ γεωγραφικὴ αὐτῶν θέσις δύνανται νὰ μεταβληθῇ αὐτῆς ἡ διασφωρὰ τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος ἐδαφοθεταὶ διὰ διοικητικῶν διατάξεων. Ὡς παράδειγμα τούτου

δύνανται νὰ χρησιμεύσωσιν ἡμῖν τὰ προμνημονευθέντα κράτη. Ὅπως οὕτε ἡ Ἰσπανία, οὕτε αἱ Ἰνδία, διέμειναν ὑποτελεῖς τῶν Καλιφῶν, οὕτω αὐτε ἡ Μεσοποταμία καὶ ἡ δυτικὴ Ρωσσία τῶν αυτοκρατόρων τοῦ Βυζαντίου, οὕτε ἡ Ἰταλία καὶ Διλανδία τῶν Γερμανικῶν αυτοκρατόρων.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν παρατηρήσεων τούτων δὲν ἀνήκει ἐνταῦθα μὴ προκειμένου περὶ τῆς ἱστορίας τῆς βυζαντινῆς αυτοκρατορίας, ἀλλὰ περὶ τῆς ἀνατροπῆς μόνον τῶν παρατόλμων ἐκείνων διαθεβασίσεων περὶ τῆς καταλίσεως τῆς αυτοκρατορίας ταύτης. Ἡ Βυρώπη οὐδένα εἶχε λόγον ἵνα θεωρῆ ὡς εὐτύχημα τὴν ἀπὸ τοῦ 1453 ἔτους ἐνθρόνισιν τῶν Τοῦρκων ἐν Κωνσταντινουπόλει. Πάντα τὰ εὐρωπαϊκὰ ἔθνη κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο τῶν τετρακοσίων ἐτῶν ἔπαθον πολλὰ ἐκ τῶν μετὰ τῶν Τοῦρκων πολέμων κατὰ ξηρᾶν, καὶ ἐκ τῶν πειρατικῶν ἐπιδρομῶν κατὰ θάλασσαν. Ἐλαχίστη δὲ καὶ οὐκ ἐπιβόαλα παραμυθία ἦν ὅτι ἕνεκα τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως μετέβησαν εἰς Εὐρώπην τινὲς ἐκ τῶν πεπαιδευμένων Ἑλλήνων φέροντες μετ' ἐκείνων καὶ χειρόγραφα· διότι εἶναι πιθανὸν ὅτι πάντα ταῦτα πρῶτοντα εἰς χεῖρας τοῦ νικητοῦ καὶ τῶν στρατιωτῶν ἀπώλοντο. Τρίς κατὰ διασφωρὰς ἐποχῆς ἠρῶνισα τὰ ἑλληνικὰ χειρόγραφα ἐν τῷ σεραγίῳ, ἀλλ' οὐδὲν ἔργον εὐρον ἐκ τῆς βιβλιοθήκης τῶν Παλαιολόγων.

Πρὸς τοῦτους οὐδὲν νεώτερον τῶν ἡδὴ γνωσθέντων μετήνεγκον οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν Βυρώπην· δι' ὃ δὲν πρέπει νὰ εὐγνωμονώμεν εἰς τὸν Μωᾶμὲδ Β' ὅτι διῆνεν αὐτὸς ἐχορήγησε τοῖς ἐπιστήμοσι τὰ ἔργα ταῦτα, ἀλλ' εἰς ἐκείνους οἵτινες ἐν ἑνετίᾳ, καὶ Βασιλείᾳ καὶ Παρισίῳ ἐσφῆρσαν τὴν ἐφεύρεσιν τοῦ Γουττεμβέργου πρὸς διάδοσιν τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Ὑπάρχουσι τέλος καὶ τινες νομιζόμενοι ὅτι ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὡς καὶ ἡ τοῦ Ἀγ. τάφου ἐγένετο τῇ συνάρσει τῆς θείας προνοίας, μὴ αἰσχυρόμενοι νὰ παριστώσῃ τὴν θεῖαν προνοιάν ὡς συνένοχον τῶν ἀμαρτημάτων εἰς ἃ ὑπέπεσον ἡ ἐσφαλμένη πολιτικὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων. Οὐδεὶς σῶας ἔχων τὰς φρένας δύνανται νὰ καταβῇ μέχρι τοιαύτων ἰδεῶν. Ὅσον νομιζόμενί πάντη περιττὸν νὰ ἐνδιατριψώμεν περὶ τοιοῦτους παραλογισμούς.

Π α ρ α ρ τ η μ α.

Ὅπως πάντα τὰ ἐν τῇ ἱστορίᾳ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἀξιωματικῶς συμπεριφέροντα, οὕτω καὶ ἡ ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐκ παραδόσεως μεταδιδόμενη παρὰ τῶ λαῶ ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν, ἐπεκασμένη δι' ἀναρρήτων μυθῶδων διηγήσεων, τὰς διηγήσεις ταύτας καίτοι μὴ λαμβάνοντες ὑπὸ ἴδιον οἱ ἱστοριογράφοι, ἀναφέρουσιν ὅμως περιεργίαις χάριν. Ἐν ἐκ τῶν σπουδαιότερων ἐπισκοπιῶν κατὰ τὴν ἄλωσιν εἶναι ἡ ὑπὸ τῶν νεωτέρων ἱστορικῶν μνημονοουμένη ἀνεύρεσις τοῦ τάφου τοῦ Ἡγίου πατρὸς τοῦ δερβίτου Δακ Σχεμεδδίν. Οἱ ἱστορικοὶ οὗτοι διηγοῦνται ὅτι ὁ σηματοφόρος τοῦ προφήτου Μωᾶ-

μεθ' ἑβδ' ἔγιοιπ' Ἄνσαρι, παρὼν κατὰ τὴν δευτέραν πολιορκίαν τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπὶ τῶν Ἀράβων, ἐφρονέθη καὶ ἐτάφη πλησίον τοῦ Ἑγρί Καπού ἐντός τοῦ δρυμῶνος, καὶ ὅτι Μωάμεθ ὁ Β', βλέπων τὰ στρατεύματα αὐτοῦ ἀποδειλιῶντα, προσέταξε τὸν δερβίσην Ἀκ Σχεμσεδδίν ν' ἀναζητήσῃ τὸν τάφον τοῦ ἔγιοιπ'. Ἡ ρία αὕτη φραυς ἀνεζωπύρησε τὴν ἔθεομανίαν τῶν Τούρκων καὶ συνέτεινε τὰ μάλιστα εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῆς πόλεως. Βικάλως ὅμως ἀποδεικνύεται ὅτι οὔτε ὁ ἱερός οὗτος ὄδιος, οὔτε ἡ ἀνεύρεσις τοῦ τάφου ἐγένοντο διαρκούσης τῆς πολιορκίας· διότι οὐ μόνον οὐδεὶς ἐκ τῶν παρόντων ἢ ἐκ τῶν συγχρόνων ἀναφέρει τοῦτο, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τῆς Φερίδου ἢ τῆς διασωζόμεναι τέσσαρες ἐπιστολαὶ τοῦ Σουλτάνου Μωάμεθ πρὸς τὸν Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου (δύο), καὶ πρὸς τὸν Σάχ τῆς Περσίας, ὡς καὶ ἀπαντήσεις αὐτῶν, οὐδένα λόγον ποιοῦνται περὶ τοῦ συμβεβηκότος τούτου, καὶ τοι ἐχόντος τοῦ Σουλτάνου ἐλλογον ἀφορμὴν νὰ ἀναφέρῃ τι περὶ αὐτοῦ ἐν τῇ πρὸς τὸν Σερῖφην τῆς Μίκκας ἐπιστολῇ. Αἱ ἀμφιβολίαι αὗται ἐπιβεβαιῶνται ἐτι μᾶλλον ὅταν ἀναλογισθῇ τις ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ, καὶ τοὶ πλαστογραφηθεῖσαι εἰς ἐποχὴν μεταγενεστέραν (α), οὐδὲν ἀναφέρουσι περὶ τῆς ἀνεύρεσεως τοῦ τάφου τοῦ ἔγιοιπ' ἐν ᾧ βαβαίως ὁ συντάκτης αὐτῶν ἀποφαίσεαι ἅπασι νὰ πλαστογραφῶν ψευδῆ ἱστορικὰ ἔγγραφα, δὲν ἤθελε παραλείψει καὶ τὸ συμβεβηκός τούτο, φοβούμενος δὲ ἴσως ἐξελεγχθῆναι ψευδόμενος. Τούτου ἕνεκα παρέλιπον ἐντελῶς τὸ ἐπιστόδιον τούτο.

(α) Ἐν τῇ πρὸς τὴν Σερῖφην τῆς Μίκκας ἐπιστολῇ διπάρχει ἡ ἑξῆς φράσις (σελ. 233) « Ἐξορκίσασμεν διὰ τοῦ κόσμου τοῦ ἐνομένου ἡμῶν ὀνόματος τοὺς διρῆμας καὶ τὰ ἀνάσια » καὶ παρακάτω « Πέμπωμιν ἡμῖν μετὰ τοῦ Χατζῆ Χαϊζῆ Μωχαμέτ ἡ Ζαϊτουὶ δῶρον 2000 ἡνσιάν προεβάρων φλωρίων ἐκ καθαροῦ χρυσοῦ καὶ καλῆς ποιότητος, τὰ ὅποια ἐπρομηθεύθημεν ἐκ τῆς Λέας, πρὸς τούτοις 7,000 φλωρίων διὰ τοὺς πτωχοὺς, ἦτοι 2,000 δὲ τοὺς ἀπογόνους τοῦ προφήτου, 1000 διὰ τοὺς φύλακας τῆς Καββά καὶ τὰ λοιπὰ διὰ τοὺς κατοικοῦς τῆς Μίκκας καὶ Μεδίνας. » Ἐτέρα ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου ἀναγγέλλει αὐτῷ (σελ. 235) ὅτι ὁ Σουλτάνος ἔκπεμψε διὰ τῆς κοραβάνας τῆς Αἰγύπτου τὸν Χατζῆ Μωχαμέτ ἡ Ζαϊτουὶ, κομίζοντα πρὸς τὸν Σερῖφην τῆς Μίκκας καὶ πρὸς τοὺς πτωχοὺς τῶν δύο πόλεων ποσοῦν τι φλωρίων, φερόντων τὸν ἐπισημὸν τύπον τοῦ Σουλτάνου. Ὁ Σερῖφης τῆς Μίκκας ἀναγγέλλει ἐν τῇ ἀπαντήσῃ αὐτοῦ (σελ. 236) ὅτι ἔλαβε τὰς 9,000 φλωρίων καὶ δίδωμι αὐτὰς μετὰ τῶν πτωχῶν, ἀπακαλῶν ἐν αὐτῇ τὸν Σουλτάνου « Σουλτάνου τῶν βασιλέων καὶ Σουλτάνου. » Ἐκ τούτων εἰκάζομεν ὅτι αἱ ἐπιστολαὶ αὗται συνεσάβησαν εἰς ἐποχὴν πολὺ μεταγενεστέραν διότι, 1) οἱ ἡγούμενοι τῆς ἰθυματικῆς αὐτοκρατορίας ἔλαβον τὸν τίτλον τοῦ Σουλτάνου μετὰ τὴν νίκην κατὰ τοῦ Οὐλῶν Χαϊσάκ (1473), ὅπου φαίνεται ὅτι ἠληροκρίτει ὁ πλαστογράφος τὰ ἔγγραφα ταῦτα· μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἰκαλοῦντο Ἐμίρηαι 2) ἡ λέξις φλωρίων σημαίνουσα τὰ χρυσὰ νομίσματα ἔληφθη ἐκ τοῦ γαλλικοῦ Florin ἢ τοῦ ἰταλικοῦ fiorino, καὶ βεβαίως ἤγνετο αὐτῇ ὁ Σερῖφης τῆς Μίκκας. Πολλὸ πιθανώτερον ἦτο νὰ μεταχειρισθῇ ὁ Σουλτάνος τῶν φλωρίων ἀρκασιὰ τὴν ἀραβικὴν λέξιν Διάρ 3) ἐκ τῶν χρυσῶν νομισμάτων ἦτις δίδει ὁ Σουλτάνος ἔχραξιν ἐκ τῶν λαφύρων ἃ ἐπίσταν ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὐδὲν μέχρι τοῦδε εἶ-

Τὸ ἔτος 1846 ἐτυπώθη ἐν Κωνσταντινουπόλει βιβλίον ἐκ σελλίδων 143 (εἰς ὄψοον) ἐπιγραφόμενον *Tarih Munteghabatı Evliya Tselēbi*, ἱστορία δὲθεν τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τοῦ βοσπόρου, πράγματι ὁμοῦ συλλογὴ ὄλων τῶν μύθων τῶν ἀναφερομένων περὶ αὐτῶν. Τὸ βιβλίον τοῦτο κατ' ἐξοχὴ θεωρούμενον εἶναι τὰ μάλιστα ἄξιον λόγου διότι δι' αὐτοῦ μνησθέντες τὸν ἀληθῆ τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι παρὰ τοῖς Τούρκοις, καὶ μάλιστα μετὰ πλείονος ἀκριβείας, παρὰ ἐκ τῶν ἐπισήμων αὐτῶν ἐγγράφων, ἢ ἐκ τῶν διηγήσεων ἀμαθῶν περιηγητῶν. Βιβλία ὡς τὸ *Evliya Tselēbi* περιέχουσι τὰ ἀντικείμενα τῶν διηγήσεων ἐν τοῖς χαρμείοις καὶ ἐν ταῖς οἰκογενείαις, ὅτε ὡς γνωστὸν μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου παύει πᾶσα συγκοινωνία, καὶ νοιζοῦμεν πρὸ πάντων ἄξιον μεταφράσεως, διότι ἐκ τούτων δύναται τις νὰ λάβῃ ἰδέαν τινὰ περὶ τοῦ ἐθνικοῦ τῶν Τούρκων χαρακτῆρος. Ἐκτός τούτου τὸ *Evliya Tselēbi* εἶναι ἀφελίμον, καθόσον μετὰ τῶν ἀπείρων ληρηματιῶν, εὐρίσκονται καὶ τινες ἱστορικαὶ εἰδήσεις ἄξιαι λόγου. Ὅθεν ἐπισυνάπτωμεν ἐνταῦθα μετάφρασιν τοῦ κεφαλαίου τοῦ πραγματευομένου περὶ τῆς πολιορκίας καὶ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

(*Ἐπιτελεῖ τὸ τέλος.)

ΙΝΔΟΙ.

Ἡ πρακτικὴ εἰκὼν καριστὰ διαφόρους φησιγονιμίας Ἰνδῶν στρατιωτικῶν ἐξ ἐκείνων αἰτινῶν ὀνομάζονται *Ραγιαπίδαι*, ἦτοι ἀπόγονοι τῶν ρα-
 ρίθι, καὶ τοὶ διασπορούμενοι μὲν ἄλλοι ἀρχαῖοι νομισματιῶν τῶν διαφόρων Σουλτάνων ἀπὸ τοῦ Ἰρχάνου καὶ κραιτίρω. Ὅσον νοιζοῦμεν ἐτι οὐδέποτε ὁπλήξαν τοιαῦτα 4) καὶ ἴαν ὑποθέσωμεν ὅτι Σουλτάνος ἔχραξιν τοιαῦτα χρυσὰ νομίσματα φέροντα τὸ ἐκτόπωμα αὐτοῦ, βεβαίως δὲν ἔδει ποτὶ τολμῆσαι ν' ἀναγγέλλῃ τοῦτο εἰς τὸν Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου, ὅστις ἦν ἡ κοσμικὴ κεφαλὴ τοῦ ἰσλαμισμοῦ καὶ εἰς τὸν ὑποτέλη αὐτοῦ Σερῖφην τῆς Μίκκας· διότι ὁ Καλίφης, ὁ νόμιμος διάδοχος τῶν Κα'ιφῶν τοῦ Βαγδατίου καὶ ὁ ὑπὸ τῆς πνευματικῆς ἀρχῆς τοῦ ἰσλαμισμοῦ ἐβίβατο ἐν Αἰγύπτῳ, καὶ ἐχράζοντο εἰς τὸν κυριερχῶν αὐτῆς τὸ δικαίωμα τοῦ φέρειν τὸν τίτλον τοῦ Σουλτάνου περιέχοντος αὐτῷ τὸ ἔθνος, ὅπως ἄλλοτε ὁ Πάπας στίφης Κάρολον τὸν Μέγαν ἀνέδειξε κοσμικὴν κεφαλὴν τῶν χριστιανικῶν λαῶν. Πολλὸ δὲ οὐκ ἐλάττωρον ἔδει τολμῆσαι ὁ Σερῖφης τῆς Μίκκας ὑποτέλη δὲ τοῦ Σουλτάνου τῆς Αἰγύπτου ν' ἀποκαλέσῃ τὸν κυριερχῶν τῆς ἰθυματικῆς αὐτοκρατορίας « Σουλτάνου τῶν βασιλέων καὶ Σουλτάνου. » Τὸ ἀνεπιτάκτον τούτου, δύναται νὰ ἐνοήσῃ ὁ εὐρωπαϊκὸς ἀναγνώστης ἀναλογιζόμενος πόσον ἀπίθανον ἔδει εἶναι ἰσχυρῶς χάρι ἰσχυροῦ ἐπὶ ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας Φερδινάνδος, μετὰ τὴν κατὰ τῆσιν τῆς Γραβῆς, ἰδωρῆσαστο τῷ Πάπῳ ποσοῦν τι χρυσῶν νομισμάτων ἰσχυρῶν λαφύρων ἐκ τῶν γεννημένων λαφύρων καὶ φερόντων τὴν ἐπιγραφὴν « Αὐτοκρατορῆς τῆς ἁγίας ρωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας, » καὶ ὅτι ἐπιφρόνισεν τὸν αὐτοκράτορα Μαξιμιλιανὸν ἵνα φροντίσῃ περὶ τῆς ἀπιστελλῆς τοῦ δώρου τούτου εἰς Ῥώμην.

Ἰνδοὶ Ραγιαπίδαι.

γιαδών. Ραγιαδες δε καλούνται, ως γνωστόν, οι ηγεμόνες της Ινδίας, οτινες θεωρούνται και δια τούτο πολεμικοί.

Πρώτος των ραγιαδών τούτων ήτο πρό της αγγλικής κατακτήσεως ο αυτοκράτωρ, ο κατοικών εν Δελί, πόλει διαβοήτῃ καθ' ὅλην τὴν Ἀσίαν διὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὸν πλοῦτον.

Εἶναι δὲ ἡ Δελί πόλις ἀρχαιοτάτη τῆς ὁποίας ἡ καταγωγή κρύπτεται εἰς τὰ σκοτῆ. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοίκων αὐτῆς συνέκειτο πάλαι ἐκ δύο ἐκτομμυρίων ψυχῶν, ἀλλὰ σήμερον μῶλις ἔχει δεκάκοσις ἢ τριακοσίαι χιλιάδας.

Μέχρι τῆς τελευταίας τῶν Ἰνδῶν ἐπαναστάσεως οἱ ἄγγλοι, καὶ τὰ ἐξουσιάζοντες τὴν Δελί, εἶχον ἀφῆσι ἐν αὐτῇ ἡγεμόνα ἐγγύμων ὅστις εἰ καὶ δὲν εἶχεν ἡγεμονίαν, ἔφερον ὅμως τὸν ἐξῆς πομπωδέστατον τίτλον· ὁ Δεσπότης τῆς οἰκουμένης, βασιλεὺς βουσιέων, κέντρον εὐδαιμονίας, κείριος ὑποτέλης τῆς ἐντίμου ἑταιρίας τῶν ἀνατολικῶν Ἰνδιῶν, βασιλεὺς τῶν Ἰνδῶν καὶ τῶν ἀπίστων, ἀνώτερος τοῦ γενικοῦ δικαιοῦ, καὶ κύριος τῆς γῆς ἀπὸ τῆς μῆς εἰς τὴν ἄλλην θάλασσαν.

ΑΜΑΛΙΕΙΟΥ

ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΣΧΟΛΙΩΝ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ.

Ἐν τῷ προηγουμένῳ φυλλαδίῳ ἐπομένῃ τῷ περὶ τῶν ἐπιγραφῶν ἐξετάσεων τῶν γενομένων ἐν τῷ ἐκπαιδευτηρίῳ τοῦ Κ. Παπαδοπούλου καὶ ἐν τῷ Ἀρκαίῳ Παρθεραγωγείῳ. Σήμερον δὲ προσθέτομεν ὅτι τοιαῦτα ἐγένοντο καὶ εἰς ἄλλα κατεστημένα, ὅταν τὸ Ἀμαλίου ὀργανοτροφεῖον, τὸ Παρθεραγωγείον τοῦ Κ. Σουρμελῆ, κ. τ. λ.

Τὸ Ἀμαλίου ὀργανοτροφεῖον, ὡς εἶπομεν ἄνω, σκοπὸν ἔχει τὰ μορφώση προτίμων καὶ κοσμίας παρθένους, χρηστὰς οἰκοδεσποίνας, ἐν ᾧ λόγῳ χρησίμως εἰς τὴν κοινότητα γυναικῶν. Διὸ ἐν αὐτῷ διδάσκονται ἀπλῶς ὅσα καὶ εἰς τὰ δημοτικὰ σχολεῖα, πρὸς τοῦτοις δὲ καὶ χειροτέγραφα καὶ ἄλλα γυναικεῖα ἔργα.

Τὸ ὀργανοτροφεῖον τοῦτο ἰδρύθη, ὡς γνωστόν, πρὸ τεσσάρων ἐτῶν, μετὰ τὴν ἐκ τῆς γολέρας παραλειθρίαν διοικουμένην δὲ ὑπὸ τὴν κραταιῶν καὶ ἄγρυπτον προστασίαν τῆς Μεγαλειότητος Βασιλέως παρ ἐπιτροπῆς δεσποινῶν, ἀπέφερον ἔργα τοῦ νῦν ἀέλιου λόγου καρποῦς, ἠθοποιῶν καὶ χρησίμων καθιστάντων εἰς τὴν αὐτὴν καὶ τὴν κοινότητα πολλὰ ἐγκαταλειμμένα καὶ ὀργανὰ πατρὸς καὶ μητρὸς κοράσια.

Δι' ἐφετερίαν αὐτοῦ ἐξετάσεις ἐγένοντο δημοσίᾳ τὴν 10 τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου ἐπὶ παρουσία τῆς Μεγαλειότητος προστατίου. Κατὰ δὲ

τὴν ὑποβληθείσαν γενικὴν κατάστασιν τῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων αὐτοῦ, τὸ Ἀμαλίου ὀργανοτροφεῖον ἐν τῷ διαστήματι ἐτῶν τεσσάρων εἰσέπραξε μὲν δρ. 802,766, ἔρχε δὲ σήμερον περιουσίαν καθαράν ἐκ δραχ. 448,389. Καὶ σημειωτέον ὅτι ἐκ τῶν εἰσπραχθέντων ἐδαπάνησεν ἀξιόλογον ποσὸν εἰς ἀνέγερσιν μεγαλοπρεποῦς οἰκοδομήματος, ὅπου θέλουσι μετοικήσει ὅσον ὀπω τὰ κοράσια.

Ὁ ἀριθμὸς τῶν κορασιῶν τούτων σήκειται ἐπὶ ταῦ παρόντος ἐκ 44, πρὸς συντήρησιν τῶν ὁποίων καὶ διδασκαλίαν ἐδαπανήθησαν κατὰ τὸ ἄξιον σχολικῶν ἐτος δρ. 17,657.

Τὸ Παρθεραγωγείον τοῦ Κ. Σουρμελῆ, πρὸ τριῶν ἐτῶν ἰδρυθέν, προσδίδει ὑπὸ τὴν ἄγρυπτον ἐπιμέλειαν τοῦ ἰδρυτοῦ κατὰ τὴν μάθησιν καὶ τὴν χρηστότητα τῶν ἐν αὐτῷ διδασκόμενων. Δι' ἐξετάσεις ἀπέβησαν εἰς ἄκρον εὐδόκιμοι, ὡς μαρτυρεῖ μάλιστα ὁ κατοκρῶ παρατιθέμενος λόγος, ὃν ἀπῆγγελεν ὁ Κ. Φ. Ἰωάννου, μέλος τῆς δημοτικῆς αὐτοῦ ἐπιτροπῆς τὴν 28 τοῦ παρελθόντος Ἰουλίου.

Τὸ ἐν Σύρα οἰκοτροφεῖον τοῦ καθηγητοῦ Κ. Ν. Περτῆ εἶναι διετὴς τὴν ἡλικίαν. Ἄλλ' εἰ καὶ νέον εὐδοκίμει διαφερόντως, ὡς καὶ ἄλλοτε εἶπομεν. Κατὰ τὸ πρόγραμμα τοῦ διευθυντοῦ οἱ ἐν τῷ οἰκοτροφεῖῳ νέοι ἀκροῶνται μὲν τῶν ἐν τῷ βασιλ. Γυμνασίῳ καὶ ἐν τῷ μετ' αὐτοῦ συνηραμένῳ Ἑλληνικῷ σχολεῖῳ ὡρισμένων μαθημάτων, προπαιδεύονται δὲ ἐντὸς τοῦ οἰκοτροφείου ὑπὸ τοῦ γυμνασιάρχου, τοῦ καθηγητοῦ τῶν μαθηματικῶν, αὐτοῦ τοῦ Κ. Περτῆ καὶ ὀδῶ ἄλλων διδασκάλων, εἰς τῶν ὁποίων διδάσκει καὶ τὴν Γαλλικὴν. Κατὰ τὸ ἄξιον σχολικῶν ἐτος τὸ οἰκοτροφεῖον περιελάμβανεν 18 μαθητὰς πάντες δὲ, πλην ἐνός ἀπελθόντος εἰς τὰ ἴδια, ἐξετασθέντες δημοσίᾳ παρέσχον δείγματα προόδου, καὶ προήχθησαν εἰς ἀνωτέρας τάξεις· οἱ ἡμίσεις δὲ ἐξ αὐτῶν ἠρίστευσαν. Μετὰ τῶν οἰκοτροφῶν τούτων συνδιηγεῖτο καὶ συνεσπούδαζεν ὁ εὐφυῆς νιδος τοῦ συνετοῦ δικαιοῦ τῆς Χίου, ὄνομα μὲν τὸ γένος, ἀλλ' ἀξιοκαλῶς ποθῶν τὴν ἐκμάθησιν τῆς θείας γλώσσης τῶν ἐνδόξων ἡμῶν προγόνων. Ἴδού ὁ λόγος τοῦ Κ. Φ. Ἰωάννου

Ἡ ἀξιόμοι Κόριοι καὶ Κόρια.

Ἡ Κραταιὸς μονάρχης καὶ ἐνδόξος ἔθνους κραταιοῦ καὶ ἐνδόξου, Ναπολέον ὁ μέγας, κρινὼν ἀνεπιτήδεια πρὸς τὸν σκοπὸν πάντα τὰ πρὸ αὐτοῦ καὶ ἐπ' αὐτοῦ παιδαγωγικὰ συστήματα, ἠρώτησέ ποτε, ὡς λέγεται, τὴν Κυρίαν Καμπάν, ἐξαιρετικὴν παιδαγωγὸν ἐν τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ εὐρισκόμενῃ· τί ἄρα εἶπεν, ἵνα τῆς γαλλικῆς νεολογίας ἡ ἀγωγή καταστῆ τοιαύτη, ὅποια προσήκει; ἡ δὲ ἀπεκρίθη. Μητέρες. Ὁ αὐτοκράτωρ, θαυμάσας τὴν εὐστοχίαν τῆς βραχυτάτης αὐτῆς ἀποκρίσεως, ἀνεφώνησε Μητέρες! Ἴδού πληρεπαιδαγωγικὸν σύστημα ἐν μὴ λέξει. Καὶ ἀληθῶς, πλῆθει αἱ παι-

δαγωγικὰ θεωρεῖται, ὅσα ἀνδρες σοφοὶ καὶ ἀκριβεῖς τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως ἐταστά μετὰ μακρὰν πείραν καὶ ἐπιμελῆ παρατήρησιν σχηματίζουσαι, ἀποβαίνουσι μάταιαι καὶ ἀτελεσφόρητοι, ὅταν λείπωσιν αἱ ζωογονοῦσαι αὐτὰς μητέρες. Διὰ τοῦτο; διότι εἰς τῆς μητρὸς τὴν ἀμεσον ἐπιβρῶν καὶ ἰσχυρὰν ἠθικὴν ἐπίδρασιν ὑπὸκειται κυρίως ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν πρώτην τῆς ζωῆς του ἐπταετίαν, καὶ ἢ ἡ φύσις αὐτοῦ εἶναι τὰ μάλιστα εὐδιάπλοστος· ἐκ τῆς μητρὸς προσέρχονται αἱ πρώται ἠθικαὶ ἐντυπώσεις, τὰς ὁποίας λαμβάνει εἰς τὸν κόσμον τοῦτον ἐρχόμενος, καὶ αἱ ὁποῖαι μένουσι κατὰ πάντα τὸν λοιπὸν βίον οὔτε δυσεξίτηλοι ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ, ὅπως τὸ πρώτον χροῖμα τὸ διδόμενον εἰς τὸ λευκὸν καὶ καθαρὸν ὄρασμα· ἐκ τοῦ στόματος τῆς μητρὸς ἀκούει πρῶτον τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ παρ' αὐτῆς πρώτης διδάσκειται τὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον ἀγάπην, τὴν βάσιν ταύτην παντὸς ἠθικοῦ νόμου, τὴν ῥίζαν πάσης ἠθικῆς πράξεως ὑπὸ τῆς μητρὸς πρώτης ἀδελφείας εἰς τὴν διάγνωσιν τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τοῦ κακοῦ, τοῦ πρακτικοῦ καὶ τοῦ φευκτικοῦ, καὶ ὑπὸ τῆς μητρὸς πρώτης ἐμφυτεύεται εἰς τὴν καρδίαν τοῦ καρδίου ἢ πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἢ πρὸς τὸ κακὸν εὐδιαθεσίαι καὶ κλίσεις, ἧτις μετὰ τὴν ἡλικίαν κρατυνομένη καθιστᾷ αὐτὸν πολλτὴν χρῆστον καὶ ἀγαπῆτον, ἢ πονηρὸν καὶ μισητὸν παρὰ πᾶσιν. Ἄλλ' ἐνὸς ἀληθεύει ὅτι εἰς τὴν προσήκουσαν τῶν πολιτῶν ἀγωγήν ἀπαιτοῦνται χρηστὰι μητέρες καὶ φρόνιμοι, ἀληθεύει ὁμοίως καὶ τὸ ἀνάπαλιν, ὅτι εἰς τὴν μόρφωσιν μητέρων χρηστῶν, ἀξίων τῶν ἰδίων τέκνων παιδαγωγῶν, ἀπαιτεῖται ὀρθὴ αὐτῶν ἀγωγή ἐν τῇ ἀπαλῇ ἡλικίᾳ. Ἡ ὀρθὴ ἄρα τῶν κορασιῶν ἀγωγή, ἅτινα εἶναι ὑπὸ τῆς φύσεως ὠρισμένα νὰ καταστῶσι ποτε μητέρες, ὑποτίθεται βάσις τῆς διαπλάσεως χρηστῶν πολιτῶν, ἐκ δὲ ταύτης ἐξαρτᾶται ἡ ἠθικὴ κατάστασις καὶ κατὰ μέγα μέρος ἡ εὐμερία ἢ δυσμερία αὐτῆς τῆς πολιτικῆς κοινωνίας, ὡς ἐξ ἀτόμων εὐπαιδευτῶν ἢ κακοπαιδευτῶν συγκροτουμένης καὶ δι' αὐτῶν ὡς ὄργανον τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς κυβερνουμένης. Τῶνόντι, ἐὰν βλέπωμεν ὅτι πολιτεία τις νοσεὶ ἠθικῶς, ὅτι ἐν αὐτῇ ὁ φόβος τοῦ Θεοῦ ἐλατθνεύεται, ὅτι ἡ θρησκεία ὀλιγαρεῖται, ὅτι ἡ πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπη ψυχραίνεται, ὅτι ἡ ἀρετὴ καὶ τιμιότης γλευνάζεται, ὅτι ἡ πονηρία δὲν μισεῖται, ὅτι ἡ ἀλθθεια διαστρέφεται, ὅτι τὸ ψεῦδος προβαίνει εἰς τὸ μέσον καθ' ἡμέραν θαυμάτερον καὶ ἀκούεται ἀνεκτότερον, ὅτι τὸ πρὸς τοὺς νόμους καὶ τοὺς νομίμους ἀρχόντας σέβας μαραινεται, ὅτι ἡ ὀφειλομένη πρὸς πάντας πιστις καταφρονεῖται, ὅτι τῶν ἠθῶν ἡ ἀγνότης ἐκλείπει, ὅτι οἱ οἰκογενειακοὶ δεσμοὶ παραλύονται, ὅτι ἡ πολυτέλεια καὶ σπατάλη καὶ τὰ τούτων σύντροφα κακὰ ἐπικρατοῦσι καθ' ἡμέραν καὶ δουραγωγῶσιν ἀνδρας τε καὶ γυναῖκας, πλουσίους καὶ πένυχτας, ἀς μὴ ἀμφιβάλλωμεν δευβαυτέρα τῶν κακῶν τούτων ῥίζα καὶ κυριώτερα αἰτία εἶναι ἢ ἐν τῇ τοιαύτῃ κοινωνίᾳ παραμέλησις ἢ πλονημέλεια τῆς παιδαγωγίας. Εἶναι δὲ

ἀδύνατον νὰ ὑγιάνῃ ἢ ὀδπως ἔχουσα πολιτεία, ἐὰν δὲν ληφθῇ σύντονος ἐν αὐτῇ φροντις περὶ τῆς ἐρθῆς ἀγωγῆς τῶν νέων, καὶ οὐχ ἥττον περὶ τῆς προακούσεως τοῦ θῆλεος γένους παιδεύσεως, ἐξ οὗ αἱ χρῆσται μητέρες, αἱ πρώται καὶ φυσικαὶ παιδαγωγοὶ τῶν ἀνθρώπων, αἱ πρώται γεωργοὶ καὶ φυτοσπόροι τῶν τρυφερῶν καρδιῶν. Τὴν μεγάλην ἐπιβρῶν τῆς τῶν νέων ἀγωγῆς ἐπὶ τῆς ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς καταστάσεως τῆς πολιτείας συνιδόντες πολλοὶ τῶν ἀρχαίων νομοθετῶν ἔθεσαν πρώτιστον καὶ κυριώτερον τῆς νομοθεσίας τὸν μέρος τὰς περὶ τῆς παιδεύσεως διατάξεις. Ἡ νομοθεσία τοῦ Μίνως ἐν Κρήτῃ κυριώτερον ὑποκείμενον εἶχεν ἐξβυθμῶν τινὰ τῶν νέων καὶ ὁμοίωμορον ἀγωγήν· ὁ δὲ Ἀνακτοργος κατὰ τὸν Πλούταρχον· αὐτὸ ὄνομα καὶ παρ' τῆς ῥομοθεσίας ἔργον· εἰς τὴν παιδείαν ἀνήθηκεν· ἐκ τῶν εἰρημένων καταφαίνεται, πόσον ἀνάγκη εἶναι καὶ παρ' ἡμῶν ἡ ἐπιμέλεια τῆς προακούσεως τῶν νέων παιδεύσεως καὶ ἰδίως τῶν κορασιῶν, ἐν μέλλουσι ν' ἀποτραπῶσιν ἀπὸ τῆς ἡμετέρας πατρὸς οἱ κινδύνοι τῆς ἐθνικότητος διαφθοράς, νὰ εἰσαχθῇ δὲ καὶ στερεωθῇ καὶ εἰς τὰς πόλεις ἡμῶν καὶ εἰς τοὺς οἴκους ἡμῶν ἡ ἀληθὴς εὐπραγία. Εἶναι δὲ ἡ ῥηθεία τῶν νέων παιδευομένων, ἢ μὲν, οἰκογενειακῆ, ἐνεργουμένη ἐντὸς τῆς πατρικῆς οἰκίας ὑπ' αὐτῶν τῶν γονέων, ἢ δὲ, δημοσίᾳ προσφερομένη εἰς τὰ σχολεῖα. Βικατεία τούτων ἔχει χρεῖαν τῆς ἐτέρας καὶ συμπλήρωσιν τὴν ἐτέραν· διότι ἡ μὲν εὐφυῆς τῶν γονέων καὶ τῶν τέκνων πρὸς ἀλλήλας στοργὴ, ἧτις τοὺς μὲν γονεῖς κινεῖ εἰς μεγίστους ὑπὲρ τῶν τέκνων πόνους καὶ θυσίαις, τὰ δὲ τέκνα καθιστᾷ εὐπαιδέστερα· εἰς τοὺς γονεῖς, καὶ δεκτικώτερα τῆς διδασκαλίας αὐτῶν, ἐμπνεύσασ ἀπερίοριστον πρὸς αὐτοὺς ἐμπιστοσύνη, εἶναι μέγα παιδαγωγικὸν ποστέρημα, ὅπερ οἱ γονεῖς μόνον ἔχουσι· εἰς τοῦτο προστίθεται καὶ ἐτέρον αὐτῶν ποστέρημα, ἡ εὐκολία, μετὰ τὸν ὅποσον δύναται· ἐκ τῆς ἰδίως τῶν γονέων νὰ γνωρίωσιν τὴν συγγενῆ φύσιν τῶν τέκνων τῶν, νὰ μάθωσι τὰς ἰδιότητάς τῶν, νὰ εἰκάσωσι τὰς ἐνδομύρους ῥοπῆς τῶν. Εἰς ἐτέρου ὅμως εἶναι ἐπίσης βέβαιον, ὅτι σπανιότατα οἱ γονεῖς ἔχουσι ἀρκούσαν σχολὴν πρὸς διδασκαλίαν τῶν τέκνων τῶν, ὅτι ἐπι σπανιότερον κατέχουσι πάσας τὰς εἰδικὰς ἐκείνας γνώσεις, ὅσαι πρὸς αὐτὴν ἀπαιτοῦνται, καὶ ὅτι πάντοτε σχεδὸν στεροῦνται τῆς διδασκαλικῆς ἐπιμεθορίας καὶ εὐχερείας, ἧτις εἶναι καρπὸς μακρῆς περὶ τὸ διδάσκειν ἀσκήσεως. Ἐνῶ δὲ ἀληθεύει ὅπερ πρότερον εἶπομεν ὅτι ἡ φιλοστοργία καθιστᾷ τοὺς γονεῖς ἐπιτηδειότερους εἰς τὴν παιδεύσιν καὶ διδασκαλίαν τῶν τέκνων τῶν, ἀληθεύει οὐχ ἥττον, ὅτι ἡ αὐτὴ φιλοστοργία ἐξ ἐτέρας ὄψεως θεωρουμένη γίνεται πρὸς αὐτὰ πολλὰκις ἐμπόδιον, δεκάκουσα εὐκόλως τῶν γονέων τὴν κρίσιν, μαλάσσουσα τὴν καρδίαν τῶν ὑπὲρ τὸ προσήκον, ἐπικλῶσα αὐτὴν πρὸς τὰ δάκρυα τῶν δυσχεραίνόντων τοὺς πόνους τέκνων καὶ καθιστῶσα πρὸς τὰς τούτων ὀφείσεις ἴλιαν ἐνδοτικὴν. Ἐντεῦθεν ἡ μεγάλη χρεῖα καὶ

ἡ μεγάλη παιδαγωγικὴ ἀξία τῶν σχολείων, ἐν οἷς ἡ κατ' οἴκον παιδεία συμπληροῦται καὶ περαιτέρω προάγεται. Προτέρημα τῶν σχολείων εἶναι οὐχὶ μόνον ἡ τελειότερα διδασκαλία, τὴν ἥποιαν παρέχουσιν ἐν αὐτοῖς διδάσκαλοι εἰδικοί ἐπιτηδεύμα τὸ διδάσκαι ἔχοντες, καὶ διὰ μακροῦς ἀσκήσεως τὴν περί αὐτὸ εὐμεθοδίαν καὶ εὐχέρειαν ἀποκτήσαντες, ἀλλὰ καὶ τὸ ἀδέκαστον τῆς περὶ τῶν παιδαγωγουμένων κρίσεως τῶν παιδαγωγούντων, καὶ τὸ ἀνείηδον τούτων εἰς τὰς παραλόγους ἐκείνων ἀρέξεις, καὶ ἡ τῶν νέων πρὸς τοὺς ἀσφαλίζοντας ἠμελικῆς ἀμύλλα ἢ τὴν φιλοπονίαν διεγείρουσα καὶ τὰς ψυχικὰς δυνάμεις αὐτῶν ἐπιτείνουσα, καὶ πρὸς τούτοις ἡ πολλῶν νέων ψυχῶν πρὸς ἀλλήλας ἐκτρέψις, δι' ἧς ἡ ἰδιοτροπία καὶ μονογνωμοσύνη ἐν ἐκάστην κινᾶται, καὶ ἡ κοινωνικότης τρέφεται καὶ κρᾶτίζεται.

• Εἰς τὰ μέχρι τούδε ρηθέντα, ἀξιότιμοι Κύριοι καὶ Κύριαι, περιέχεται ὁ λόγος, δι' οὗ ἐξ ἀρχῆς μετὰ πολλῆς θυμηδίας εἶδομεν τὴν καθήρυσιν τοῦ νέου τούτου ἐν Ἀθήναις Παρθενωγαγείου, ὅπερ ἐπλήρου κατὰ τὴν ἡμετέραν πεποιθῆσιν οὐσιώδη χρεῖαν τῆς πόλεως· διευθυνόμενον δὲ ὑπὸ προσώπων ἀξίων, οἷος ὁ κύριος Ἀκνίλ Σουρμελῆς καὶ ἡ σέμνη αὐτοῦ σύζυγος, παρήγεν εἰς ἡμᾶς βεβαίαν ἐπίπαιδα ὅτι ἤθελε παραγάγει καρποὺς γενναίους. Διὰ τὸν αὐτὸν λόγον προθύμως ἀνεδέχθημεν τὴν ἐφορείαν αὐτοῦ ἀπὸ τῆς πρώτης αὐτοῦ ἰδρύσεως. Ὅσον βεβαυτέραν εἶχομεν συνειδήσιν τῆς ἀξίας τῆς προσκελεύσεως τῶν κορασίων παιδείας καὶ τῆς σχέσεως αὐτῆς πρὸς τὴν ἠθικὴν καὶ πολιτικὴν τοῦ ἡμετέρου ἔθνους κατάστασιν, τόσον ζωηρότερον ἠεθασόμεθα ὑπερ' ἐχόμεν καθήκον νὰ συντελέσωμεν κατὰ δύναμιν εἰς τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ σκοποῦ τοῦ νέου τούτου παιδαγωγικοῦ καθιδρύματος. Τριετῆς πείρα ἀπέδειξεν ἤδη, ὅτι δὲν ἦσαν κεναὶ αἱ ἐλπίδες ἡμῶν· διότι τὸ ἐφορευόμενον ὑπ' ἡμῶν σχολεῖον προσέβη ἐν τῷ χρόνῳ τούτῳ βελτιούμενον καθ' ἡμέραν ἐπισημῶς καὶ ἐπεκτείνον τὴν ὠφέλειαν εἰς αἰεὶ μείζονα ἀριθμὸν κορασίων, ἅτινα ἐδιδάσκουσιν ἐν αὐτῷ οὐχὶ μόνον διδασκαλίαν ἔχοντες καὶ εὐμεθοδον, ἀλλὰ καὶ ἠθικὴν δὴγίαν ἐπιμελῆ καὶ πεφωτισμένην. Οἱ διευθύνοντες τὸ Παρθενωγαγεῖον οὐδενὸς ἠμέλησαν, οὐδεμιᾶς δαπάνης ἐφείσθησαν ἵνα καταστήσωσιν αὐτὸ, ὅσον δυνατὸν, τελειότερον. Πρὸς τοὺς ἄλλοις καὶ οἰκία κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο εὐρυχωρότερα καὶ ἀρμολιωτέρα ἐμισθώθη, καὶ διδάσκαλος τῆς Γαλλικῆς γλώσσης προσελήφθη ὁ Κ. Π. Βραυμιλῆς. Ὁ ἀνὴρ αὗτος εἶναι ἀξιόλογον τοῦ Παρθενωγαγείου κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ἀπόκλιμα, ὁποῖον ὑπήρξε κατὰ τὸ παρελθὸν ὁ Κ. Δ. Τζίμας διδάσκαλος τῶν Ἑλληνικῶν, καὶ ὁ Κ. Γ. Πιῶνις διδάσκαλος τῶν Μαθηματικῶν.

• Ἀναγγέλλομεν δ' εὐχαρίστως, ὅτι τὸν ἐρχομὸν Σεπτεμβρίου εἰσάγεται εἰς τὸ Παρθενωγαγεῖον καὶ ἡ διδασκαλία τῆς Ἀγγλικῆς γλώσσης, τὴν ἥποιαν θέλει διδάσκει ἐν αὐτῷ εἰς τῶν ἐνταῦθα δοκιμωτέρων Ἀγγλικῶν διδασκάλων, καὶ ὅτι

ἀνετέθη εἰς λόγιον καὶ ἐμπειρον ὁμογενῆ ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ εὐρεσίς καὶ ἀποστολὴ Ἀγγλίῳ διδασκάλου, ἧτις κατοικούσα, ὡς καὶ ἡ Γαλλίς, ἐν τῷ Παρθενωγαγεῖῳ, θέλει ἀσπᾶ εὐκαλοῦς τὰ κοράσια εἰς τὸ ἄγγλιστὲ διαλέγεσθαι.

• Καὶ τούτα μὲν περὶ τοῦ Παρθενωγαγείου καὶ τῶν διδασκάλων αὐτοῦ· πᾶσον δ' εὐχάριστοι ὑπῆξαν οἱ καρποὶ τῆς ἐφορευτικῆς ἐν αὐτῷ διδασκαλίας οὐδεμίαν χρεῖαν ἔχομεν νὰ παρατηρήσωμεν διὰ λόγων ἐνταῦθα, διότι αὐτοὶ ὑμεῖς, ἀξιότιμοι Κύριοι καὶ Κύριαι, παρευρέθητε καθ' ὅλην τὴν παρελθούσαν ἐβδομάδα εἰς τὰς δημοσίας ἐξετάσεις τῶν κορασίων, ἀνεὶ ἐπιδεικτικῆς παρασκευῆς γενομένης, καὶ εἶσθε τῶν προόδων αὐτῶν μάρτυρες αὐτίκοι καὶ αὐτόπται. (Ἐνταῦθα γίνεται μυσία τοῦ ἀριθμοῦ τῶν προβιβασθέντων κορασίων εἰς τὰς τέσσαρας τάξεις τοῦ ἀνωτέρου Σχολείου τοῦ Παιδαγωγείου καὶ τῶν τριῶν κατωτέρων Τμημάτων).

• Σπεύδιον ἤδη ὁ λόγος πρὸς τὸ τέλος ἀπευθύνεται πρὸς ὑμᾶς, σεμνὰ τῆς Ἑλλάδος θυγάτρια. Ἐπαινοῦμεν τὴν ὁποίαν ἐδείξατε μέχρι τούδε φιλομάθειαν καὶ φιλοπονίαν, προσδοκῶντες ἔτι μεγαλύτεραν εἰς τὸ μέλλον. Ὁ ἑπαινος αὗτος τὸν ὁποῖον καὶ οἱ διδάσκοντες, καὶ οἱ ἐφορευόντες καὶ οἱ παρευρεθέντες εἰς τὰς ἐξετάσεις ἀποθιδουσιν εἰς ὑμᾶς, καὶ ἡ χαρὰ, τὴν ὁποίαν βλέπετε ἀκτινοβολοῦσαν εἰς τὰ πρόσωπα τῶν γονέων σας, δὲν εἶναι βέβαια διὰ τὰς εὐκισθήτους καρδίας σας μικρὰ ἀμοιβὴ τῆς σπουδῆς καὶ ἐπιμελείας σας. Ἀλλὰ πᾶσον μεγαλῆτέρα εἶναι ἐκείνη, τὴν ὁποίαν θέλετε εἶραε καθ' ὅλον τὸν ὑπόλοιπον βίον σας. Ἡ ὀρθὴ παιδεία καὶ χρηστὴ ἀγωγή θέλει εἶσθαι εἰς ὑμᾶς ἄγγελος φρουρός, παρακολουθῶν ὑμᾶς πανταχοῦ καθ' ὅλον τὸν βίον καὶ κατὰ πάσας τὰς περιστάσεις τοῦ βίου σας, προφυλάττων ὑμᾶς ἀπὸ πάντων τῶν κινδύνων, εἰς οὓς ἡ νεκρὰ μάλιστα καὶ ἀθάνα ἠλικία ὑποκείται, ἀποτρέπων πᾶν ἔτι δύναται νὰ βλάψῃ τὴν ἀγνότητι τῶν ἡθῶν, τὴν οὐσιωδεςτάτην ταύτην τοῦ θάλαος γένους ἀρετὴν, τὴν μητέρα τῆς αἰδημοσύνης καὶ σεμνοπρεπείας, καὶ συνιστῶν ὑμᾶς εἰς τὴν ὑπόληψιν καὶ ἀγάπην ἐλευθῶν, εἰς οὓς ἐφέλλετε νὰ ἀρέσητε. Διὰ τῆς ὀρθῆς παιδείας καὶ χρηστῆς ἀγωγῆς θέλετε ζητήσῃ καὶ εὐρεῖ ἐν τῇ ζωῇ τὴν ἀληθῆ εὐήμεριαν, ἐφ' ἧσον εἶναι ἐπικτῆ εἰς τὸν ἀνθρώπον. Τέλος πάντων διὰ τῆς ὀρθῆς παιδείας καὶ χρηστῆς ἀγωγῆς θέλετε δυναθῆ ποτε νὰ συντελέσητε καὶ ὑμεῖς τὸ μέρος σας εἰς τὸν ἠθικὸν καταρτισμὸν τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας, εἰς τὴν δόξαν καὶ εὐτυχίαν τῆς ὠραίας ἡμῶν Πατρίδος. »

Περὶ ἀνδρὸς ὁ Κορίνθιος ἔλεγε· *Μηδὲν χρημάτων ἔνεκα πράττει· δεῖν γὰρ τὰ κερδαντὰ κερδαίνειν.*